నాటక శిల్పం

క్రొత్తవ్యాసాలుచేర్చి
కృష్ణాపత్రికనుండి పునర్ముద్రితము

*

రచన:

రోహిణి

ప్రకాశకులు:

శ్రీమతి పల్లూరి కమల

*

ఏకైక డిస్ట్రిబ్యూటర్సు:

కొండపల్లి వీరవెంకయ్య అండ్ సన్సు.

పబ్లిషర్సు అండ్ బుక్ సెల్లర్సు.

రాజమండ్రి.

1960

ప్రథమ ముద్రణ
1000 కాపీలు

శ్రీ కొండపల్లి ముద్రాశాల
రాజమండ్రి

వెల రు 2—50

అంకితము

నాటక కళాప్రపూర్ణ కీ॥ శే॥ ముంజులూరి కృష్ణరావా!

స్వర్గనరకాలే అంటూవుంటే! వాటిల్లో ఎందులో వున్నావో,

పునర్జన్మ అంటూవుంటే! చిలకరూపంలోనే వున్నావో

నెమలిరూపంలోనే వున్నావో,

ఇవేవీకాక అనంతంలోనే లీనమైపోయినావో.

నువ్వు నాటకం రిహార్సల్సులో పుస్తకంపుచ్చుకుని ఓమూల ఒదిగి కూర్చుని ఆనందభాష్పాలు రాలుస్తుంటే, నీచుట్టూ మేమంతా కూర్చుని నీ ఛలోక్తులు వింటూ ఆనందాన్ని పంచుకున్న దృశ్యాలు "చిరంజీవి ఆంజనేయులు వృద్ధ

మానిసి రూపంలో రామాయణకథాపారాయణ ఎక్కడ జరిగినా హాజరవుతా''డనే నా నుడిని, నిజం అనిపించేవి.

నీ విప్పుడు ఏమైపోయినా, ఎక్కడవున్నా, నువ్వే నాటకం—నాటకమే నువ్వు. అనే మిత్రవాక్య— సమసిపోలేదు. క్రొత్తనాటకం ప్రారంభిస్తుంటే నువ్వే జ్ఞాపకంవస్తావు. నువ్వు చచ్చిపోయావు, లేవు, అంటే ఎలానమ్మటం ?

రంగంమీదకు పోతూ నటరాజును తల్చుకుంటుంటే నీమూర్తియే కనిపిస్తుంది కాదామరి! నీవు నటరాజువు.

ఈ పుస్తకం నీకంకితమివ్వబోవటం సాహసమే. ఇందులో ఏమీలేకపోవచ్చు. అయినా శక్తికొలదీ కూర్చుకు వచ్చాను.

కన్నప్ప అర్పించిన మత్స్యమాంసాన్ని అతివాత్సల్యంతో స్వీకరించిన ఆ శంకరుని నటరాజరూప మీ పుస్తకాన్నికూడా అంతవాత్సల్యంతోనూ స్వీకరిస్తాడని నమ్ముతూ అర్పిస్తున్నాను.

స్వీకరించి ధన్యుణ్ణిచెయ్యి.

రో హి ణి.

మనవి

ఈ రచన చేసేందుకు నాకున్న అర్హతల్లా, ఆంధ్ర నాటకరంగంతో ప్రత్యక్షంగానైతేనేమి పరోక్షంగానైతేనేమి నాకున్న పరిచయమూ, అప్పుడప్పుడు పెద్దలనోటివెంట విన్న విషయాలు వారివల్ల చూచి నేర్చుకున్న అనుభవములున్నూ.

ఈ పుస్తకం నటకులకు ఏమాత్రమైనా వుపయోగపడవచ్చుననే ఆశతో వ్రాసాను. అనేకమంది మిత్రులు అమూల్యమైన అనేక సలహాలనిచ్చారు. వారందరికీ కృతజ్ఞుణ్ణి.

నాటకశిల్పంమీద ఈపుస్తకం అసమగ్రమే కావచ్చు, అయినప్పటికీ తెలుగులో నీ పోకడలో పుస్తకాలు లేనికొఱతను యిది కొంతవరకూ తీర్చవచ్చుననే ఆశతో సాహసమైన నీ పనికి పూనుకున్నాను. ఆశించినదానికంటే ఎక్కువగా ఆంధ్రమహాజనుల ఆదరం లభించింది.

ఈ పుస్తకాన్నిగురించి తమ అమూల్యాభిప్రాయం ఇచ్చిన 'ప్రముఖనటులు' 'కళాతపస్వి' శ్రీ సింగరాజు నాగభూషణరావుగారు సెలవిచ్చినట్లు:— "..........అనుభవముగల నటులు, ఇట్లే వారి యనుభవములగూర్చి ఆచరణయోగ్యమగు సలహాలనొసంగుచు, ...నిర్మాణాత్మ

కముగా పుస్తకములు వ్రాయుట నటలోకమున కెంతయుగా మేలొనగూర్చినవారగుదురు”

తథాస్తు.

ఇదే కోరికతో నేనీ రచన చేసాను. ఏమాత్రం ఫలించినా అపరిమితంగా సంతోషిస్తాను.

నటరాజులకు జై.
ఆంధ్రనాటకరంగం చిరస్థాయిగా వర్ధిలుగాక.

భవదీయ
రోహిణి.

కృతజ్ఞత

నా నేర్చినకొలది అనుభవంతో సాహసించి రచించిన ఈ వ్యాసాలను, స్థలాభావాన్ని కూడ పాటించక ధారావాహికంగా తమ పత్రికలో ప్రచురించి వీటిని వెలికి తెచ్చిన కృష్ణా పత్రికాధిపతులకూ, అత్యంతాదరంతో వీటిని స్వీకరించిన పాఠక మహాశయులకూ, వీటి గురించి తమ అమూల్యాభిప్రాయము లొసంగిన నాటకకళావేత్తలకూ, అభిమానులకూ;

వీటిని పుస్తకరూపంలో ప్రచురించి నందుకుగాను రెండు వందల ఏబదిరూప్యముల కానుక (గ్రాంటు) నొసంగిన ఆంధ్ర ప్రదేశ సంగీత నాటక ఎకాడమీ సంస్థకు,

ముద్రణావగైరా పనులలో సహాకరించి వీటిని పుస్తక రూపంలో ఆంధ్రమహాజనులు ఆదరించే భాగ్యం కలిగించిన మిత్రులు చిరంజీవి "కొండపల్లి భాస్కరరావుకు, వారి భాగ స్వాములైన మెస్సర్సు కొండపల్లి వీరవెంకయ్య అండ్ సన్సు వారికి.

చిన్ననాటి మధురస్మృతులు జ్ఞాపకం చేస్తూ పరిచయ వాక్యాలు వ్రాసి యిచ్చిన నా గంగాధరరావుకీ హృదయ పూర్వక కృతజ్ఞతాభివందనలు. లోకనాటకకర్త, సూత్రధారుడు, నటరాజు సదా వీరిని రక్షించునుగాక.

రో హి ణి.

పరిచయ వాక్యము

"(శ్రీ) రోహిణి"ని నేను చిన్నప్పటించీ ఎరుగుదును. ఇద్దరం కూడా చిన్నప్పుడు అరుగులమీద వసారాల్లోనూ దుప్పట్లు తెరలుగట్టి నాటకాలాడిన వాళమే. అవ్వి ఏం నాటకాలు !! పోర్షనులు అక్కర లేదు. రంగులు, కిరీటాలు అప్పటి కప్పుడు తయారు చేసుకోవటం; ఎవరి కిష్టం వచ్చిన పాత్ర వారు ధరించటం.

తర్వాత నాటక రచయితగా రూపించాడు 'రోహిణి' "అజేయుడైనా" అనీ, "వందేమాతరం" అనీ, "స్వర్గాని కెళ్ళినా ఏడాకులు తప్పవు" అనీ చక్కని నాటకాలు నేను ఏలూరులో పుష్కగా ప్రదర్శించాం. తర్వాత నాటకాలాస్టే వ్రాయక పోయినా; ప్రదర్శించటం - విమర్శించటం - తరిఫీదు ఇవ్వటం మొదలైన పనులన్నీ సాఫుగా నా నిర్వహిస్తూనే వున్నాడు. పిల్లల నాటకాలు కూడ వ్రాయించిన ఈ మధ్య తెలుగు భాషాసమితివారి బహుమానం పుచ్చుకున్నది - అజ్ఞాతంగా - రోహిణీ.

ఇతర కారణాలవల్ల మరింతకృషి, కళాసేవ, నాటకరంగానికి, చేయలేక పోయినా, ఈ పుస్తకం వ్రాయటంలో కళాసేవ చేస్తూ చాలమంది కంటె మించిపోయాడు రోహిణి,

తరహాలో), వారు వారి జీవితంలో సాధించిన దానిని ప్రజలందరికీ, ముఖ్యంగా అభిమానులకి అప్పుడప్పుడు రుచి చూపిస్తూండాలి. కీర్తిశేషులైన ఒక ప్రముఖనటుని వర్ధంత్యుత్సవంలో వారి అభిమానపాత్రకు పోటీ యేర్పాటుచేసి, అనేక యువనటులు యీపాత్రను యెలా ప్రదర్శిస్తున్నారో చూసి ప్రోత్సహించడం ఉభయతారకం కాదూ? ఈసందర్భంలో రామకృష్ణ మఠంవారూ విశాలాంధ్ర ప్రచురణలవారూ ఆయారంగాలలో ఆదర్శప్రాయులు. వర్థంత్యుత్సవాలతో సరిపుచ్చుకోక యుగపురుషుల ఆశయాల ప్రచారం నిర్విరామంగా చేస్తున్నారు. ఇలాటివారినిచూచి నాటకరంగపురోహితుల మనుకునేవారు నేర్చుకోవలసింది యెంతైనా వుంది.

అఖిలభారత సంగీత నాటక ఎకాడమీతోపాటు వివిధ రాష్ట్రాలలో దానికి అనుబంధశాఖలు యేర్పాటయినాయి. ఆంధ్రప్రదేశ అవతరణానంతరం ఆంధ్రప్రదేశసంగీత నాటక ఎకాడమీ ఏర్పాటయింది. ఆంధ్రనాటకరంగ పురోభివృద్ధికి తగువిధంగా సేవచెయ్యటం యిందు ప్రవేశ మివ్వబడిన సభ్యుల విధి.

ఆంధ్రదేశంలో ముఖ్యంగా నాటకశాలలుకొంతకాగా వీట్ని నిర్మించడానికి ప్రతిమున్యూసిపాలిటీ కొన్ని లక్షలుకర్చుపెట్టాలని తీర్మానాలు చేసేస్తే సరిపోదు. ఆచరణయోగ్యమైన విషయాలను ఆలోచించడం యెందుకైనామంచిది. ఎక్జిబిటు

మొత్తం తగ్గించుకుని యనేక చిన్న శాలలు కట్టించి ఒకే నాటకాన్ని వారాలతరబడి ప్రదర్శిస్తూ నాటకరంగాన్ని అభివృద్ధిలోకి తీసుకురాగల పథకం ఆంధ్రాయూనివర్సిటీ రిజిష్ట్రారు శ్రీ కూర్మా వేణుగోపాలస్వామిగారు సూత్రప్రాయంగా సెలవిచ్చారు ఇది ఆచరణయోగ్యమైన పథకంలా కనిపిస్తోంది. ఈ పథకం త్వరలో కార్యరూపంలోకి వస్తుందని ఆశిస్తున్నాను.

ఆంధ్రనాటక కళాపరిషత్, ఆంధ్రనాటక సంఘ సమాఖ్య థియేటర్ సెంటరువంటి కేంద్రసంస్థలు యికముందు కూడా ద్విగుణీకృతోత్సాహంతో కృషిచేసి మన సంగీత నాటక ఎకాడమీకి తగు సలహా సహకారముల నిస్తాయనీ అవియిచ్చిన మంచిసలహాలను పాక్షికత్వం లేకుండా ఎకాడమీ స్వీకరిస్తుందనీ ఆశిస్తున్నాను.

వివిధనగరాల్లో వివిధసంస్థలు నాటకోత్సవాల నేర్పరచి నాటికా నాటకాలలో పోటీలుజరిపి విజేతలకు బహుమతులు పంచిపెడుతున్నారు. ఉత్సాహవంతులైన వారు అనేకవ్యయ ప్రయాసలకోర్చి యీపోటీలలో పాల్గొంటున్నారు. ఈపోటీలు వర్ధిల్లాలు మంచిదేకాని వీటికయే వ్యయప్రయాసలతో పోల్చిచూస్తే ఫలితాలు అంతగా చెప్పుకోతగ్గవిగా లేవు. వీటిమీద కూడా మోహం మొత్తేలాగా యీపోటీలను నడిపే తీరు తెన్నులను సమన్వయం చేసుకుంటూ యివి నిర్వహిస్తున్న వివిధసంస్థలూ ఒక దోవకురావడం వాంఛనీయం.

ఆంధ్రనాటక రంగపురోభివృద్ధి నాకాంక్షిస్తూ అనేక మంది కళాకారులూ అభిమానలూకూడా తహతహలాడు న్నారు. వీరంతా తమతమ ఊహల్ని (ఆచరణీయమైనవి) కలబోసుకొని పథకాలేర్పర్చుకొని తగుకృషిచేస్తే నాటకరంగంలో వీరాధివీరులున్న మన తెలుగుదేశం యీకళలలో యెవరికీ తీసిపోదని అనతికాలంలోనే నిరూపించుకుంటుంది.

మన నాటకరంగం పురోభివృద్ధికోరి అనేకమంది తమకు తోచినరీతి సేవచేస్తున్నారు. ఆంధ్రనాటకసంఘ సమాఖ్యవారు పాఠశాలలు నిర్వహిస్తున్నారు. థియేటరు సెంటరువారు త్రైమాసిక పత్రిక 'నాట్యకళ' ను ప్రచురిస్తు న్నారు. తెలుగు పత్రికలన్నీ నాటక కళాభివృద్ధికి యితోధిక ప్రోత్సాహమిస్తున్నాయి. అభిమానులు ఔత్సాహిక ప్రదర్శ నలను ప్రోత్సహిస్తున్నారు. కొన్ని చెడుశక్తులు యెక్కడా వుంటాయి. ఇవి వెనక్కి లాగుతూంటాయి. వీట్ని ప్రతిఘ టించి కార్యక్రమాన్ని జయప్రదంగా ముందుకు సాగించుకు పోతూ ఆంధ్రనాటకరంగ స్వర్ణయుగానికి పునాదులన్నా వేద్దాం.

నాటకశిల్పం

II నటుడు

జీవితనాటకంలో ప్రతివ్యక్తీ నటుడే. నీవు నాటకంలో నటించడానికి పనికిరావని అనుకోవద్దు. తప్పక పనికివస్తావు! అయితే అద్దంలో ముఖం చూచుకుంటున్నప్పుడు నీవు కొన్ని చిలిపిచేష్టలు చేస్తావు; కళ్ళుచికిలిస్తావు, నాలికబైట పెడ్తావు, ఆ కనుబొమక్రిందికీ, యీ బొమపైకీ, మారుస్తావు. అద్దంలో చూస్తున్నాననుకుంటున్న జ్ఞానం నీలో యిలాంటి వికృతచేష్టల్ని రేకెత్తిస్తుంది.

అలాగే రంగస్థలంమీదికి పోగానే అదేదో అలాచేస్తేగానీ బాగుండదని కొన్ని వికారమైన అంగవిన్యాసాలూ తడబడే మాటలూ అనవసరంగా అర్థంలేని మాద్యులేపనంతో కొన్ని వాక్యాలూ నీకు తెలిసో తెలియకో బైటపడ్తాయి. ఇవి కట్టడిచేసుకుంటే నీవూ మంచి నటుడివి కాగలవు.

క్రొత్తగా సేనలో చేరిన 'రిక్రూట్' కవాతులో కుడికాలూ, కుడిచెయ్యీ ఒకేమారు ముందుకుచూపుతాడు! కవాతుమీద యిదివరకే అతడికో అభిప్రాయం యేర్పడిపోయి అతడిలా చేస్తాడు. కానీ నిజానికి కవాతులోకుండా మామూలుగా మనం నడుస్తున్నమాదిరే కుడికాలూ దానితోపాటు

యెదము చెయ్యి ముందుగా వూహపాలి. అయితే యీ ఊహపటం అనేది కొట్టవచ్చినట్లు కనిపిస్తుంది. ఇది క్రొత్తరిక్రూటుకు మరో విధమైన (అపోహ) వూహకలిగించి తప్పుడు అడుగు వేయిస్తుంది.

రంగస్థలనటనకూడా ఇంతే.

నటుడు కూడా జీవితంలో చేసినట్లుగానే నటిస్తాడు రంగస్థలంమీద కూడా. అయితే జీవితనటన మరొకరికి ప్రదర్శించాలని చేసేది కాదు. కాగా నాటకనటన మరొకళ్ళకి ప్రదర్శించాలని చేసేది. అందుచేత అందులో కొంత 'మార్కెడ్ నెస్' వుంటుంది. దానికి అపోహపడిన క్రొత్తనటుడు వికృతమైన అంగ విన్యాసాలు నగ్గరా చేస్తాడు. అవికూడదు. నీవు నటుడవవటానికి యిది మూలసూత్రం. మూలసూత్రాలు తెలుసుకున్నంతమాత్రాన నీవు నటుడవు కాలేవు. (పద్యాలల్లే నిబంధనలు తెలుసుకున్నంతమాత్రాన కవివి కాలేనట్లు) నీవో నటుడుగా చలామణీ అవటానికి నీలో ముందు దృఢమైనకోరిక వుండాలి చాల కృషి కావాలి ఇంచుమించు తపస్సు చేయాలి.

సుప్రసిద్ధ నటుడు శ్రీ యస్. వి. రంగారావు తన పూర్వానుభవాన్ని మననం చేసుకుంటూ యీవిధంగా చెప్పారు.

“నా జీవితంలో ప్రథమంగా 15వ యేట రంగస్థలం ప్రవేశించాను. నేను కూడా కొత్తవాడిని కావటాన ఏదో చైతన్యాన్ని

నాలో వెలిగించి నేను మీముందు నన్నొక నటునిగా నిల బెట్టింది. ఆనాటి సన్నివేశమే!''

ఏమిటాసన్నివేశం?—

''మావాళ్ళకు తెలియకుండా స్టేజీ యెక్కాను. అది కూడా ఒక మాంత్రికుని అసిస్టెంటుగా–ఇదే నాజీవితంలో నా ప్రథమానుభూతి. నా నటనచూచి నన్ను నలుగురూ మెచ్చు కున్నారు.

మా హెడ్మాష్టారు ''శభాష్'' అని వెన్నుతట్టారు. ఆ దెబ్బతో ఆరాత్రి నాకు నిద్రపట్టితే ఒట్టు. తియ్యనికలలు యెన్నోవచ్చి–మధ్యమధ్య తెలివొస్తూవుండేవి లేచికూచున్నా. ఒక్కసారి నా నటనానైపుణ్యాన్ని సింహావలోకనచేసుకున్నా, అన్నీ తప్పులే అనిపించింది. అన్నితప్పులుండీకూడా అంత మంది మెచ్చుకున్నప్పుడు యేతప్పులూ లేకుండా నటించగలిగితే నాజీవితం యెంతధన్యతచెందేదో అని యనుకునేసరికి నాలో ఒక ఆత్మవిశ్వాసం ఒక తొలకరిమెరుపులా మెరిసింది ''అంతే– ఆరోజునే నిశ్చయించుకొన్నాను–నాజీవితంలో యేనాటికైనా ఒక ఉత్తమనటుడ ననిపించుకోవాలని.'' ఇదీ తపస్సంకల్పమ్. తపస్సంటే నిష్ఠతో నటులకు కావలసిన శిక్షణపొంది తను తీసు కున్న పాత్రలను ఆమూలాగ్రంగా పరిశీలించి సాధనచేయటం.

ప్రతి వ్యక్తీ నటుడు అవగలడా?

ఉత్సాహంవుండి తగు కృషిచేస్తే తప్పక అవుతాడు. అతను (లేక ఆమె) పరిస్థితులను సరిగా అర్థంచేసుకోవాలి.

తనకు తగిన పాత్రలనే ఎన్నుకోవాలి. తనకు అనుభవం లేనప్పుడు అనుభవజ్ఞులు చెప్పినవిధంగా ఒప్పుకోవాలి.

ఐదడుగులలోపువుండి, గాలికి ఎగిరిపోయే అంగసౌష్ఠవంలో, కీచుగొంతుగల ఆసామీ "హిడింబికళ్యాణం!" నాటకంలో కథానాయకుడుకదా అని "భీమ పాత్రకు" సిద్ధం అవకూడదు. తనకుతగ్గ పాత్ర లేకపోతే తప్పుకోవాలి. పలుకుబడి వుందికదాయని లేనిపోనివి, తలకుమించిన పాత్రలు నెత్తివేసుకోకూడదు. తీసుకొన్న పాత్రను క్షుణ్ణంగా అర్థంచేసుకోవాలి. జీవితంలో మనం నాటకంలో ధరించబోయే పాత్రలాంటి వ్యక్తులున్నప్పుడు, వాళ్ళని చాలా జాగ్రత్తగా గమనించాలి. వారి వేషభాషలు ప్రత్యేకతలు పట్టుబట్టాలి. ఇప్పుడు మన నాటకరంగచరిత్రలో (సినిమాకూడా కలుపుకుని) జరుగుతున్న ముఖ్యలోపమిదం పాత్రలకు సరిపడని వ్యక్తులఎన్నికే! అదే మంచి స్టార్ వాల్యూ!

ఇక నటులు—"ఒప్పించామా? లేదా? అంటారు."

కొన్నికొన్ని విపరీత సందర్భాలవల్ల పాత్రకు సరిపోక పోయిన ఆయాపాత్రలు ధరించి ఒకరకం ప్రేక్షకుల మన్ననలను పొందుతున్నారు. అంతమాత్రంచేత అదంతా 'మన ప్రతిభే' అనుకునిపొంగిపోలాభం లేదు. ఆపాత్రకు అన్నివిధాలా సరిపోయి మీకన్నా మనోహరంగా ఎక్కువ భావప్రకటన చేయగల సమర్థుడికి ఆపాత్రను ఇస్తుంటే మీరు పోటీ

లోకి వుండరు. (ఈవిపత్కర పరిస్థితి ఔత్సాహికులకన్నా వృత్తినటులకు మరీ గొడ్డలిపెట్టు!)

వృత్తి నటునికన్నా ఔత్సాహిక నటునకు చాలా వీళ్ళున్నాయి. వృత్తినటుడు తనపాత్ర సరిగానటించకపోతే కూటికీగుడ్డకూ లేకుండా అఘోరించాలి! కాగా ఔత్సాహిక నటునకు యీబాధలేదు. అతడికి కూడూగుడ్డా సంపాదించి పెట్టేవృత్తి వేరేవుంటుంది. అతనికి నటన కేవలం అభిమాన వృత్తిమాత్రమే! అయితే మంచివృత్తినటుడు తన పాత్రమీద కేంద్రీకరించినట్లు ఔత్సాహికనటుడు చెయ్యలేడు. అలాగని మంచివృత్తి నటుడికి మంచిఔత్సాహికనటుడు తీసిపోతాడని కాదు. కాని వారివారి తేడా రంగస్థలంమీద చెప్పకనే చెబుతుంది.

“ఇంకేం తగుపాత్రలు లభ్యమైతే నాటకాలు వెయ్యటానికి అందరికీ హక్కున్నదనేకదా మీారనేది?” అని తొందరపడకండి “ఏం వొందుకొండకూడదూ?” అనే విషయం అలావుంచండి!

మొదట్లో నే మనవిచేసినట్లు నాటకీయ నటనస్వాభావిక అస్వాభావి కాలకలయిక అవి తగుమోతాదులో కలవాలి. కలిసినట్లు దొరికిపోకూడదు. వీటన్నింటికంటె ముఖ్యమైంది “స్టేజిఫియరు” ఇదిప్రతిఔత్సాహికనటునకూ భూతంలాంటిది. చాలా ప్రదర్శనలిచ్చివున్న నటులనుకూడా యీభూతం అప్పుడప్పుడు బాధించటం మానుకోదు. ఈభూతాన్ని చాలావరకు మనోనిబ్బరంతో యెదుర్కోవాలి.

నాటకశిల్పం

నాటకరంగం

ఆఙ్గికం భువనం యస్య
వాచికం సర్వవాఙ్మయమ్
ఆహార్యంచన్ద్రతారాదితం
వందే సాత్వికం శివమ్.

జగన్నాటకసూత్రంమీదఆధారపడిందే నాటకరంగం. నాటకం ప్రకృతికి ప్రతిబింబం. అంతేగాని ప్రకృతిమటుకు కాదు.

"అబ్బే అసలది నాటకంలా లేదు. నిజంగా జరుగుతున్న కథ చూస్తున్నట్టేవుంది" అంటే — జరుగుతున్న కథేచూడలేదు అనేభావం. ఈ తరహా నాటకాలు చూచినవారు వెల్లడించిన అభిప్రాయంలోసరా వ్యక్తమవుతుంది. అద్దంలో ముఖం చూచుకుంటాం. అద్దంమంచిదైతే అది మన ముఖానికి మల్లేనే వుంటుంది (కుడి ఎడమలమార్పుతో) అయితే అది మనముఖం మటుకు కాదు. ప్రతిబింబంమాత్రమే. అద్దంమంచిది కాకపోతే

మన ముఖం కాకుండా, మరో వికృతముఖం కనబడుతుం
చక్కని నాటక ప్రదర్శన మంచిఅద్దం—చెడ్డప్రదర్శన చెడ్డఅద్ద
వివిధ దేశాల్లోని రంగస్థలాలూ వాటివాటి నియమాల
వేరువేరుగా వున్నాయి. ఏ విషయాలు వేరైనప్పటికీ మూ
సూత్రాలుమటుకు ఒకటే. వాటిల్లో ఆర్టే మూర్పులే
ప్రదర్శకులమీద కొన్ని వేల కళ్ళు కేంద్రీకరింపబడి వుండట
యే దేశంలోనైనా ఒకటే. పాత్ర తెర వెనుక (పక్క) నుం
రావటం, తనపని ముగియగానే తిరిగి తెరల వెనుకను క
పోవటం ఇత్యాదులు ఒక్కటే. ఇకపోతే రంగాలంకరణం
అనేకమంది అనేక నూత్నపోకడలుపోతారు. అవి ప్రేక్షక
అభిరుచుల్నిబట్టి, సామాజికుల 'రిసోర్సెస్' ని బట్టీ ర
స్తూంటాయి.

నీలి తెరలముందు చేసిన ప్రదర్శన 'రివాల్వింగ్'
మీద అద్భుతరంగపరికరాలతో చేసిన ప్రదర్శనకన్నా
పోయిందని అనుకోడానికి వీలులేదు. ఆమాటకువస్తే ప్ర
ప్రదర్శనకూ రివాల్వింగ్ స్టేజి అనవసరంకూడాను.

భరతనాటక సంప్రదాయంలో వాచికంమూలంగా
చాలామటుకు రంగస్థలాలంకరణ (వర్ణనద్వారా) వగై
జరిగిపోతుంది. రంగస్థలంమీద ప్రదర్శించకూడనివి అంట
కొన్ని నిషేధాలు కూడా వున్నాయి. స్నానం, భోజన
చుంబనం, శయ్య, మరణం, యుద్ధం వగైరావగైరా. అయి
యిప్పుడీ నిషేధాల్ని యెవరూ పాటించటంలేదు. అవన్నీ క

గర్భంలో కలసిపోయాయి! ఆ నిషేధాలు పాటించడం లేదని ఇప్పుడు మనం వగవాల్సిన పనికూడా అంతగా లేదు.

ఈ నిషేధాలు కొన్ని కారణాలవల్ల వచ్చాయి. అవి తెల్సుకుని వాటిని అధిగమిస్తే "హత్తేరీ ఇదినిషేధం" అని ఏ ప్రదర్శకులనూ అనవసక్కర లేదు. వారికి శాస్త్రవిష యాలూ, అన్నిటికి నిషేధాలైనా తెలియవని ఆడిపోసుకో నక్కర లేదు!

ఉదా: యుద్ధం యెందుకు నిషేధం అన్నారు?

కర్రకత్తులతో రెండు గజాలదూరాన్నించి సాము చెయ్యటమూ రంగస్థలానికి ఆచివర ఒకరూ యీచివర ఒకరూ నుంచుని వేసే బాణాలు మధ్యలోనే పడిపోవడమూలాంటి అపభ్రంశాలుచేసి యుద్ధం కలిగించాల్సిన భీభత్సరసంబదులు హాస్యరసం ప్రసాదించే ప్రదర్శకులకు 'యుద్ధం' రంగంమీద నిషిద్ధం! చక్కగా ప్రదర్శించ గలవారుంటే నిషిద్ధంకాదు. ఇలాగే మరణంకూడాను. చచ్చిపోయినవ్యక్తి రంగంమీద ఆక్షేపు కదలకుండా వుండలేడు. అంచాత మరణం నిషిద్ధం అన్నారు. అన్నారుకదా అని కత్తిగుండెల్లోపెట్టుకు తెరలోకి పారిపోనక్కర్లేదు! తగు ప్రాక్టీసుతో రసభంగం కలుగ కుండా మరణం కూడా ప్రదర్శించవచ్చు.

ఈనిషేధాలలో ముఖ్యంగా యీనాటికీ అందరికీ తెలి సింది ఒకటుంది. రంగస్థలంమీది పాత్ర ప్రేక్షకులకు వెన్ను భాగాన్ని చూపకూడదుఅని. ఇదినటులకు పచ్చివెలక్కాయ

గొంతున పడేలాచేసే నిషేధం. ఈ నిషేధానికి కారణం తెలిసినవారూ తెలియనివారూ సందర్భాసందర్భాలు ఆలోచించకుండా దీన్ని క్రొత్తనటులమీద ప్రయోగించి వారు నడిచే పీతనడకను చూచి సంతోషిస్తున్నారు!

వెనక, చమ్కీకోట్ల కాలంలో చెమ్కీకోట్ల శరీరపు ముందు భాగానికిమాత్రమే సరిపోయేలా కుట్టించి వెనుక భాగం ఖాళీగా వదిలేసేవారు. పాత్రధారి వెనక్కు తిరిగితే నగ్నంగావున్న ఆతని వెన్ను ప్రేక్షకులకు అసహ్యంగా కనిపించవచ్చని యీ నిషేధం పెట్టారు. ఫుల్ సూటులో దుస్తులు ధరించే యీరోజుల్లో ఆ నిషేధం అనవసరం. అయితే అలా వెనక్కితిరిగినప్పుడు ఆపాత్రకు వాచికం ఏమీ వుండకూడదు. ఉంటే ప్రేక్షకులకు వెన్నుచూపి చెప్పేవాచికం వినిపించదు.

నాకు తెలిసినంతవరకూ యీ నిషేధాన్ని యెదిరించినవారు(ఆంధ్రనాటక రంగంలో)సురభి కంపెనీవారు. వారు వారి "స్త్రీ సామ్రాజ్యం" నాటకంలో బట్లరు వెన్నుభాగాన్ని ప్రేక్షకులవేపు తిప్పారు. మొదటిక్షణంలో బట్లరు పాత్రధారి పొరపాటుపడ్డాడనుకుని ప్రేక్షకులు నవ్వారు. కానీ అతని పాత్ర తరుచు వెన్నుభాగాన్ని ప్రదర్శించడంతో "అతనూ బాగా అనుభవంవున్న నటుడేననీ, అది చెయ్యాలనే చేస్తున్నాడనీ" తెలుసుకున్న ప్రేక్షకులు వూరుకున్నారు. పైగా యీచర్య యెబ్బెట్టుగాకూడా లేకుండా స్వాభావికంగావుండటం మూలాన దాన్ని గురించి తర్కవితర్కాలు జరిగి వెన్ను

భాగాన్ని ప్రేక్షకులవేపు తిప్పటం యేమంత తప్పుకాదనీ, పీత నడక నడిచేకన్నా యీపే బాగుండనీ ఓ మాదిరినిర్ణయంకూడా జరిగిపోయింది.

పైన చెప్పినలాంటి నిషేధాలు ఆయా దేశాచారాల్ని బట్టి యితర దేశ నాటకరంగాలమీదకూడా వుండవచ్చు, లేక వుండకపోవచ్చు. నిషేధాలమాట యెలావున్నా ప్రదర్శకులు తాముచెప్పే ప్రతిమాటా చేసే ప్రతిచేష్టా ప్రతి ప్రేక్షకుడికీ తెలియజేయాలనేది యేరంగంమీదనైనా విధి. ఈ అనువాయితీ విస్మరించరానిది.

సరస్వతీదేవి వ్రాసిన "లక్ష్మీస్వయంవరము"ను నాటకమును భరతాచార్యులు దేవసభలో ప్రయోగించినారట. లక్ష్మిపాత్ర ధరించిన ఊర్వశి పొరబాటున "పురుషోత్తముని" అనుటకు బదులు 'పురూరవుని' అన్నదట ఒక సందర్భంలో. అప్పుడా భరతాచార్యులు కోపించి ఊర్వశిని భూలోకవాసిని కమ్మని శపించినారట.

మనకు (భూలోకవాసులకు) నాటకరంగం ఊర్వశి రాకతో వచ్చిందా లేక మరే గ్రీకుదేవత రాకవల్లో వచ్చిందా అని కొట్టుకోడం ఆపేసి యిప్పుడున్న నాటకరంగతీరును గమనించి దీన్ని యథాశక్తి వృద్ధిలోకి తేవడానికి తగు ప్రయత్నాలు చేయటం ప్రతినటుడి విధీ, ప్రతి నాటకసమాజపు విధీ, అయి వున్నది. నాటకరంగ చరిత్ర లోతుపాతులు రీసెర్చిచేసి చెప్పేందుకు అంతా బయల్దేరటం అనవసరం అనే ఉద్దేశ్యంతో చరిత్ర లోతులకు వెళ్ళదల్చ లేదిక్కడ.

ఆంధ్ర దేశంలో భామకలాపమూ, గొల్లకలాపమూ, వీధినాటకాలూ ప్రదర్శింపబడే విధానానికీ ధార్వాడపార్శీ కంపెనీలు ప్రదర్శించిన విధానానికీ చాలా తేడావుంది. ఈ కంపెనీల అనుగుజాడల్లో గొప్ప గొప్ప నాటకకంపెనీలు ఆంధ్ర దేశంలో తలెత్తి పెద్దపెద్ద నటులను ప్రాచుర్యానికి తెచ్చాయి. నాటకప్రయోగంలో అనేక పరిణామాలు వచ్చాయి.

విగ్రహపుష్టిగల మనుషులతో, సీనరీ, సెట్టింగు, వైరు వర్కుల ఆర్భాటంతో – నటుడుని ప్రాధాన్యం, నాటకప్రయోజనం యిసుమంతైనా గమనించక, ఏమగుగున్నను రంగస్థలం మీదికి తెచ్చిన ''కురుక్షేత్రాది'' నాటకాలను ప్రజలు మొగబడి చూచారు. అంతకన్నా ఒకేపాత్రకు ముగ్గురూ నలుగురూ నటులసెట్లతో పద్యరాగాల్ని మొగ్గలేయిస్తూ, ఉయ్యాల లూగిస్తూ పాడుతూఉన్న నాటకాల్నీ విరగబడిచూచారు; చక్కని వచన నాటకాల్నీ (రంగస్థలహంగులున్నా లేక పోయినా) చూస్తున్నారు.

సినీమాల ప్రభావంవల్ల మ్యాటనీ నాటకాలు ఆచరణ లోకి వచ్చాయి. ఇదంత చెప్పుకు గర్వించతగ్గ మార్పు కాదు. రసానుభూతి ప్రేక్షకులకూ అది అందించిన తృప్తి నటకులకూ కూడా ఉండటంలేదీతరహా మ్యాటనీ నాటకప్రదర్శనలలో. కానీ యేంచేస్తాం! తప్పనిసరిగా యీ మ్యాటనీప్రదర్శనలు వేయాల్సిన పరిస్థితులు యేర్పడ్డాయి. నాటకాలు రాత్రిపూట ఆడించుకునేందుకు శాలలు లభ్యం కావటం లేనందున.

నాటకప్రదర్శనలకోసం ప్రత్యేకం శాలలు నిర్మించాలని చాలావూళ్ళలో ప్రయత్నాలు జరుగుతున్నాయి. ప్రస్తుతానికి ఆరుబయలుప్రదర్శనశాలలు చాలావూళ్ళలో యేర్పాటవుతున్నాయి. ఇవి ఔత్సాహిక నాటకసమాజాలకు మంచివే కాని వృత్తిసమాజాలకు అంతగా యుపయోగించవు.

అసమానులైన నటులుండీ యుపయోగించుకోడానికి అనేక హంగులుండీకూడా యీనాటికీ మన ఆంధ్రనాటకరంగం గుంటపూలు పూస్తోంది.

మన ఆంధ్రుల ప్రతిభా ఉపజ్ఞా ఊహ పోగొడేసుకోవాలని నా అభిమతంకాదు గాని లలితకళలలో మనది యీవద్వారతంలోనూ అందెవేసిన చెయ్యి. సినిమా రంగంలో మనం చాలా వున్నతస్థాయిలో వున్నాం. మన చిత్రాలు అఖిలభారతచలన చిత్రస్థాయిలో మంచిపేరునే సంపాదించుకుంటున్నాయి. అయితే మనకున్న భావదాస్యం కొంతవరకూ మనల్నింకా వదలలేదు. అలాగని పొరుగువారి మంచిని గ్రహించవద్దని కాదుగాని అలాగ్రహించేటప్పుడు మనలోని మంచిని గర్హించ పాడిగాదని నాచెప్పికోలు.

రాజాశ్రితమైన యీనాటకకళ వ్యాపారదృష్టితో ఒకప్పుడు సాధించబడినప్పటికీ ముందుకు సాగలేదు. రాజులూ జమీందారులూ లేని యీరోజుల్లోకూడా యిది కొంతమంది ముఖ్యవ్యక్తులకు ప్రదక్షిణాలు చెయ్యటం మానుకోలేదు. వృత్తినాటకాలకు డబ్బు వచ్చేదీ, రానిదీ ఆఖరు

క్షణంవరకూ యెవరికీ తెలియటంలేదు. ప్రోత్సాహికనాటకాలు కేవలం కాన్వాసింగుమీద ఆధారపడివుంటున్నాయి. "ఫలానాచోట ఫలానా నాటకం ఆడుతున్నారు. మనం త్వరపడకపోతే ప్రవేశం దొరకక ప్రదర్శనచూచే భాగ్యం లభించదు" అని యే ప్రేక్షకుడు అనుకోవటంలేదు. అఖండఖ్యాతి కలదని యెలుగెత్తి చాటుకుంటున్న యీ నాటకకళ మన దేశంలో క్రొత్తరీతుల్ని అనుసరించలేక యింకా "భిక్షాం దేహి" (నాటక కళను ప్రోత్సహించండి) అనే స్థితిలోనే వుంది. ఇప్పటి పరిస్థితుల్నిబట్టి చూస్తే మరో శతాబ్దానికన్నా యిది యిలాగేవుండిపోతుందని తోస్తోంది. (ఈలోగా నామరూపాలు అసలే నశించకుండావుంటే).

మనతాతలు చాలా గొప్పవారే, కాదని ఎవరన్నా అంటేగా! వారి గొప్పతనాన్ని చాటడానికి ఏడాదికోసారి వారి పటానికి పూలదండవేసి దణ్ణం పెట్టేస్తే సరిపోదు.

అమరజ్యోతి ఆరిపోతూ దానిస్థానే మరోజ్యోతిని వెలిగిస్తుంది. ఈ వెలిగేజ్యోతిని వదిలి ఆరిపోయినదానికోసం యేడాదికోమారు కడివెడుకన్నీళ్ళు (సంస్మరణశ్లోకాలు) ప్రోగుజేసి ఆజ్యోతిమీద దిమ్మరిస్తే ఆజ్యోతి సంతోషించదు. తన అంశప్రకాశిస్తున్నా జీవితజ్యోతి నలుగురికి వెలుగుచూపించటమే అమరజ్యోతి ఆశయం.

పెద్దల సంస్మరణోత్సవాలను నిరసిస్తున్నానని అపోహ చెందవద్దు. సంస్మరణోత్సవాలుచేసేకంటే (ప్రస్తుతంచేస్తున్న

తరహాలో), వారు వారి జీవితంలో సాధించిన దానిని ప్రజలందరికీ, ముఖ్యంగా అభిమానులకి అప్పుడప్పుడు రుచి చూపిస్తూండాలి. కీర్తిశేషులైన ఒక ప్రముఖనటుని వర్ధంత్యుత్సవంలో వారి అభిమానపాత్రకు పోటీ యేర్పాటుచేసి, అనేక యువనటులు యాపాత్రను యెలా ప్రదర్శిస్తున్నారో చూసి ప్రోత్సహించడం ఉభయతారకం కాదూ? ఈసందర్భంలో రామకృష్ణ మఠంవారూ విశాలాంధ్ర ప్రచురణాలవారూ ఆయారంగాలలో ఆదర్శప్రాయులు. వర్ధంత్యుత్సవాలతో సరిపుచ్చుకోక యుగపురుషుల ఆశయాల ప్రచారం నిర్విరామంగా చేస్తున్నారు ఇలాటివారినిచూచి నాటకరంగ పురోహితుల మనుకునేవారు నేర్చుకోవలసింది యెంతైనా వుంది.

అఖిలభారత సంగీత నాటక ఎకాడమీతోపాటు వివిధ రాష్ట్రాలలో దానికి అనుబంధశాఖలు యేర్పాటయినాయి. ఆంధ్రప్రదేశ అవతరణానంతరం ఆంధ్రప్రదేశసంగీత నాటక ఎకాడమీ ఏర్పాటయింది. ఆంధ్రనాటకరంగ పురోభివృద్ధికి తీవ్రవిధంగా సేవచెయ్యటం యీమధ్య ప్రవేశ మివ్వబడిన సభ్యుల విధి.

ఆంధ్రదేశంలో ముఖ్యంగా నాటకశాలలుకొంత కాగా వీట్ని నిర్మించడానికి ప్రతిమున్సిపాలిటీ కొన్ని లక్షలుఖర్చు పెట్టాలని తీర్మానాలు చేసేస్తేసరిపోదు. ఆచరణయోగ్యమైన విషయాలను ఆలోచించడం యెందుకైనామంచిది. ఎక్జిబిటు

కొంత తగ్గించుకుని అనేక చిన్నశాలలు కట్టించి ఒకే నాటకాన్ని వారాలతరబడి ప్రదర్శిస్తూ నాటకరంగాన్ని అభివృద్ధిలోకి తీసుకురాగల పథకం ఆంధ్రాయూనివర్సిటీ రిజిష్ట్రారు శ్రీ కూర్మా వేణుగోపాలస్వామిగారు సూత్రప్రాయంగా సెలవిచ్చారు ఇది ఆచరణయోగ్యమైన పథకంలా కనిపిస్తోంది. ఈ పథకం త్వరలో కార్యరూపంలోకి వస్తుందని ఆశిస్తున్నాను.

ఆంధ్రనాటక కళాపరిషత్, ఆంధ్రనాటక సంఘ సమాఖ్య థియేటర్ సెంటరువంటి కేంద్రసంస్థలు యికముందు కూడా ద్విగుణీకృతోత్సాహంతో కృషిచేసి మన సంగీత నాటక ఎకాడమీకి తగు సలహా సహకారముల నిస్తాయనీ అవియిచ్చిన మంచిసలహాలను పాక్షికత్వం లేకుండా ఎకాడమీ స్వీకరిస్తుందనీ ఆశిస్తున్నాను.

వివిధనగరాల్లో వివిధసంస్థలు నాటకోత్సవాల నేర్పరచి నాటికా నాటకాలలో పోటీలుజరిపి విజేతలకు బహుమతులు పంచిపెడ్తున్నారు. ఉత్సాహవంతులైన వారు అనేకవ్యయ ప్రయాసలకోర్చి యీపోటీలలో పాల్గొంటున్నారు. ఈపోటీలు వగైరాలు మంచివే కాని వీటికయ్యే వ్యయప్రయాసలతో పోల్చిచూస్తే ఫలితాలు అంతగా చెప్పుకోతగ్గవిగా లేవు. వీటిమీద కూడా మోహం మొత్తేలాగా యీపోటీలను నడిపే తీరుతెన్నులను సమన్వయం చేసుకుంటూ యివి నిర్వహిస్తున్న వివిధసంస్థలూ ఒక దోవకురావడం వాంఛనీయం.

ఆంధ్రనాటక రంగపురోభివృద్ధి నాకాంక్షిస్తూ అనేకమంది కళాకారులూ అభిమానులూకూడా తహతహలాడుతున్నారు వీరంతా తమతమ ఊహాల్ని (ఆచరణీయమైనవి) కలబోసుకొని పథకాలేర్పరుచుకొని తగుకృషిచేస్తే నాటకరంగంలో వీరాధివీరులున్న మన తెలుగుదేశం యీకళలలో యెవరికీ తీసిపోదని అనతికాలంలోనే నిరూపించుకొంటుంది.

మన నాటకరంగం పురోభివృద్ధికోరి అనేకమంది తమకు తోచినరీతి సేవచేస్తున్నారు. ఆంధ్రనాటకసంఘ సమాఖ్యవారు పాఠశాలలు నిర్వహిస్తున్నారు. థియేటరు సెంటరువారు త్రైమాసిక పత్రిక 'నాట్యకళ' ను ప్రచురిస్తున్నారు. తెలుగు పత్రికలన్నీ నాటక కళాభివృద్ధికి యితోధిక ప్రోత్సాహమిస్తున్నాయి. అభిమానులు ఔత్సాహిక ప్రదర్శనలను ప్రోత్సహిస్తున్నారు. కొన్ని చెడుశక్తులు యెక్కడా వుంటాయి. ఇవి వెనక్కి లాగుతూంటాయి. వీట్ని ప్రతిఘటించి కార్యక్రమాన్ని జయప్రదంగా ముందుకు సాగించుకుపోతూ ఆంధ్రనాటకరంగ స్వర్ణయుగానికి పునాదులన్నా వేద్దాం.

నాటకశిల్పం

II నటుడు

జీవితనాటకంలో ప్రతివ్యక్తీ నటుడే. నీవు నాటకంలో నటించడానికి పనికిరావని అనుకోవద్దు. తప్పక పనికివస్తావు! అయితే అద్దంలో ముఖంచూచుకుంటున్నప్పుడు నీవు కొన్ని చిలిపిచేష్టలు చేస్తావు; కళ్ళుచికిలిస్తావు, నాలికబైట పెడ్తావు, ఆ కనుబొమ క్రిందికీ, యీ బొమపైకీ, మారుస్తావు. అద్దంలో చూస్తున్నానను కుంటున్న జ్ఞానం నీలో యిలాంటి వికృతచేష్టల్ని రేకెత్తిస్తుంది.

అలాగే రంగస్థలంమీదికి పోగానే ఆదేదో అలాచేస్తేగానీ బాగుండదను కొన్ని వికారమైన అంగవిన్యాసాలూ తడబడే మాటలూ అనవసరంగా అర్థంలేని మాడ్యులేషనుతో కొన్నివాక్యాలూ నీకు తెలిసో తెలియకో బైటపడ్తాయి. ఇవి కట్టడిచేసుకుంటే నీవూ మంచి నటుడివికాగలవు

క్రొత్తగా సేనలో చేరిన 'రిక్రూట్' కవాతులో కుడికాలూ, కుడిచెయ్యీ ఒకేమారు ముందుకుచూపుతాడు! కవాతుమీద యిదివరకే అతడికో అభిప్రాయం యేర్పడిపోయి అతడిలాచేస్తాడు. కానీ నిజానికి కవాతులో కూడా మామూలుగా మనం నడుస్తున్నమాదిరే కుడికాలూ దానితోపాటు

యెడమ చెయ్యో ముందుగా వ్రాయాలి. అయితే యీ ఊహపటం అనేది కొట్టవచ్చినట్లు కనిపిస్తుంది. ఇది క్రొత్త రిక్రూటుకు మరో విధమైన (అపోహ) వ్యూహ కలిగించి తప్పుడు అడుగు వేయిస్తుంది.

రంగస్థలనటనకూడా ఇంతే.

నటుడు కూడా జీవితంలో చేసినట్లుగానే నటిస్తాడు రంగస్థలంమీద కూడా. అయితే జీవితనటన మరొకరికి ప్రదర్శించాలని చేసేది కాదు. కాగా నాటకనటన మరొకళ్ళకి ప్రదర్శించాలని చేసేది. అందుచేత అందులో కొంత 'మార్క్‌డ్ నెస్' వుంటుంది. దానిని అపోహపడిన క్రొత్తనటుడు వికృతమైన అంగవిన్యాసాలు వగ్గరా చేస్తాడు. అలాకూడదు. నీవు నటుడవవటానికి యిది మూలసూత్రం. మూలసూత్రాలు తెలుసుకున్నంతమాత్రాన నీవు నటుడవు కాలేవు. (పద్యాలల్లే నిబంధనలు తెలుసుకున్నంతమాత్రాన కవివి కాలేనట్లు) నీవో నటుడుగా చలామణీ అవటానికి నీలో ముందు దృఢమైనకోరిక వుండాలి. చాల కృషి కావాలి. ఇంచుమించు తపస్సు చేయాలి.

సుప్రసిద్ధ నటుడు శ్రీ యస్. వి. రంగారావు తన పూర్వానుభవాల్ని మననం చేసుకుంటూ యీవిధంగా చెప్పారు.

"నా జీవితంలో ప్రథమంగా 15వ యేట రంగస్థలం ప్రవేశించాను. నేను కూడా నటుడను కావాలని నాలోను ఏదో చైతన్యాన్ని

నాలో వెలిగించి నేను మీముందు నన్నొక నటునిగా నిల బెట్టింది. ఆనాటి సన్నివేశమే!''

ఏమిటాసన్నివేశం?—

"మావాళ్ళకు తెలియకుండా స్టేజీ యెక్కాను. అది కూడా ఒక మాంత్రికుని అసిస్టెంటుగా–ఇదే నాజీవితంలో నా ప్రథమానుభూతి. నా నటన చూచి నన్ను నలుగురూ మెచ్చు కున్నారు.

మా హెడ్మాస్టారు "శభాష్'' అని వెన్నుతట్టారు. ఆ దెబ్బతో ఆరాత్రి నాకు నిద్రపట్టితే ఒట్టు. తియ్యనికలలు యెన్నోవచ్చి–మధ్యమధ్య తేలిపోతూవుండేవి లేచికూచున్నా. ఒక్కసారి నా నటనానైపుణ్యాన్ని సింహావలోకనచేసుకున్నా, అన్నీ తప్పులే అనిపించింది. అన్నితప్పులుండీకూడా అంత మంది మెచ్చుకున్నప్పుడు యేతప్పులూ లేకుండా నటించగలిగితే నాజీవితం యెంతధన్యతచెందేదో అని యనుకునేసరికి నాలో ఒక ఆత్మవిశ్వాసం ఒక తొలకరిమెరుపులా మెరిసింది "అంతే– ఆరోజునే నిశ్చయించుకొన్నాను–నాజీవితంలో యేనాటికైనా ఒక ఉత్తమనటుడ ననిపించుకోవాలని.'' ఇదీ తపస్సంకల్పమ్, తపస్సంటే నిష్టతో నటులకు కావలసిన శిక్షణపొంది తను తీసు కున్న పాత్రలను ఆమూలాగ్రంగా పరిశీలించి సాధనచేయటం.

ప్రతి వ్యక్తీ నటుడు అవగలడా?

ఉత్సాహంవుండి తగు కృషిచేస్తే తప్పక అవుతాడు. అతను (లేక ఆమె) పరిస్థితులను సరిగా అర్థంచేసుకోవాలి.

తనకు తగిన పాత్రలనే ఎన్నుకోవాలి. తనకు అనుభవం లేనప్పుడు అనుభవజ్ఞులు చెప్పినవిధంగా ఒప్పుకోవాలి.

ఐదడుగులలోపువుండి, గాలికి ఎగిరిపోయే అంగసౌష్ఠవంతో, కీచుగొంతుగల ఆసామీ "హిడింబికళ్యాణం!" నాటకంలో కథానాయకుడుకదా అని "భీమ పాత్రకు" సిద్ధం అవకూడదు. తనకుతగ్గ పాత్ర లేకపోతే తప్పుకోవాలి. పలుకుబడి వుందికదాయని లేనిపోనివి, తలకుమించిన పాత్రలు నెత్తివేసుకోకూడదు. తీసుకొన్న పాత్రను క్షుణ్ణంగా అర్థంచేసుకోవాలి. జీవితంలో మనం నాటకంలో ధరించబోయే పాత్రలాంటి వ్యక్తులున్నప్పుడు, వాళ్ళని చాలా జాగ్రత్తగా గమనించాలి. వారి వేషభాషలు ప్రత్యేకతలు పట్టుబట్టాలి. ఇప్పుడు మన నాటకరంగచరిత్రలో (సినిమాకూడా కలుపుకుని) జరుగుతున్న ముఖ్యతప్పిదం పాత్రలకు సరిపడని వ్యక్తులెన్నికే! అదేమంటే స్టార్ వాల్యూ!

ఇక నటులు—"ఒప్పించామా? లేదా? అంటారు."

కొన్నికొన్ని విపరీత సందర్భాలవల్ల పాత్రకు సరిపోక పోయిన ఆయాపాత్రలు ధరించి ఒకరకం ప్రేక్షకుల మన్ననలకు పాత్రులౌతున్నారు. అంతమాత్రంచేత అదంతా 'మన ప్రతిభే' అనుకునిపొంగితే లాభంలేదు. ఆపాత్రకు అన్నివిధాలా సరిపోయి మీకన్నా నూరోవంతైనా ఎక్కువ భావప్రకటన చేయగల మరోవ్యక్తి ఆపాత్రకు దొరుకుతుంటే మీరు పోటీ

లోకి వుండరు. (ఈవిపత్కర పరిస్థితిఔత్సాహికులకన్నా వృత్తినటులకు మరీ గొడ్డలిపెట్టు!)

వృత్తినటునికన్నా ఔత్సాహిక నటునకు చాలా వీలున్నాయి. వృత్తినటుడు తనపాత్ర సరిగానటించకపోతే కూటికీగుడ్డకూ లేకుండా అఘోరించాలి! కాగా ఔత్సాహిక నటునకు యీబాధలేదు. అతడికి కూడూగుడ్డా సంపాదించి పెట్టేవృత్తి వేరేవుంటుంది. అతనికి నటన కేవలం అభిమాన వృత్తిమాత్రమే! అయితే మంచివృత్తినటుడు తనపాత్రమీద కేంద్రీకరించినట్లు ఔత్సాహికనటుడు చెయ్యలేడు. అలాగని మంచివృత్తి నటుడికీ మంచిఔత్సాహికనటుడు తీసిపోతాడని కాదు. కాని వారివారి తేడా రంగస్థలంమీద చెప్పకనే చెబుతుంది.

"ఇంకేం తగుపాత్రలు లభ్యమైతే నాటకాలు వెయ్యటానికి అందరికీ హక్కున్నదనేకదా మీఅరనేది?" అని తొందరపడకండి "ఏం యెందుకుండకూడదూ?" అనే విషయం అలావుంచండి!

మొదట్లో నేమనవిచేసినట్లు నాటకీయ నటనస్వాభావిక అస్వాభావి కాలకలయిక అవి తగుమోతాదులో కలవాలి. కలిసినట్లు దొరికిపోకూడదు వీటన్నింటికంటె ముఖ్యమైంది "స్టేజిఫియరు". ఇదిప్రతిఔత్సాహికనటునకూ భూతంలాంటిది. చాలా ప్రదర్శనలిచ్చివున్న నటులనుకూడా యీభూతం అప్పుడప్పుడు బాధించటం మానుకోదు. ఈభూతాన్ని చాలా వరకు మనోనిబ్బరంతో యెదుర్కోవాలి.

అసలీ స్టేజి ఫియరు ఎందుకు పట్టుకుంటుంది? కొంతవరకూ తను ఇంతమందియెదుట నిలబడగలిగి ఏం చెయ్యగలనా అనే Inferiority Complex ఇన్ఫీరియారిటీ కాంప్లెక్సువల్ల స్టేజి ఫియరు ప్రారంభం అవుతుంది. దీనికితోడు ఏదో కారణంచేత ప్రేక్షకులలో కలిగిన గగ్గోలుకంపస్వేదాన్నెక్కువచేసి ఒక్కొక్కప్పుడు రంగస్థలంమీాన్నించి పంపించేటంత పనిచేస్తుంది. రంగంమధ్యలో తెరదింపాల్సిన పరిస్థితులు కూడా అప్పుడప్పుడు తటస్థపడ్తాయి.

పెద్ద పెద్ద నటులప్రక్కన నటించేటప్పుడు కూడా యీ స్టేజి ఫియరు బాధించడం కద్దు. అంచాత ఆత్మవిశ్వాసం అనేది ఒకటి ప్రతినటుడూ ముందుగా అలవర్చుకోవాలి. సాధన చేసేంతవరకే అదేమిటీ యిదేమిటీ అనే జిజ్ఞాస, భయము, భక్తి, ప్రదర్శన సమయంలో యిక యీ సందిగ్ధాలకు తావీయకూడదు. తప్పో, ఒప్పో తను చేసేది బ్రహ్మాండంగా వుందన్న ధైర్యం కలవార్ని స్టేజిఫియరు యేమీా చెయ్యలేదు.

"ఒక వ్యక్తి యిద్దరుముగ్గురున్నప్పుడు యేమాత్రమూ భయం లేకుండా నటిస్తాడు. తీరా రిహార్సల్సు అనంగానే భయపడి తేనిపోని వికృతాలు చేస్తాడు. మరోడు రిహార్సల్సు వరకూ బాగానే చేస్తాడు. కానీ ప్రదర్శనలో జారిపోతాడు. దీని కేం కారణం?" అని కొందరు విద్యార్థులు నన్ను ప్రశ్నించారు. పైచెప్పినదే కారణం. పదిమందీ తనుచేసేది

అసహ్యంగా వుందని యెద్దేవ చేస్తారేమోననే భయం ముందుగానే పీడిస్తోందన్నమాట. ఇది పోవాలంటే తను అత్యద్భుతంగా నటిస్తున్నానన్న ధైర్యం అతడికి కలిగేలా మిత్రులంతా కృషిచేయాలి. ఎంతకృషిచేసినా అతనలాగే ప్రవర్తిస్తుంటే యిక వదలి వేయాలి.

సాధారణంగా స్టేజిఫియరు కుందనుకునేవాళ్ళు మొదట మొదట చిన్న పాత్రలు (అసలు సంభాషణ లేనివైతే మరీ మంచిది) వుచ్చుకోవాలి. రంగస్థలంమీద నటించేటప్పుడు, ముఖ్యంగా సంభాషణలు చెప్పేటప్పుడు ప్రేక్షకులను చూడకపోవటం తను తన పాత్రను జాగ్రత్తగా, జనరంజకంగా నిర్వహిస్తున్నాననే మనోధైర్యము కూడా కొంతవరకూ స్టేజిఫియరు పోగొట్టడానికి ఉపయోగపడతాయి.

ఇన్ని చేసినా యీ స్టేజిఫియరు పోనివారు యిక నటనావకాశాన్ని వదులుకోవలసిందే. కొందరికి రంగస్థలం ప్రవేశించేదాకా భయం వుంటుంది. ప్రవేశించాక వీరవిహారం చేస్తారు. మరికొందరు తెరవెనుక రిహార్సల్సు వగైరాలలో అత్యద్భుతంగా నటిస్తారు. రంగస్థలం మీద కాళ్ళూ కళ్ళూ తేలేస్తారు. మావాడొకడికి రంగువెయ్యంగానే కంఠంపోయేది. దీనికి మందేమిటా అని తెగ ఆలోచించాం. మెడ భాగానికి రేకు వేసుకోకుండా పౌడరుమటుకు వేసుకోమని సలహా యిచ్చాను. కానీ అదికూడా అంతగా ఫలించినట్లు కనపడలేదు. ఆఖరికి విపరీతంగా మంచినీళ్ళు తాగమన్నాను.

అది ఫలితం ఇచ్చింది. రంగువెయ్యంగానే గొంతుకాస్త బొంగుర పోవడం ప్రారంభించేదన్నమాట. కంగారులో ఇది గ్రహించాడు కాడు. ఏదో సందర్భంలో నాకూ ఇలాంటిదే తటస్థపడి మంచినీళ్ళు త్రాగగా సర్దుకుంది. ప్రదర్శన సమయంలో శుభ్రమైన చల్లని మంచినీళ్ళు ధారాళంగా త్రాగటం మంచిది.

నటుడు కాతగ్గవాడికి ముఖ్యంగా కావలసిన లక్షణాలు కొన్ని వున్నాయి. ఇవి నాట్యశాస్త్ర, అభినయ దర్పణాది ఉద్గ్రంథాలలో వివరంగా వ్రాయబడ్డాయి. కాగా "ఈడుపుగాళ్ళ నడక, ముద్దమాట, అందంలేని ముఖము కలిగికూడా నేనూ గొప్ప నటుణ్నే అనిపించుకుంటున్నా" నని ఓ మహా ప్రతిభావంతుడైన నటుడు అన్నాడు. నిజమే ఆయనకున్న ఆ లోపాలన్నింటితోనూ ఆయన గొప్పనటుడుగా చలామణీ కాగలిగాడంటే ఆయనలో ఏదో మహత్తర శక్తివిశేషమైన ప్రజ్ఞా వుండివుండాలి. ఈలోపాల్నే ఆయన లాభాలుగా వినియోగించుకున్నా డన్నమాట. ఈ లోపాలు ప్రత్యేక 'మానరిజమ్సు' క్రింద మార్చి వాటినుంచి పొందగలిగినంత లాభం పొందాడన్నమాట. ఐతే యిది అందరి విషయంలోనూ వర్తించదు ఈ మాదిరిగా చలామణీ కావడానికి పెట్టి పుట్టాలి. అదిన్నీ కాకుండా కొన్నికొన్ని ప్రత్యేక పరిస్థితుల ప్రభావం కూడా ఒక్కొక్కప్పుడు యిలాంటివారి కీర్తికి దోహదకారి అవుతూ వుంటుంది. (ఉదా :- మీసాల

కృష్ణుడు, గద్దాల మీరాబాయి) అంతమాత్రంచేత పొట్టి కాలువాళ్లు, ముద్ద, వంగి, నత్తిమాటల వాళ్ళూ, జిడ్డి, ఓరాంగుటాంగుల అందం గలవాళ్ళూ 'నలుని' వేషం వేసి మెప్పించగల మనుకోడం పొరబాటు. పోతే వాళ్ళకు తగ్గ వేషాలు వాళ్ళు వేస్తారనేది వేరే విషయం. కుంటి వేషానికి గుడ్డివేషానికి కుంటి, గుడ్డి మనుషులే అక్కరలేదు. నవమన్మథుడు 'నలుని' వేషమూ "బాహుకుని" వేషమూ కూడా వేసి మెప్పించగలడు.

అయితే అంతా వంకలేని నవమన్మథుకుండరు. నాట్య శాస్త్రిలలోని లక్షణాలూ అవయవ కొలతలూ గలవారు యీరోజుల్లో యెక్కడా వుండరు. ఏదో ఓ లోపం ప్రతిమనిషి శరీరంలోనూ వుండితీరుతుంది ఆజానుబాహునికి యేనుగకాళ్ళు. ఆరడుగుల మనిషికి నడుందిగని చేతులు. నవకోమలమైన ముఖం, చక్కని కన్నులూ, ముక్కూ వున్నవానికి జానెడు పొట్టా యిలాగే సంపూర్ణ నాయకా లక్షణాలు యే ఒక్క మనిషిలోనూ చూడం. స్వల్పలోపాల్ని మరుగుపరచేలా నటించగలవాడు ఉత్తమ నటుడనిపించుకుంటాడు.

నటుడు అన్నవాడు విధిగా పాడగలవాడే అయివుండ నక్కరలేదు. కాని గంభీరమూ మార్దవమూ అయి విన సొంపైన కంఠస్వరం కలిగివుండాలి. అతడు పండితుడే కానక్కరలేదు, కాని సుస్పష్టమైన వాచికం చెప్పగలవాడై వుండాలి. పెద్ద సాహిత్యవేత్త కానక్కరలేదు. కాని సహ

యోచిత సంభాషణలు చెప్పగలిగిన చాకచక్యమూ, పాత్రను పూర్ణంగా అర్థం చేసుకోగల పరిజ్ఞానమూ వుండాలి. చూడ చక్కని రూపురేఖలు అందమైన పొందికైన అంగసౌష్టవమూ ధీరోదాత్త పాత్రలు ధరించేవారికి ఉండితీరాలి.

నటుడు తన శరీరాన్ని జాగ్రత్తగా కాపాడుకోవాలి శరీరసౌష్టవం విషయంలో క్రీడలలో పాల్గొనే వారికన్నా యెక్కువ జాగ్రత్తతీసుకోవాలి. లేకుంటే తను నటించే సుదీర్ఘ పాత్రలలో రానురాను నిలబడలేని స్థితికి రావచ్చును. నీరసం అన్ని రసాలను మింగివేస్తుంది. అంచేత శరీర దారుఢ్యం నటుడికి చాలా అవసరం.

శరీర వ్యాయామంతో పాటు నటుడు మానసిక వ్యాయామంకూడా చేయాలి. మంచి ధారణాశక్తి సమయస్ఫూర్తి అలవరచుకోవాలి. వివిధ విషయాలలో పాండిత్యం లేకపోయినా జ్ఞానం ఆర్జించాలి. మిత్రుల్ని అడిగి తన శరీరంలో అంగవిన్యాసంలో యితర విషయాలలో గల లోటు పాట్లు తెలుసుకొని సాధ్యమయినంతవరకూ అవి సవరించుకోవాలి.

ఆహార్యం అందంగా కనిపించటానికి శరీరసౌష్ఠం, వాచికం చక్కగా వినిపించడానికి గంభీరమైన కమ్మనిగొంతు, సాత్వికం గొప్పగా అభినయించడానికి యేకాగ్రత నటునకు చాలా అవ్వసరం.

ఉన్న శరీరసౌష్ఠవాన్ని జాగ్రత్తగా కాపాడుకోడానికి తగు వ్యాయామం నీతినియమాలు అవసరం. గొంతు (స్వర పేటికి) అదుపులో వుండటానికి ప్రత్యేకవ్యాయామం అవసరం. సంగీతసాధన మంచిది. ఏకాగ్రత సాధించటానికి మానసిక వ్యాయామం అవసరం. రోజూ కొంతకాలం యిష్టదైవతాన్ని గాని లేక గోడమీదపెట్టిన యొక చుక్కనుగాని తదేకంగా చూడటంవల్ల యేకాగ్రతసిద్ధిస్తుంది. ఈసిద్ధికలిగాక యెప్పుడే రసంకావాలంటే అప్పుడది యుద్భవింపచేయగలశక్తి వస్తుంది. ఈసిద్ధి(ఏకాగ్రత) కలవానికి 'మూడ్'లోకి వెళ్ళటానికిగంటల తరబడి కాసుక్కూచోవలసిన అవసరంకలుగదు. ఏకాగ్రత సాధించినవారు నటనలోనేగాక నిత్యజీవితంలోకూడా అన్య యానందాన్ని యనుభవించగలుగుతారు.

నటుని శరీరం పాత్రపోషణకి ముఖ్యాంగం. అయితేఅన్ని అవయవాలలోకి భావప్రకటనకు అనువైనది తల (లేక ముఖం) నాట్యశాస్త్రకారులు చేతులు ముద్రలకీ కాళ్ళు (పాదాలు) తాళానికీఉపయోగించమన్నారు. ఈసూచన ఒక్క నాట్యానికే అన్న యపోహ పనికిరాదు. నాటకాభినయంలోకూడా మనకి తెలిసినా తెలియకపోయినా యీకాళ్లు చేతులు అందుకే వుప యోగపడ్తాయి. అందువల్ల ఆశాస్త్రాన్ని తెలుసుకోడం మంచిది. ఇక భావప్రకటనకు ముఖం. ఇందులోనూ కళ్ళు అతిముఖ్యం. అయితే యీ ముఖ్యభాగాన్ని మన నటులు చాలామంది పూర్తిగా విస్మరించారు. ముఖ్యంగా పాటలూ పద్యాలూ పాడే

టప్పుడు వీళ్ళముఖాలు చూడలేము. నటుడిలో యితరలోపాలు యెన్నివున్నా 'ముఖం' సుస్పష్టంగా భావప్రకటన చెయ్యగలిగితే అతడు ఉత్తముడే. ఔత్సాహిక నటుడుకూడా తలను చాలా అశ్రద్ధచేస్తున్నారు. పోర్షన్లు కంఠస్థంచేసి రంగస్థలంమీద వప్పచెప్పే ఉత్సాహంలో వీరు పాత్రలో లీనంకాకుండా (అభావ) ముఖాలు పెట్టేస్తున్నారు. ముఖ్యంగా వీరు యీవిషయంలో కొన్ని ఘోరతప్పిదాలు చేస్తూంటారు. Stage fear వల్లనైతేనేం Natural effect కోసం అనే అపోహవల్లనైతేనేం వీరు ముఖం ప్రేక్షకలోకంవైపు తిప్పరు. పక్కచూపులో నేలచూపులో చూస్తూంటారు. రంగంమీద నటిస్తున్నంతసేపు ముఖం ప్రేక్షకులందరికీ కనపడే యాంగిల్‌లో పెట్టివుంచాలి.

స్టేజిఫియరును అరికట్టడానికి ప్రేక్షకులవైపు చూడద్దని లోగడ వ్రాశాను. ఇప్పుడు ప్రేక్షకులవైపుకు ముఖంపెట్టమని వ్రాయటం పరస్పరవిరుద్ధం అని భావించకండి. ప్రేక్షకలోకం వైపు ముఖంపెట్టండి అంతేగాని వార్ని చూడవద్దు. చూడకూడదుకూడాను. ప్రేక్షకులను చూస్తూ భావప్రకటన యెలా చేయగలరు? ప్రేక్షకులవైపు ముఖంవుంచి సూన్యంలోకి చూస్తూన్నప్పుడే మీభావప్రకటన రాణిస్తుంది, ప్రేక్షకులను చూస్తూ నటిస్తే వారిని మీరుచూస్తున్న భావమే వ్యక్తమవుతుంది.

మీరు చెప్పబోయే సంభాషణలు వినే మీ ప్రక్క పాత్ర ప్రేక్షకులలో వున్నట్లు వూహించుకోండి. అంతేగాని

ఆపాత్రకోసం ప్రేక్షకులలో వెతక్కండి వెతికి కళ్ళతో పట్టుకోకండి.

ఇలా ప్రేక్షకులవైపు ముఖంవుంచి చేసే నటన స్వాభావవిరుద్ధం అనే అపోహ కొంతమంది వ్యక్తంచేయటం విన్నాను. ''ప్రక్క మనిషి (పాత్ర)తో సంభాషణ చెబుతూ మరో (ప్రేక్షకుల) వేపు చూడటమేమిటి అని వీరి వాదన. ఈ వాదన ఎంత పెద్దలు లేవదీసినదైనా తెలివితక్కువవాదన యని చెప్పడానికి నే నే మాత్రమూ భయపడను.

మీరు నాటకం ప్రదర్శిస్తున్నారు. ఎవరికి? ప్రేక్షకులకు. నాటకానికి ముఖ్యం మీరూ మీరూ మాట్లాడుకోడంకాదు. నాటక ప్రయోజనం ప్రేక్షకులకు ప్రదర్శించడం. ప్రేక్షకులు మీపాత్ర ప్రక్క పాత్రతో సంభాషిస్తోందని అనుకుంటున్నారు; అంతేగాని మీరు మీసంభాషణ ప్రేక్షకులకోసమే చెబుతున్నారు. వారి ఆనందాన్నే మీరు ఆకాంక్షిస్తున్నారు. ఇది కాదనగలరా?

అటువంటప్పుడు మీభావప్రకటనంతా ప్రక్క పాత్ర చూసి ప్రేక్షకులకు అవకాశం లేకపోవటం నాటక ప్రయోజనానికే విరుద్ధంకాదా?

మనం సామాన్యంగాకూడా ప్రక్క వారితోమాట్లాడేటప్పుడు యెప్పుడూ వాళ్ళముఖమేచూస్తూ మాట్లాడం. అప్పుడప్పుడు చూస్తూ ప్రక్కకుతిరిగే మాట్లాడ్తాం.

ప్రేక్షకులవేపు విధిగా తలతిప్పి మాట్లాడడానికి మరో 'సాంకేతిక' కారణంకూడా వుంది. ప్రక్కకు తలతిప్పి చెప్పే వాచికం ప్రేక్షకలోకాన్ని (ఆడిటోరియం) సగంధ్వనితో మాత్రమే ప్రకాశిస్తుంది. వెనక్కుతిరిగి చెప్పేమాటలు అసలు వినిపించవు.

ఇప్పుడు రంగస్థలంమీద దూరశ్రవణ యంత్రాలు అమరుస్తున్నారు అసలే అగమ్యగోచరంగా (ప్రక్కపాత్రలను చూడాలా, ప్రేక్షకులను చూడాలా) కొట్టుమిట్టాడుతున్న నటులకు—ప్రేక్షకులకూ, ప్రక్కపాత్రలకూమధ్యగా ఈమైక్ ఒకటి కూర్చుంది.

ప్రక్కపాత్ర, మైక్, ప్రేక్షకులలో ఎవరివైపు తల త్రిప్పి మాట్లాడాలా అని తబ్బిబ్బయిపోతున్నారు నేటినటులు. అయితే కాస్త అనుభవం సంపాదిస్తే ఎబ్బెట్టుగా కనిపించనీయకుండా ప్రేక్షకులకు భావప్రకటనా, మైక్‌కు మాటలూ (ధ్వని) ప్రక్కపాత్రతో మాట్లాడుతున్నాడనే భ్రమా తేలికగా కలిగించవచ్చు. వచ్చే చిక్కల్లా—ఏదో చేద్దామనుకుని మర్చిపోయి గబుక్కున మరొకటి చెయ్యటంతోటే వస్తుంది.

ఇక మిగిలిన అవయవాలను ఉపయోగించుకోడం : క్రొత్తగా రంగస్థలంమీదకు వచ్చిన నటునకు చేతిలో పెద్ద తంటా. ఈ చేతులలో మహామహాఅనుభవశాలురే చిక్కున పడ్తూంటారు. అవి ఎక్కడ పెట్టినా ఎలా పెట్టినా అసహ్యంగా కనిపిస్తాయి. తరుచు పోకూడనిచోట్లకి పోతాయి! ఈలోపా

లను నటుడు ఫీలవుతూనే ఉంటాడు. కాని మార్గాంతరం తోచక అలా చేతుల్ని అసహ్యాకరంగా పెడ్తూనేవుంటాడు. పాత్రలో లీనమైతే, కొంత అనుభవంతో చేతులు వాటంతట అవే తమ స్థానాన్ని చూచుకుంటాయి. ఈ సూక్తి తతిమ్మా మువ్ మెంట్సుకు పోజులకు గెశ్చర్లకు కూడా వర్తిస్తుంది.

ఇక మిగిలిపోయినదీ ముఖ్యమైనదీ నటునిగొంతు. ఇది అసహ్యంగా కీచుగా వుండకూడదు. మాట అందరికీ విని పించేలా ప్రస్ఫుటమైనధ్వని కలిగివుండాలి. శృతిలయబద్ధంగా కంఠం ఉండటానికితగు ప్రాక్టీసుచేయాలి.

దూరశ్రవణయంత్రాలు వాడ్తున్న ఈ రోజులలో నటుని గొంతుయొక్క ధ్వని ప్రాముఖ్యం తగ్గిపోయిందనేవాదన లేకపోలేదు. ఎన్ని ఇతర హంగులున్నా నటునికి స్వాభావసిద్ధ మైన గంభీరధ్వనికి సరిపోవు. ఇలాటి హంగులన్నీ ప్రదర్శనకు మెరుగులుదిద్దటానికి వుపయోగిస్తాయి. అసలు సత్తాలేకపోతే ఈమెరుగులేమీ పనిచెయ్యవు.

ప్రాతపద్ధతుల్నీ, ప్రాతనాటకాలనీ మనం యెంతకాదన్నా వాటి విశిష్టత వాటికుంది. ప్రాతనాటకాల్లోని కొన్ని కొన్ని పాత్రల స్వగతాల్ని ఉదా : హరిశ్చంద్ర నాటకంలో 'వల్లకాటిసీను, ప్రతాప రుద్రీయ నాటకంలో 'పిచ్చివాడి' పాత్ర చిత్రనళీయంలో 'బాహుకుని' స్వగతం, చంద్రహాసలో 'దుష్టబుద్ధి (కుంభీనసుని)' స్వగతం, చంద్రగుప్తలోచాణక్యుని స్వగతం వగయిరా కంఠస్థంచేసి పెద్దలయెదుట అభినయించ

టం చాలా మంచిది. అలాగని వీట్ని మీరు రంగస్థలం మీద ప్రదర్శించడానికి ప్రయత్నం చేయనక్కర లేదు. మీ సమాజ సభ్యుల్ని మరో పదిమందివిజ్ఞుల్నీ ఆహ్వానించి ప్రదర్శిస్తేచాలు. ఈతరహా శిక్షణ మిమ్మల్ని మంచినటుడుగా మలచడానికి బాగా వుపయోగిస్తుంది.

ఇక 'కన్యాశుల్కం నాటకం' ఔత్సాహికులపాలిటి కాదంబరి. ఈనాటకంఅంతా ప్రదర్శనయోగ్యంగా కంఠస్థం చేయగలిగితే మీరు నాటకకళలో 'నిధి' అని చెప్పుకోవచ్చు అథవా అందులోని కొన్నికొన్ని పాత్రలన్నా నేర్చుకుతీరాలి. ఇలాంటి నాటకమే "ప్రతాపరుద్రీయం" (మహామహోపాధ్యాయ కీ॥ శే॥ బ్రహ్మశ్రీ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి రచన) నాటకం కూడాను. అసలు ఈరెండే చెప్పుకోతగ్గ తెలుగునాటకాలని పెద్దలంటూఉంటారు. ఇది అతిశయోక్తి కాదు.

నటుడు ముఖ్యంగా జ్ఞాపకం ఉంచుకోవలసింది నాటకంలో వివిధపాత్రలుంటాయనీ, నాటకప్రదర్శన బాగుండటానికి తనతోబాటు అవన్నీకూడా బాగుండాలనీను తను యెంతప్రజ్ఞాశాలియైనా "తదితరులు" సరైనవారు కాకపోతే ప్రదర్శనరక్తి కట్టదు. తనమటుకు తన రాణింపుచూసుకునే వాడు తాత్కాలికంగా మంచి నటుడనిపించుకున్నా కొద్ది రోజులకే పెద్దదెబ్బతినేస్తాడు. నాటకంఅంటేనే పదిమందితో పని. ఆ పదిమందినీ సరైనవాళ్ళని ఎన్నుకొని వారితో కలిసి కట్టుగా ప్రవర్తించగలవాడే అసలైన నటుడు.

నాటకశిల్పం

III నాటకసమాజస్థాపన - నిర్వహణ

నాటకం ప్రదర్శించాలన్న సరదా, నాటకంలో వేషం వేయ్యాలన్నసరదా అందరికీ వుండవచ్చు. మొదటిసరదా తీర్చుకోటం కొంతవరకూ తేలికేకాని రెండో సరదామాటుకు అంత తేలికగా తీర్చుకోలేరు. నాటకంలో వేషం వెయ్యాలి అంటే ఉత్త నటుడైనంతమాత్రాన సరిపోదు. సంఘీభావమూ సహకారము కలిగివుండాలి.

ఎంత గొప్పగా నటించశక్తిగలవాడైనా ఒక సమాజాన్నంటూ ఆశ్రయించకపోతే అసలు నాటక ప్రదర్శనే జరుగదుకదా!

అందుచేత నటునిగా (వృత్తికిగాని ఔత్సాహికముగా గాని) రాణించదల్చుకున్నవారు ఒకసమాజాన్ని ఆశ్రయించి తీరాలి ఏదోఒక సమాజంలో ప్రవేశం సంపాదించటం తేలికే కాని ఆ సమాజవిధులను అనుసరిస్తూ చక్కని ఆదర్శప్రదర్శనలను యేర్పాటుచేయటంలో భాగస్వామికావటం కొంచెం కష్టమైన పని.

"ఇల్లుకట్టిచూడు పెళ్ళిచేసిచూడు" అనే సామెతకు నాటకసమాజ నిర్వాహకులో తలదూర్చినవారు "నాటకం వేసిచూడు" అని కూడా చేరుస్తూంటారు. కొన్నిపనులు డబ్బుఖర్చుచేయటంవల్లా మరికొన్ని పనులు శ్రమపడటంవల్లా దిగ్విజయంగా చెయ్యవచ్చుకానీ ఇల్లుకట్టడానికీ (లేక కట్టించడానికి) పెళ్ళిచేయడానికి, నాటకం ఆడించడానికీ ఒక వ్యక్తి కేవలం ధనవ్యయంతోగాని శరీరశ్రమతోగాని అనుకున్న ఫలితాలు సాధించలేడు. వీటికి ధనవ్యయమూ శరీరశ్రమలతోబాటు అనేకమంది సుహృద్భావ సహకారాలు అవసరమవుతాయి.

నాటక ప్రదర్శనకు అనేకమంది సహకారం కావాలి. కేవలం ఆ నాటకప్రదర్శనలో పాల్గొనేనటుల కట్టుబాటు వ్వగ్గరాలేకాక ఇతర శాఖల అనగా సంగీతవాయిద్యాలు, లైట్లు, రంగాలంకరణ మొదలగు అనేక యితరపనులు చేసేవారి సహకారంకూడా కావాలి. ఇంతేకాదు వీరంతాకలసి కట్టుగాపనిచేసి యిచ్చిన ఒకప్రదర్శనను చూచి మెచ్చుకోగల ప్రేక్షకవర్గం దొరకటంకూడా అవసరమే!

ఇన్ని కారణాలచేత నాటకప్రదర్శన యేర్పాటు చేయడమనేది మాటలతో అయేపనికాదు. ఇది ఒక్కనటుని వల్ల అయేపనిగాదు. నాటకసమాజం ప్రారంభించి దానిచేత పనిచేయించి ప్రదర్శన యిచ్చినారంటే అది గణింపతగ్గ విషయమే ఆ ప్రదర్శన యెలాగున్నదీ అనేది మరోవిషయం.

ఉత్సాహవంతులైన నాటకకళాభిమానులు కాలక్షేపానికిగాని ఒక ప్రయోజనాన్ని ఆశించిగాని సమాజాలుగా యేర్పడి, వీలువెంబడిన నాటకప్రదర్శనలు యేర్పాటుచేసుకునే సమాజాలను ఔత్సాహిక నాటక సమాజాలందాం. ఇట్టి సమాజాలు యేర్పడటం వాటి నిర్వహణకూడా ఆయా ప్రత్యేక పరిస్థితులనుబట్టి వుంటాయి. ఔత్సాహిక నాటక సమాజసభ్యులెవరూ నాటకప్రదర్శనములమీాది ఆదాయంతో పొట్టపోసుకునేవారుగా వుండరు. వీరు జీవనోపాధికిగాను ఇతర వృత్తులుకలవారైనా అయివుంటారు, లేక అట్టి వృత్తులకోసం ప్రయత్నంలోనన్న వుంటారు. విద్యార్థులుగా కూడా వుండవచ్చు. కొన్నికొన్ని వృత్తులవారు యెప్పుడూ ఒకేచోటవుండే అవకాశంవుండదు. బదిలీలు అవుతూంటారు. అటువంటివారు సమాజంలోని ముఖ్యవ్యక్తులైనప్పుడు వారుబదిలీఅయిపోయినంతనే సమాజం కుంటుపడకుండా మిగిలినవారు తగు సమర్థతతో సమాజనిర్వహణకు బాధ్యత వహించాలి.

ఔత్సాహిక నాటకసమాజనిర్మాణం :

నేను నటుణ్ణి అని యేఔత్సాహికనటుడూ ఒకానొక సమాజం దగ్గరకువెళ్ళి చాటుకోడు. కాగా ప్రస్తావనవశంగా ఫలానివారు నటకులు అని తెలుస్తుంది.

సమాజనిర్మాణకౌశలంగలవారు ఒకరు నాటకసమాజనిర్మాణానికి పూనుకుని పదిమంది మంచి మనుషులసహాయం లభిస్తే నాటకసమాజనిర్మాణం త్వరలో సానుకూలపడుతుంది.

నాటకశిల్పం

సాధారణంగా యిలాంటి సమాజాలు నలుగురైదుగురు నట మిత్రులతో ప్రారంభమవుతాయి. తరాత తర్వాత క్రొత్త వారు చేరుతూంటారు. ప్రాతవారూ క్రొత్తవారూ ఒకే కుటుంబంగా వ్యవహరించుకుంటూ సమాజాన్ని చక్కగా నిర్వహించుకుంటూరావాలి.

ఔత్సాహిక నాటకసమాజాలు స్కూళ్ళలోనూ, కాలేజీల్లోనూ Institutionలోనూ నిర్మించడమూ నిర్వహించడమూ కూడా తేలిక. యితరులు నిర్మించాలన్నా నిర్వహించాలన్నా కొంచెం కష్టం. ఒకేచోట చదువుకునేవారు, పనిచేసేవారు ఒకరినొకరు యెరిగివుండే అవకాశమూ తరచు కలుసుకునే అవకాశమూ యెక్కువ అనేకచోట్ల(విడివిడిగా) పనిచేసేవారితో నిర్మింపబడిన సమాజనిర్వహణ కొంచెం కష్టం. కానీ అంతా మంచి ఉత్సాహవంతులైనప్పుడు అనుకున్నప్రకారం ప్రోగ్రాములు నిర్వహిస్తున్నప్పుడు యీ తేడా అట్టే పట్టివ్వదు. ఏతరహాసమాజమైనా నిర్వాహకులూ యితరసభ్యులూ పరస్పర సహకారసంఘీభావంలో యొకే కుటుంబ లా వ్యవహరిస్తూ వ్యవహరించే సమాజాలు పదికాలాలపాటు మానగలవు. అసహనం సహాయనిరాకరణ యే సమాజంలోవున్నా అది పైకి రాదు. త్వరలోనశిస్తుంది.

ప్రతి సంఘానికీ అవుసరమైనట్లే యీ నాటకసమాజాలకు కూడా నిబంధనలు చాలా అవుసరం. వ్రాతపూర్వకంగా లేకపోయినా మాటవాణీగానైనా యిది యిల్లాజరగాలి అనే

ఒక నిర్ణయం ఉండాలి. సాధారణంగా యీ ఔత్సాహిక నాటకసమాజాలెలా ప్రారంభమవుతాయంటే; ఏదో ఒక నాటకంమీదో నాటికమీదో ఒకరికి (లేకకొందరికి) మోజు కలగటమో లేక యేదో సందర్భాన్ని పురస్కరించుకొని ఒక ప్రదర్శన యేర్పాటు చెయ్యవలసిరావటమో జరుగుతుంది. ఆ తాత్కాలిక ప్రయోజనానికి యేర్పాటయిన సమాజం. అనుకున్న పనులు అనుకున్నవిధంగా జరిగి నాటక ప్రదర్శన జరిపి తదుపరి విచ్ఛిన్నం అయిపోకుండా వుండాలంటే ఒక నిబంధనావళీ దాన్ని సక్రమంగా నిర్వర్తింపగల నిర్వాహకులూ దాన్ని గౌరవించేసభ్యులూ అవసరం.

ఔత్సాహికనటులు లబ్ధి (డబ్బు) ఆశించకుండా నాటక ప్రదర్శనలలో పాల్గొంటారన్నాం కానీ నాటకప్రదర్శన అనంగానే కొంత ధనం విధిగాకావాలి. ఇది సేకరించడానికి అనేక మార్గాలున్నాయి. ధనాధికులైన మెంబర్లయితే తలకింత చొప్పున చందారూపంగానో లేక అయినఖర్చులో వంతుల వారీగా చెల్లించటమో చేస్తారు. కానీ ఈపద్ధతి అన్నిచోట్లా యెల్లప్పుడూవర్తింపజెయ్యటంకష్టం. డబ్బుకూడాపెట్టుకుంటూ నాటకాలాడే ఉత్సాహం ఆట్టేరోజులు నిలవకపోవచ్చు. కొంతమంది అభిమానులను ప్రోగుచేసి వారికి ప్రవేశపత్రములు అమ్మటంద్వారాగాని లేక నెలసరి చందాలరూపంగాగాని నిధి ప్రోగుచేసుకోడం మరోమార్గం. ఇదీ అంత సంతోషదాయకమైన విషయంకాదు. ఒకటి రెండుతూర్లు సంతోషంతో చందా

యిచ్చినవారు మరోమాటు కొంచెం కష్టపడవచ్చు వారిని చూచిన సమాజనిర్వాహకులు నిరుత్సాహం పొందవచ్చు. ఏది యెట్లున్నా యీ ధనాభావం ఔత్సాహిక నాటక సమాజాలకు పెద్ద సమస్యేనని అంగీకరించక తప్పదు. ఔత్సాహిక సమాజాలు (ముఖ్యంగా ధనం సేకరించలేనివి) ప్రదర్శన ఖర్చు లనేకవిధాల తగ్గించుకునే ప్రయత్నాలు చేస్తున్నాయి. ఇందులో ముఖ్యమైంది స్త్రీపాత్రలు లేని నాటకాలను యెన్నుకోవడం. రెండవది ప్రదర్శనశాలలు లభ్యం కానందున మ్యాటనీ నాటకాలు ప్రదర్శించడమో లేక ఓమోస్తరుగా పనికి వస్తుంది అనుకున్న పెద్దహాళ్ళవంటి పొగాకు వగైరా ఖాళీ గోడవునులలో ప్రదర్శనలు యేర్పాటుచేయటమో చేస్తున్నారు.

మూడవది : సంగీతం రంగాలంకరణ ఖర్చులు సాధ్యమైనంత తగ్గించుకోవడం.

ఈ విషయాలు తీవ్రంగా నాలోచిస్తే నాటకకళలో నవ్యరీతులు ప్రయత్నించి చూపాల్సిన ఔత్సాహిక నాటక సమాజాలు నాటకానికి కావలసిన ముఖ్యాంగాల్నే ఒకటొకటిగా యెలా వదులుకోవాల్సివస్తోందో యర్థమవుతుంది.

ఈ కష్టాలను యెప్పటికప్పుడు యేదోవిధంగా నధిగమిస్తూ నాదర్శ ప్రదర్శనలేర్పాటు చేస్తున్న సమాజాలు వున్నాయి. కాని యెంత ఓర్పు కలవారైనా యెల్లప్పుడూ కష్టాలు పడుతూ సమాజాలు నిర్వహించటం కష్టం. ఇటు

వంటి వారికి ప్రభుత్వమూ, ప్రజలూ యితోధిక సహాయం చెయ్యాలి.

కేవలం వుత్సాహం, నాటకాలంటే సరదా, పది మందిని కూడగట్టుకోగల ఓర్పూ, నేర్పూ వున్నంతమాత్రాన యెవరూ నాటక సమాజం స్థాపించి నిర్వహించలేరు. ఈ సుగుణాలతోబాటు నాటక ప్రయోగంలోని లోతుపాతులు, మెళకువలు తెలిసి వుండాలి. సమాజ సభ్యులంతా యిందులో పాండిత్యం కలవారు కాకపోయినా నిర్వాహకుల కన్నా ప్రయోగ పరిజ్ఞానం అవసరం.

సమాజ సభ్యులంతా యెంత యనుభవం కలవారైనా యెంత నిపుణులైనా సమాజ కట్టుబాట్లకు లోబడి వుండాలి. తమ సమాజ ప్రదర్శనలంటే చాలా బాగుంటాయనే పేరు తీసుకురావాలనే దృష్టి వుండాలిగాని యెంతవరకూ తనపాత్ర బాగుండి తాను పేరులోకి రావాలనే దృష్టి వుండకూడదు. తమరు పెద్దలుగా యెన్నుకున్న వారు తమకు యేర్పరచిన విధులు శక్తివంచన లేకుండా నిర్వర్తిస్తూండాలి.

పెద్దలుగా యెన్నుకోబడ్డవారు కూడా పేనుకిపెత్తనం అబ్బినట్లు ప్రవర్తించక యెవరి మనసూ నొవ్వకుండా సతి చాకచక్యంగా యెవరెవరి శక్తి సామర్థ్యాలకు తగినట్లు వారి వారికి పనులు పురమాయించి చేయించుకునే శక్తి కలిగి వుండాలి.

సాధారణంగా నాటక సమాజాలకు యీ క్రిందిపనులు నిర్వర్తించ గలవా రవుసరం. ఈ పనులకు ప్రత్యేకం ఒక

వ్యక్తి అంటూ లభ్యం కానప్పుడు ఒకేవ్యక్తి ఒకటికన్నా యెక్కువ పనులు నిర్వర్తించవచ్చు. లేక నన్ని పనులూ నొకరే నిర్వర్తించ వచ్చు. ఏదియేమైనా యీ పనులు జేయాలని ముందుగా ననుకొని నాయా పను లెవరివల్ల జరగాల్సిందీ నిర్ణయం చెయ్యటం సమాజ నిర్వాహకుల ముఖ్య విధులలో నొకటి.

1. ప్రాథమిక దశ

1. నాటక నిర్ణయం:—ఇది సమాజ సభ్యులంతా కలసి చేయవచ్చు వివరాలు మరో ప్రకరణంలో వున్నాయి.

2. నిర్మాత నియామకం:— ఇతనినే డైరెక్టరన వచ్చును. ఈ వ్యక్తి నాటక శిల్పం బాగా తెలిసినవాడై వుండాలి. నాటకాన్నీ పాత్రలనూ అర్థంచేసుకోగల పరిజ్ఞానం కలవాడై వుండాలి.

3. పాత్రల యెన్నిక :— చిన్న పాత్ర లనేవి లేవు. అంచేత అంతా పెద్ద పాత్రలకు ప్రాకులాడక తగుపాత్రలను తీసుకోవా లవి యెంత చిన్నవైనా.

4 ఆర్గనైజేషన్ :— ఆహ్వానాలు, పబ్లిసిటి ప్రదర్శనశాల వగైరా యేర్పాట్లు పరికరాలను సమకూర్చటం, వగైరా పనుల కుత్సాహులైన వారుండాలి.

౨. ప్రయోగదశ

1. రిహార్సల్సు:—కట్టుబాటుగా నొక నిర్ణీత టైంటేబిలు ప్రకారం నడపాలి. నటనరంగ ప్రయోగం వగైరా

విషయాలను తనకు తెలిసినంత నిర్దుష్టంగా అభ్యాసం చేసి చక్కని ప్రదర్శన అనిపించుకోవాలి.

3. ప్రదర్శనదశ

1. ప్రేక్షకస్థానం:— ఆహూతులకు తగు స్థానాలు యేర్పర్చి వారి కసంతృప్తి కలుగకుండా తగు జాగ్రత్తపడాలి.

సౌండు, లైటింగు సాంకేతికంగా నిర్దుష్టంగా వుండేలా అమర్చాలి.

2. రంగస్థలం:— గ్రీన్ రూము మేకప్‌కూ ప్రాపర్టీస్ వగైరా అందుబాటులో వుండేలా గమర్చేందుకూ నటులు విరామ సమయంలో విశ్రాంతి తీసుకునేందుకు తగు యేర్పాట్లు చేయాలి.

రంగస్థలం :— రంగాలంకరణ లైటింగు వగైరాలు ప్రతి దృశ్యమూ ప్రేక్షకులకు కనిపించేలాగున నేర్పాటు చేయాలి. అనవసరమైన నాటకీయం జరుగకుండా ప్రదర్శన చకచక నడిచేలా గన్ని యేర్పాట్లు చేసుకోవాలి.

ఈ విషయములనుగురించే ముందుప్రకరణాలలో విపులంగా చర్చించాను.

ఇక నియమావళి యేయే అంశాలను కలిగివుంటే బాగుంటుందో చెప్తాను.

1. పేరు, నిర్మాణం, చిరునామా :—

2. ఉద్దేశ్యాలు :—

3. సభ్యులు :—

అ నటీనటులు

ఆ. అభిమానులు పోషకులు వగైరా.
అర్హతలు, రుసుము, విధులు, హక్కులు

4. నిధులు :— సేకరణ, భద్రత.

5. నిర్వాహకవర్గము :—సభ్యుల యెన్నికా? నియామకమా? అర్హతలు, బాధ్యతలు, హక్కులు.

6 నిర్వహణ :— సమాజమును యే యే విధముల నిర్వహించవలెనో సూచనప్రాయంగా వ్రాసుకునేది.

7. లెక్కలు :— వ్రాయువిధి, తనిఖీ (ఆడిటు) యేర్పాటు, లాభనష్టముల పంపిణీనివృత్తి వగైరా సూచన ప్రాయంగా వ్రాసుకునేది.

8. ఆస్తులు :— (రంగపరికరాలు సంగీతపరికరాలు వగైరా) సేకరణ, భద్రత.

వివిధవిషయములు :— వీలునుబట్టీ అవుసరాన్ని బట్టీ పై నియమావళికి మరికొన్ని అంశాలు చేర్చుకోవచ్చు. ఒక మారు చేసుకున్న నియమావళి యెక్కువమంది సభ్యుల నామోదంమీద మార్చుకోనూవచ్చు. సమాజం నడుస్తున్న కొద్దీ కొత్తకొత్త యనుభవాలు కలుగుతూంటాయి. కొత్త కొత్త సమస్యలు యెదురౌతూంటాయి. వాటిని జాగ్రత్తగా పరిశీలించి పరిష్కరించుకురావాలి. మన సమాజ చరిత్రానుభవాలూ గ్రంథస్థంచేస్తూపోయే యలవాటు మనకూ మన తరువాతివారికీ కూడా చాలా నుపయోగకరంగా వుంటుంది.

నాటక శిల్పం

IV నాటక ప్రయోగం

1. వృత్తినాటక ప్రయోగం

వృత్తినాటక సమాజాలంటూ యెకానొకప్పుడు ఆంధ్ర దేశంలో వుండేవి. కాని యీనాడు యిట్టి సమాజాలు లేవనే చెప్పవచ్చు.

ఈ వృత్తి నాటక సమాజాలు ధార్వాడ కంపెనీ పార్శీ కంపెనీల ప్రదర్శనలు చేసిన దిగ్విజయ యాత్రతో ప్రోత్సహింపబడి యించుమించు అదే ఫక్కీలో ప్రదర్శన లిచ్చేందుకు ప్రారంభింపబడ్డాయి. వీటి పుట్టుక చరిత్రవగైరాలు తెలుసుకునేందుకు యితర గ్రంథాలున్నాయి.

జమీందారులు, ధనాధికులూ నయిన నాటక కళాభిమానులు స్థాపించి నిర్వహించిన నాటక సమాజాలు కుటుంబ ఫక్కీలో (సురభి, సి. యస్. నటేశం వగైరా కంపెనీలు) నిర్వహించిన సమాజాలు, విద్యాధికులైన వుత్సాహ వంతులు స్థాపించి నిర్వహించిన సమాజాలున్నాయి.

ఈ మూడు రకాలవృత్తి నాటకసమాజా లుచ్ఛస్థితిలో నున్నప్పు డనేకమంది గొప్పగొప్ప నటులు తయారయ్యారు.

పిసిరినమ్మకు బొక్కినదే దక్కు డనే ప్రాథమిక సూత్రంమీద నిర్వహింపబడిన సమాజా లొకధ్యేయము సరియైన ప్లానింగు లేక విపరీతమైన ధనార్జనచేసికూడా నష్టపోయి నిర్వాహకుల నిందుమోంచు బికారులనుచేసి నాశనమయాయి. కుటుంబభక్తిలో నిర్వహింపబడేవి క్రొత్తపోకడలు ప్రవేశపెట్టలేక నామమాత్రావశిష్టంగావున్నాయి. విద్యాధికుల బహుముఖవ్యాపారాలవల్ల యితర కారణాలవల్ల యీ తరహా సమాజాలుకూడా త్వరలోనే నశించాయి. కాగా నాయీ సమాజాలలో పాల్గొన్న నటులు కళాకారులు ప్రసిద్ధికెక్కారు.

ప్రస్తుతవృత్తి నాటకసమాజాలు ప్రదర్శన లేర్పాటు చేసుకోడానికి కంట్రాక్టరుపై నాధారపడుతున్నాయి. ఈ కంట్రాక్టర్లు కేవలం ధనార్జనే దృష్టిలోపెట్టుకుని ఫలానా నటులుంటే బాగాడబ్బువస్తుందనే యాశకొద్దీ యొకేపాత్రకునలుగురైదుగురు నటుల్ని మార్చిమార్చి నాటకప్రదర్శనలు చేయిస్తున్నారు సమాజాలుగా యేర్పడ్డ నటులుకూడా తమ ప్రదర్శనలు కంట్రాక్టరుసహాయ మపేక్షించి సమాజమంతకూ కొంతనిర్ణీత మొత్తం పుచ్చుకుంటున్నారు ధైర్యంచేసి స్వతంత్రంగా నాటకప్రదర్శన నేర్పరుచుకోగల సమాజాలు లేవనే చెప్పవచ్చు. చెదురుమదురుగా యిలాంటిప్రదర్శనలు యేర్పరుచుకున్నా నిర్వహణలోపంవల్ల నష్టపోయి కంట్రాక్టునాటకాలకే యెక్కువగా మొగ్గటం జరుగుతోంది. ఈ కంట్రాక్టర్లను కున్న ప్రకారం డబ్బుయిన్వనప్పుడు సమాజంలోని యితర సభ్యు

లకు వేతనం (కిరాయి) ముట్ట చెప్పలేక నిర్వాహణాభారం నెత్తిన వేసుకున్నవారు చిక్కుల్లోపడిన పరిస్థితు లనేకం. ఇటువంటివే మరో కొన్ని కారణాలవల్ల వృత్తినాటకప్రదర్శనలలో నెన్నదగిన వృత్తినటులు తయారుకావటంలేదు అక్కడనుం చొకరూ యిక్కడనుం చొకరూ వచ్చి కంట్రాక్టరు చౌకగా మాట్లాడి వుంచిన దుస్తులకంపెనీవారి మిగిలిపోయిన దుస్తులు ధరించి తమ పద్యాలు నాలుగూ చదివేసి నిర్ణయించుకున్న మొత్తంలో కంట్రాక్టరు దయాధర్మంగా యిచ్చిన మొత్తం పుచ్చుకుని రైలెక్కిపోతున్నారు. ఈ తరహా నాటకప్రదర్శన లెప్పుడో తప్ప రసాభాస కాకుండా వుండవు. కంట్రాక్టరు కూడా యెప్పుడో కాని పెట్టుబడి సొమ్ము చేతికి వస్తుందన్న యాశలేదు. కంట్రాక్టరు నెత్తికి చేతులు, హాలువాళ్ళ కుర్చీలూ బెంచీలూ ముక్కలు చెక్కలూ, ప్రేక్షకు లసంతృప్తి, యీ నాటకాలవల్ల ప్రయోజనాలు. ఫలితాలు కంట్రాక్టర్లు నాటక మంటే నామడదూరం పారిపోవటమూ, హాలువాళ్ళు నాటకానికి హాలుకావాలంటే కర్రపుచ్చుకు వెంటబడటం, యెంత మంచినాటకం ప్రదర్శిద్దామనుకున్నా ప్రేక్షకులలోని నైరాశ్యంవల్ల కలెక్షను లేకపోవటం.

ఈ తరహా నాటకాలు ప్రబలమైన రోజులలో కూడా యొకటి రెండు సమాజాలు ఆ యా సమాజ నిర్వాహకుల పట్టుదలా ఓర్పూ ఫలితంగా కొన్ని క్రొత్త నాటకాలను

ప్రదర్శించడమూ కొంతమంది మంచి నటులను క్రొత్తవారిని తయారు చేయడమూ జరిగింది.

ఇటువంటి అననుకూల పరిస్థితులలో కూడా వృత్తి నాటక రంగం నిలబడ గలిగిందంటే యిందుకు లోగడ పేరు ప్రఖ్యాతులు సంపాదించుకున్న నటుల ప్రతిభా, రెండవ ప్రపంచయుద్ధపు ధర్మమా యని యేర్పాటైన యుద్ధనిధి నాటకాలే కారణం.

ఒకొక్క పాత్ర నొకొక్క నటుడా పాత్ర తను తప్ప మరొకరు ధరించలేరనేంత విశిష్టతను తెచ్చారు. వారి జీవితానంతరం గాని మరొకరా పాత్ర ధరించగల ధైర్యం లేకుండా కొన్ని కొన్ని పాత్రలను ప్రదర్శించిన నటులీ కంట్రాక్టు నాటకాల యుగంలోకూడా మన గలిగారు.

ఏది యేమైనా నాటక ప్రయోజనాన్ని సమాజాలుగా పేరు ప్రఖ్యాతులు గడించుకున్న నొకటి రెండు సమాజాలు మినహా తతిమ్మావారంతా విస్మరించారు. కృష్ణ పాత్రమీద నారదపాత్ర బాగుండటమూ, సత్యభామపాత్ర మీద వసంతకపాత్ర బాగుండటమూ, నక్షత్రకుడి పాత్రమీద వీరబాహు పాత్ర బాగుండటమూ యనే కాంపిటీషను స్పిరిటుతో నాటకాలు ప్రదర్శించారే గాని, యేయొక్క నాటకాన్నీ భక్తి శ్రద్ధలతో నది నాటక మనుకొని పాత్రలు తగు విధంగా ప్రవర్తించిన పాపానపోలేదు. కంట్రాక్టునాటక యుగంలో, సారంగధర నాటకంలో హరిశ్చంద్ర పద్యాలు

వింటాం. మరోచోట్లో మరోటిచూస్తాం. ప్రేక్షకులు గోల చేస్తున్నారని, యవి వారు కావాలంటేనే వినిపించామనీ యంటారు. ఇది యబద్ధం. లేనిపోని గొప్పదన మాపాదించుకోడాని కొకటి రెండు చోట్ల కక్కుర్తిపడి తాముగానీ పద్ధతులు ప్రవేశపెట్టి యేడ్పించాలని ప్రేక్షకులు ఫలానా పద్యం పాడు, ఫలానాపాట పాడంటే విధిలేక పాడి మరింత అపహాస్యం పాలు కావలసొస్తోంది.

ఇతర రాష్ట్రాలలోని నుత్తమనటులకు మన నటులేమాత్రమూ తీసిపోరు. కాని వారి నాటకప్రదర్శనలముందు మనప్రదర్శనలు నాటకప్రదర్శనలనిపించుకోవు. అందుచేతనే యేనాటకం తయారుచేసినా నెలలతరబడి ప్రదర్శనలుంటాయి యితర రాష్ట్రాల్లో. మనరాష్ట్రంలో నొక ఊర్లో నొకనాటకం వేస్తే మరల యెన్నాళ్ళకో! యెన్నేళ్ళకో! ఇట్టి తరుణము మించిన దొరకదుకదా!!! చక్కని నాటకాలు వారముల తరబడి ప్రదర్శించిన వుదాహరణలు మనకూ లేకపోలేదు. అందుచేత ప్రజలలో వారములతరబడి యొకేనాటకంచూచే యాశక్తి లేకపోలేదనీ యెటొచ్చీ ఆ స్థాయికిరాగల చక్కని నాటకప్రదర్శనలే అరుదనీ చెప్పుకోవల్సివస్తోంది.

ఈనాటి వృత్తినాటక ప్రయోగాన్నిగూర్చి అంతగా చెప్పాల్సింది యేమీలేదు. ఏదో అమానుషశక్తి యెవరిలోనో ప్రవేశించి యేరెండకరాల పొలాన్నో నమ్ముస్తుంది. పాతవాసనున్నా లేకపోయినా నాడబ్బుపుచ్చుకొని పేరెన్నిక

గన్న నటీనటుల వద్దకుపోయి రెండొక్కొక్క పాత్రకు నలుగు రైదుగుర్ని కుదుర్చుకొని హాలువాళ్ళని ప్రాధేయపడి నది కుదుర్చుకుని పబ్లిసిటీ ప్రారంభిస్తాడు. నక్షత్రాలు వక్రించక పోతే పెట్టుబడిసొమ్ము కొంతఅణా అటూ యిటూగా కలెక్షను వస్తుంది. లేకుంటే హాలుఅద్దెమటుకూవచ్చి పూరుకుంటుంది. ఒక్కొక్కప్పు డసలు యేమీరాకపోవడంకూడా కద్దు!

ఈ తరహానాటకప్రదర్శనల్లో ఆనుబాయికీగావస్తున్న యాచార మొకటుంది. అది వచ్చిన కలెక్షనుకాస్తా చేతబట్టు కునికంట్రాక్టరు పారిపోవడం, మాకుడబ్బు ముట్టలేదుకనుక మేం నాటకం ప్రదర్శించమని నటులు బిగదీసుకోడం, రెచ్చిపోయిన ప్రజలు కుర్చీలతోనూ బెంచీలతోను వారిని సత్కరించడం! కొన్నిరోజులు పోయినాక వచ్చిన కలెక్షనులో ప్రపోర్షనేటు (దామాషాగా)నటులకు కంట్రాక్టర్లు పంచియివ్వటం. అసలు లేనిదానికంటే యిదేనయమని మూడువందలిస్తేగానిరామన్న నటులు మూడు రూపాయలూ పుచ్చుకుని నిష్క్రమించటం జరిగింది. ప్రకటించినరోజుకు అందరు నటులూవచ్చి ప్రదర్శన జరుగుతుంది. అని ఆఖరుక్షణంవరకూ యెవరూ అనుకునేవారు కారు.

ఇలాపరస్పర మోసాలతో కూడుకున్న యీ ప్రదర్శన లెవరికీ సప్రయోగంలేకుండా పోయినాయి. చాలా మంది నటులూ కంట్రాక్టర్లూ కూడా యెక్కువగా నష్టపోయి

నారు. అయినా యివి ఆపాలన్న వుద్దేశ్యమే యొక్కరికీ కలగకపోవడం ఆశ్చర్యం.

ఈ కంట్రాక్టుయుగంలో వృత్తి నాటకరంగం నడచిన విధం పరిశీలిస్తే యీతరహాలిన్నాళ్ళలా సాగిందాయని యాశ్చర్యం వేస్తుంది. నిజమే, యిది యెప్పుడో నశింపు కావలసి వుండెను. కాగా గత ప్రపంచసంగ్రామఫర్మనూయని "యుద్ధనిధి నాటకాలు" అంటూ వచ్చాయి. అవి యీనటనలను నిలబెట్టాయి. ఈ నాటకాలకి డబ్బురాకపోవడమంటూ లేదు. అంచాత ప్రదర్శించిన ప్రతినాటకానికీ ప్రతినటునకూ యింతో అంతో తప్పక ముట్టుతూ వుండేది. ఈ నాటకాలలో కూడా చాలా అవినీతి లేకపోలేదు. నిర్వాహకులు తతిమ్మావారి కన్నుగప్పి యెక్కువ మొత్తాలు మిగుల్చుకుని బాగుపడ్డ వుదంతాలనేకం. అయితే కంట్రాక్టరంటూ యొకడున్నాడతడైనా నటుల కష్టం తినేవాడేకదా! పోనీ మన నటుల్లోనే యొకడు యీలాభం పొందుతున్నాడని వూరుకున్నారు వూరుకున్నారు లేనివారు రచ్చకెక్కి గోలచేసారు. ఎంతగోలచేసినా నివి యేర్పర్చేవారికి బాగా లాభాలుండటం మూలాన యీ ప్రదర్శనలు యథావిధిగా జరిగాయి. అక్కడక్కడ మళ్ళీ కంట్రాక్టర్లు తలెత్తారు. మళ్ళీ మామూలు పరిస్థితులు దాపురించాయి. ఇంతలో పంచవర్ష ప్రణాళికా నాటకాలు ప్రారంభమయి నటులకు టిఫిను ఖర్చులకు బాధలేకుండా చేస్తున్నాయి.

ఈ తరహా 'చెంచా పాల'తో నాటక రంగ మెన్నాళ్లు బ్రతుకుతుంది? వృత్తినటులు వ్యక్తిత్వాన్ని వదలుకొని నాటక మంటే సమాజ మనే దృఢాభిప్రాయానికి వచ్చి యీ సమాజాభివృద్ధి కనుగుణంగా వ్యవహరిస్తూ చక్కని నాటక ప్రదర్శనలు యేర్పాటు చేయాలి. ఫలానా నటు డనేదానికన్నా ఫలానా సమాజ లాంటే నాటకానికి ప్రేక్షకు లాకర్షింపబడేరోజులు తిరిగిరావాలి. వృత్తి నటులు తమకన్నా మించిన నటుల్ని తయారుచేయాలి. సమాజ నిర్మాణాని కవుసరమైన నిబంధనావళితో నవుసరమైతే రిజిష్టరు చేసుకుని నాదర్శవంతమైన సమాజాలు నిర్మించుకోవాలి. చూడ చక్కని నాటకాలు తయారుచేసి ప్రదర్శించాలి.

ఎవరివృత్తివారు వ్యక్తిగతంగా చేసుకుంటూ సంఘం పెట్టుకోవలసిన అవుసరం లేకుండా బ్రతుక నేర్చిన వృత్తులు గలవారే యీ రోజుల్లో సంఘాలు స్థాపించుకుంటున్నారు. సంఘం అంటూ లేనిదే నాటక ప్రదర్శన వీలులేని పరిస్థితులు గల యీ వృత్తిలో గణేయపుపెట్టి చంకన బెట్టుకుని యేకాకిగా తిరుగుతున్నారంటే వృత్తినటులు దేశపు నడకలో యెంత వెనుకనున్నారో యాలోచించుకోవచ్చు.

నాటక ప్రదర్శన కయ్యేఖర్చులలో నే హెక్కువ భాగం నటులకూ, హాలుకూ అవుతున్నాయి. ఒక నాటక ప్రదర్శనకు రెండువేల రూపాయలు పుచ్చుకున్న వారున్నారు.

ఈమూలాదిరిగా నటులకూ, హాలుకూ వ్యయపరచి రంగాలం కరణ వగైరాలకు కూడా వ్యయపరచగల వుత్సాహం యెవ రికీ వుండదు. నాటకాలు అపభ్రంశ సీనరీలముందు ప్రద ర్శింప బడుతున్నాయి. వృత్తినాటక సమాజాలంటూ యేర్ప డిన పిమ్మట యేయే శాఖ కెంతెంత ఖర్చుచేయాలో ముందుగానే నిర్ణయించుకుని నాటక ప్రదర్శనలో నన్ని కళలకూ తగు ప్రాధాన్యం యిచ్చి చూడ చక్కని తెలుగు నాటకాలు ప్రదర్శిస్తారని యాశిస్తున్నాను.

2. ఔత్సాహిక నాటక ప్రయోగము.

(a) నా ట క ని ర్ణ య ం

వృత్తినటునకు సాధారణంగా తనకిష్టంకాని నాటకంలో నిష్టంకాని పాత్ర ధరించేయోగం పట్టూంటుంది. ఇదే యింకా వివరంగా చెప్పాలంటే అతను వెయ్యాదల్చుకున్న అభిమాన పాత్రగల నాటకప్రదర్శన యేర్పాటు జరుగకపోవచ్చు. అధవా జరిగినా తన యభిమానపాత్రకు తనుగాక మరొకరి నేర్పర్చ బడవచ్చు.

ఔత్సాహిక నటు డీ విషయంలోచాలా యదృష్ట వంతుడు. అతని యభిమాన నాటకంలో అతని అభిమానపాత్ర అతనికి లభించే అవకాశం ఎక్కువగావుంది. ఈవిధంగా తను హృదయపూర్వకంగా నెన్నుకున్న పాత్రను నటించి మెప్పించే యవకాశం అతనికుంది.

ఈ నదవకాశాన్ని దుర్వినియోగం చేసుకోరాదు. ఒకానొకపాత్ర తనకు సరిపోయిందీ, మెప్పించ గలదీ యున్న కారణాన ప్రదర్శింపజాలని నాటకాన్ని యెన్నుకుని సమాజం నెత్తిన రుద్దబూనరాదు.

ప్రదర్శింపజాలని నాటకం అంటూ యొకటుంటుందా? వుంటే దాని నిర్వచనం యేమిటి? ప్రదర్శకులకి కొరుకుడు పడనిదీ. ప్రేక్షకులకి ఆనందాన్నివ్వందీ, ప్రదర్శింపజాలని నాటకం అని స్థూలంగా చెప్పుకోవచ్చు.

ఆంధ్రనాటకరంగంలో పదిమందీ యెలుగెత్తి చాటే కొఱతలు రెండు; మంచి నాటకాలు లేవు. (2) సరైన రంగస్థలంలేదు. (అంటే ప్రదర్శనశాలలు లేవు).

తమాషాగా లేదూ!? నాటకాలులేవు. రంగస్థలాలు లేవు యీ రెండూ ఒకరినొకటవెంట ఒకేమాటువస్తే "నాటకరంగమే లేదు!"

నాటకాలులేకపోయినా, రంగస్థలాలు లేకపోయినా అదృష్టవశాత్తూ వుత్సాహవంతులైన నటులూ, ఓపికగల ప్రేక్షకులూ వుండటంమూలాన సరైన నాటకరంగం లేకపోయినా యేదో ఒక నాటకప్రదర్శన యేకో ఒక రంగంమీాద జరుగుతూనే వుంది.

నాటకాన్ని యెన్నుకోవడమన్నది నిజంగా ఒక పెద్ద సమస్యే. ఈవిషయంలో యిదమిద్ధంగా కొన్ని నిబంధనలు చెప్పటంగాని వాటిని సర్వేసర్వత్రా ఆచరణలో పెట్టడంకాని

కూడదను, పరిస్థితులనుబట్టీ మనకున్న వీలుచాళ్ళనుబట్టీ మనకు అనువైన నాటకాన్ని నిర్ణయించుకోవాలి.

నాటకాలలో యెన్నోరకాలుండవచ్చు. యెన్నిరకాలున్నా మనకు యిప్పుడు రెండురకాల నాటకాలున్నాయి. ఒకటి గద్యపద్యములతో కూడిన నాటకాలు, రెండు పద్యాల్లేని గద్య (వచన) నాటకాలు. ఈ రెండురకాల్లోనూ పాటలుండావచ్చు లేకనూపోవచ్చు.

ఒకప్పుడు నాటకాలలో పద్యాలుండాలా అక్కర్లేదా అన్న పెద్దవివాదం బైల్దేరింది. (నిజంచెప్పాలంటే యీ వివాదం అసలు నాటకంలోవున్న పద్యాలు పాడాలా, చదవాలా అన్నది రానురాను అది నాటకంలో పద్యాలుండాలా అక్కర్లేదా క్రిందికి దిగింది)

“పద్యం ఆంధ్రులసొత్తు అది లేకుండా నాటకమేమిటి?” అనేవారున్నారు. నిజమే పద్యం “పాడటం” మనసొత్తే. ఈ “పద్యం పాడటం” అన్నది మరేదేశపు నాటకాలలోనూ లేదు. ఈ దొమ్మీల్లో కొట్టుకుంటూ కొందరు “యితరభాషలలో అసలు పద్యాలేలేవుపో” అనేశారు! చాలాపొరపాటు. ఇతరభాషలలో పద్యాలు (లేక పద్యాలనుపోలినవి) వున్నాయి. అయితే వాళ్ళు వాట్ని మనవారిలా వికృతంగా పాడరు. అంచేత అలా అనుకునే అవకాశం కలుగుతోంది. ‘శహార్’ అనేది యించుమించు పద్యమే. పద్యగ్రంథాల్ని రచించిన వార్ని ‘శహారీ’ లంటారు. షేక్స్పియర్ నాటకాలు పద్యాల

బిగింపులు కావూ? అయితే యివన్నీ మన పద్యాలలా గందరి నోళ్ళుపడి వికృతాకారాలు (రాగాలతో) దాల్చలేదు !

పద్యానికీ వచనానికీ వున్న తేడా యేమంటే, వచనం యెక్కడంతమవుతుందో మనకి తెలియదు. కానీ పద్యం నాలుగు పాదాలతో (సీసమైతే మరోగీతాన్ని కలుపుకుంటుం దనుకోండి) ఆగిపోతుందని మనకిముందే తెలుస్తుంది కానీ యీ రోజులలో పద్య మనేది ఓ నటుడు హాస్యభావుకు యెత్తు కున్నాడంటే యది యెంత కాలానికి కాపబడ్తుందో, పరమాత్ము డన్నవాడికే తెలియకుండాపోయింది !

నాటకాలలో పద్యాలుండాలా అక్కర్లేదా అన్న వాచన గ్రంథరచనకు వాడాల్సింది గ్రాంధికమా గ్రామ్యమా అనే వాదనలాగానే అటూ యిటూ తేలకండా వుండిపోయి పద్యాలుపాడే నాటకాలూ, వచన నాటకాలూ కూడా విడివి గానే చలామణీ యవుతున్నాయి

నటుడనంగానే "పద్యాల పాటగాడనే" యపోహ అప్పటికీ యిప్పటికీ కూడా లేకపోలేదు. కానీ పద్యాలపాటగా ళ్ళైనరూ యుత్తమనటులు కాజాలకపోయినారు. ఇకముందు నవగలరనే యాశకూడాలేదు !

నాటక మంటే యనేక లలితకళల కలయిక. రచన (నాటకం) చిత్రలేఖనం (తెరలువగైరా) వడ్రంగం (సెట్టింగులు వగైరా) సంగీతం (పాటలూ పద్యాలూ పాడటమే గాదు) వగైరాల **కలయిక. ఈ లలితకళల** మేళవింపు,

సొంపు మనం నాటక ప్రదర్శనలో చూడగోర్తాం. అలాం
టప్పుడు సంగీతాన్ని నాటకం నుంచి తొలగించడం మంచిది
కాదు. "సంగీతం లేకుండా నాటకమేమిటయ్యా, నువ్వూ
నేనూ కూర్చుని మాట్లాడుకునేది నాటక మవుతుందటయ్యా"
యనే వాదున్నారు. ఈ వాదనకూడా తప్పుద్రోవ పట్టింది.
పద్యాలు పాడటమే సంగీతంగా యెంచడం పొరబాటు.
నాటకంలో నేపథ్య సంగీతం సరిగా వాడుకుంటే పద్యాల
మీది కీ సంగీతాన్ని తోలాల్సిన యవుసరం వుండదు.

పద్యాలకు వాడే సంగీతం వెఱ్ఱితలలు వేసింది. ఈ
సంగీత విభాగం అనేక యితర కళలను మింగేసింది. ఒక
పద్య పాటకుడు చెవికడ్డంగా చేయి పెట్టుకుని నసహ్యమైన
ఆహార్యంతో జుగుప్సాకరంగా నటిస్తూ కమ్మగా పద్యాలు
పాడుతున్నా డన్నంత మాత్రాన నతడు నటుడూ కాడు,
అది నాటకమూ కాదు.

నాటకంలో అన్ని కళలూ సమానంగా రాణించా
లంటే యీ పద్య పాటగాళ్ళు తగ్గాలి. పాటకు హంగు
దారులుగా వుండాల్సిన వాద్య విశేషాలు పాటనే మింగేస్తే
యెంత సొంపుగా వుంటుందో, నాటకానికి వన్నె తేవాల్సిన
సంగీతం నాటకాన్నే వెనక్కునెట్టి ముందుకువచ్చినుంచుంటే
అలాగుంటుంది.

సంగీతం మీద (పద్యాల పాడడం మీద!) వుండే
కక్షకొద్దీ వచన నాటకాభిమానులు సంభాషణాలకుమాత్రమే

ప్రాముఖ్య మివ్వట మంతమంచిది కాదు. నాటకంలో శృతి మించని సంగీత మాఖరికి నేపధ్య సంగీతమైనా వుంచాలి.

పద్యనాటకాల్లోనూ, వచననాటకాల్లోనూ మళ్ళీ విషాదాంతమనీ సుఖాంతమనీ రెండు రకాలున్నాయి. మనకి సుఖాంతాలే యలవాటు. ఇప్పుడిప్పుడువిషాదాంతాల్ని జీర్ణించు కుంటున్నాం, వీటికికూడా శాస్త్ర చక్కెరపూత పెట్టి!

వీట్లల్లో మళ్ళీ పౌరాణికాలనీ, చారిత్రకాలనీ, సాంఘికాలనీ వున్నాయి.

సాంఘికాలలో సామాజికాలూ రాజకీయాలూ కల బోసినవీ విడివిడిగా విడదీసినవీకూడా వున్నాయి.

నాటకాల ప్రదర్శనాకాలపరిమి తెక్కువ. వీటిని తయారు చెయ్యటానికయ్యే వ్యయప్రయాసలెక్కువ. తక్కువ కాలంలో సులభంగా ప్రదర్శించటాని కనువుగా నేకాంకికలూ నాటికలూ ఉన్నాయి. వీట్లలో పైన చెప్పబడ్డన్ని తరహాలవీ ననగా పౌరాణికాలూ చరిత్రకు సంబధించినవీ వగైరా లన్నీ వున్నాయి.

ఏకాంకికలూ, నాటికలూ, సభల్లోనూ, పెళ్ళిళ్ళ లోనూ, ఉత్సవాలలోనూ, ప్రదర్శనకు చాలా ననుకూలంగా వుంటాయి. వీట్ని తయారు చెయ్యటంలోకూడా పెద్దనాటకానికి అయ్యేంత వ్యయప్రయాసలుండవు కష్టనష్టాలున్నా సూక్ష్మంలో బైటపడవచ్చు. చాలా సంస్థలీమధ్య నుత్సవాలలో పోటీలకు నాటికల నాహ్వానిస్తున్నాయి.

సాధారణంగా ఔత్సాహిక నాటకసమాజాలలో 'నాటిక' ప్రాక్టీసు చెయ్యని సమాజమంటూ లేదు. పెద్దనాటకం మొకటి తయారయేటప్పటికి చిన్న నాటికలు రెండుమూడు తయారయిపోతాయి. ఈ నాటికలకు మనకు కొదువలేదు. మంచివి వున్నాయా అంటే అది మళ్ళీ వేరేసంగతి. నాటక నిర్ణయంచేసుకునేందుకు పడే బాధ నాటికానిర్ణయానికి పడ నక్కరలేదు. ఇంచుమించు చేనాటికకైనా తగుమాత్రం శ్రద్ధతో ప్రదర్శిస్తే రక్తికడుతుంది. ఇంచుమించు నాటికలన్నీ వచనరచనలే.

నాటకం నిర్ణయించడం పెద్దసమస్య. పద్యాలున్న నాటకమా లేపిదాయని ముందు నిర్ణయించాలి పద్యాలున్న నాటకం తీసుకోవడం కొంత వ్యయప్రయాశలకు లోనైనపని. పద్యాలు రాగయుక్తంగా పాడకపోయినా శ్రుతి తప్పకుండా తగుమాత్రపు రాగవరుసలో ననాలి. ఇందుకు ప్రక్క వాద్యాలు అవుసరం. రిహార్సల్సులో యీ పద్యాలు జంత్ర వాద్య సమ్మేళనంలో బాగా నలగాలి. చక్కనిగాత్రం గల సామాజికులు లేనప్పుడు పద్యాలున్న నాటకాన్ని తలకెత్తు కోవడం అంత మంచిపనికాదు.

పోతే పాటలు ప్రతినాటకంలోనూ పెట్టుకోవచ్చు. అవి కూడా చక్కగా పాడగలవారు లేనప్పుడు వదులుకోవడమే మంచిది. కాదు కూడదుండాలే అనుకుంటే బాగా ప్రాక్టీసు చేయాలి.

"ఈ బాధలన్నీ పడేబదులు వచన నాటకం తీసుకుంటే సరి" అనుకుంటారు. ఆఖరికి జరిగేదికూడా ఇంతే!

అయితే వచన నాటకాన్ని ప్రదర్శించి మెప్పించడ మంత తేలికైన పనికాదు. పాటలూ, పద్యాలూ లేనికొరత మరో కళలో చూపాలి. నాటకాన్నద్భుతంగా ప్రదర్శించాలి. పద్యాలూ పాటలూ పాడి తెచ్చుకోగల మెప్పు కేవలం నటనతోనూ, సంభాషణల వుచ్చారణతోనూ తెచ్చుకోవాలి.

అందుచేత పద్య నాటకంకన్నా వచననాటక మన్ని విధాలా పాటవం కలిగి వుండాలి. అంతంతమాత్రపు రచనలు పేలవమైపోతాయి. ప్రదర్శనంతా అయిపోయినాక (అయ్యేదాక కూర్చుంటే!) ప్రేక్షకులు పెదవి విరుస్తారు. అందుచేత చక్కని కథా, మంచి సన్నివేశాలూ సరైనపాత్ర పోషణావున్న నాటకాల్నే యెన్నుకోవాలి. వారెవరో ప్రదర్శించారుకదా అద్భుతంగా వుందని అదేనాటకం మీరూ యెన్నుకుంటేమీ చేతుల్లో అది ఫెయిల్ అయిపోవచ్చు. మరొకళ్ళు చెడగొట్టిన నాటకం మీ చేతుల్లో రక్తిగట్టవచ్చు.

ఒకనాటకం రక్తికట్టడం చెడిపోవడమనేది పూర్తిగా రచనమీదే నాధారపడి వుండదు. ప్రదర్శకుల చేతుల్లో కూడా కొంతవరకు దానియదృష్ట మాధారపడి యుంటుంది. ఒక సమాజంలో యొక నాటకానికి సరిపోయిన వ్యక్తులు మరో సమాజంలో లేకపోవచ్చు మరో సమాజానికి వున్న కొన్నికొన్ని హంగులు యీ సమాజానికి లేకపోవచ్చు.

ఈవిధంగా యనేకరకాల వీలుచాళ్ళ (Resources) ను బట్టి యుంటుంది మీరు చేయ దలుచుకున్న నాటికపు ఎన్నిక.

ఫలానా నాటకం బాగుంటుందని వినంగానే యది తొందరపడి నిర్ణయించుకో కూడదు. సావధానంగా యా నాటకాన్ని పరిశీలించాలి. మన సమాజంలో యానాటకం లోని పాత్రలకి సరిపోయే వ్యక్తులెంతమందివున్నారు? ఓ మోస్తరుగా ఫరవాలేదనిపించే వాళ్ళెంతమంది వున్నారు? అసలు పనికిరానివా ళ్ళెంతమందివున్నారని ముందుగా బేరీజు వేసుకోండి.

తర్వాత నాటకాన్ని రక్తికట్టించే ముఖ్యపాత్ర లేవో చూచుకోవాలి. వాటికి అతికినట్టు సరిపోయినవారుంటే మంచిదే లేక అవి చెడగొట్టకుండా యొకమాదిరిచేయగలవా రుంటే నాటకం మరోలా రక్తికట్టించగలమేమో చూచుకో వాలి. అన్నింటికన్నాముఖ్యం మీప్రేక్షకులు (సాధారణంగా ప్రతిప్రోత్సాహిక సమాజానికి కొందరు ముఖ్యప్రేక్షకులుం టారు. (వీరే ప్రతినాటకానికీ చందాలరూపంలో ప్రవేశ పత్రాలుకొంటూ ఉంటారు) ఈ నాటకాన్ని యెలా 'రిసీవ్' చేస్తారో నాలోచించుకోవాలి. వీలైతే కొంతమం దభిమా నులనాహ్వానించి మీరు నిర్ణయించదల్చుకున్న నాటకం వారికి పరిచయంచేసి వారి యభిప్రాయాలుకూడా తెలుసుకోవచ్చు.

పై విషయాలలో ఫరవాలేదని తోచిన నాటకం నిర్ణ యించుకోవచ్చు.

'నాటకాంతం హిసాత్యం' అన్నారు పెద్దలు. ఈనాడు ప్రతివారూ నాటకరచనలు చేస్తున్నారు. అలాచేయకూడదని పెద్దలుచెబితే చెప్పవచ్చునుగాని మనం చెప్పకూడదు. పసలేని రచనలు కొద్దిరోజు లేదా కారణాలవల్ల విజృంభించినా కొద్ది రోజులకే చప్పబడిపోతాయి. నాటకరచన మంచిచెడ్డలను రంగస్థలమే తేల్చాలి. సాహిత్యవేత్తలూ విమర్శకులూ కాదు. యేపుట్టలో యేపాముందో; ఒకయనామికు డున్నట్టుండి యద్భుతనాటకం రచించవచ్చు (ఇలాంటిసంఘటన లనేకం).

సాహిత్యమంతా తెల్సినపెద్దలకు స్టేజిక్రాఫ్ట్ దాని అవసరాలు తెలియకపోవచ్చు. అందుచేత వారు నాటకం పేరుతో మరోటి వ్రాస్తారు. వాట్ని నటసమాజాలు ప్రదర్శించలేవు. ప్రదర్శిస్తే ప్రేక్షకులు చూడలేరు.

మన తెలుగునాటకరచన లంతగా చెప్పుకోతగ్గవిగా నుండటంలేదు. నూటికి 99 పాళ్ళనువాదాలు. అనువాద మని చెప్పకోకుండా కళ్ళుమూసుకురాసేసేవి జాస్తీ అవుతు న్నాయి. ఈవిధానం సాహిత్యజగత్తుకు ఘోరపచారం. మన నాటకరచనాచరిత్రకు మచ్చతెచ్చేది.

మరొకరక మితరదేశాల నాటకాల టెక్నిక్కనుస రించడం. ఇదియొకపక్షంగా మొదటిరకంమీద మెరుగు. అయితే ఈ టెక్నిక్ కొన్నికొన్ని నాటకాలలో వెర్రితల లేస్తోంది. కొంత ఆ నాటకంలోదీ, కొంత యీ నాటకంలోదీ, మరో కొంత సినిమాలోదీకలిపి మనకో నాటకం ప్రసాదింపబడ్తోంది.

ఈకోవకు చెందిన నాటకాలలో ఫ్లాష్ బ్యాక్ పద్ధతి ప్రవేశపెట్టడ మొకటి. స్టేజిక్రా ఫ్టభివృద్ధినందని మన నాటకాలలో ఫ్లాష్ బ్యాక్ పద్ధతి సుతరామూ పనికిరాదని నాభావన.

సాలిలోక్వీ (స్వగతం) నాటకాలలో పనికిరాదన్నవా రొక పాత్రయొక్క మనోభావాల్ని ప్రదర్శించటానికి ఫ్లాష్ బ్యాక్ పద్ధతి నుపయోగించి కొంతవరకూ పాత్రపోషణ చేయడానికి తంటాలు పడుతుంటారు. ఈ పద్ధతిమీద స్వగతాలు వాడటమే నయం. అందులోనూ మీకళ్ళ యెదుట జరిగినట్టుండే నాటకమని చెబుతూ జీవితంలో వెనుక యెప్పుడో జరిగినట్టు మాడే పాత్రలచేత యీ దృశ్యంలో నభినయింప జేయ్యట మెంతవిజ్ఞత?

సామాన్య ప్రేక్షకుల కసలీ ఫ్లాష్ బ్యాక్ పద్ధతి అర్థం కాదు. సినిమాలు తరచుచూచే ప్రేక్షకులకు కొందరికి యీ పద్ధతి యర్థమవచ్చు. కాని సినిమా టెక్నిక్ నాటకానికి వాడట మాంజనేయులవారి ముందు కుప్పిగంతులు వేసినట్లుంటుంది. నాటకరంగాన్ని సినిమాకు దూరంగా యుంచక పోతే యిక యీ మాత్రమూ మనజాలదు. సినిమాలలో వే నాటకాలలోనూ చూపిస్తుంటే ప్రేక్షకులు సినిమాలనే యెక్కువగా నాదరిస్తారు. ప్రేక్షకుడికి తక్కువ ఖర్చుతో యెక్కువ వినోదం యిచ్చేది సినిమా. నాటక విశిష్టత నిల బెట్టుకోలేక సినిమాను యనుకరిస్తే నాటకం నిరాదరణ పొందుతుంది.

అయితే మరి నాటకం పాతపద్ధతులమీద నడవాల్సిందేనా, కొత్త పద్ధతులు ప్రవేశ పెట్టవద్దా? అనే ప్రశ్న రావచ్చు. నిజమే, ఏ కళ అయినా కొత్తదారులు వెతికి అభివృద్ధి పొందకపోతే అదినసించి తీరుతుంది. అయితే చేతకాని అసంపూర్ణ అనుకరణలు కొత్తపద్ధతు లనిపించుకోవని సవినయంగా మనవి చేస్తున్నాను.

పైగా మన నాటకరంగం ప్రాథమిక సూత్రాలనే సరిగా నర్థంచేసుకుని ప్రదర్శించలేని స్థితిలోవుంది. అటువంటప్పుడు లేనిపోని చేతకాని స్పెషల్ ఎఫెక్ట్సు పెట్టి అపహాస్యం పాలుకావటం వాంఛనీయం కాదు. ఈ స్పెషల్ ఎఫెక్ట్సు నవి ఎలా చెడగొట్ట బడుతున్నదీ వేరొకచోట మనవి చేస్తాను. నాటక రచనకు సంబంధించిన యీ విభాగంలో యీ చర్చ యెందుకు వచ్చిందంటే స్పెషల్ ఎఫెక్ట్సు వున్న నాటకం అవి జాగ్రత్తగా ప్రయోగించ గలవారు మాత్రమే యెన్నుకోవాలని చెప్పడానికి రచయితలు కూడా సినిమాలలో చూచిన ప్రతికొత్త టెక్నిక్కూ నాటకంలోకి జొరబెట్ట వద్దని మనవి చేయడానికి.

నేటి నాటక రచన నేక పరిణామాలు పొందింది. భాసుడనీ, కాళిదాసనీ మనం పైపైకి ఎంత చెప్పుకున్నా మన నాటక రచనా విధానం మొదటినించీ పాశ్చాత్యనాటకాల నెక్కువగా ననుకరించింది. ఆమాటంటే పాశ్చాత్యులే మన వాళ్ళనుకరించాలనేసి గొప్ప జాతీయవాదిగా చలామ

ణాయిపోవటంకూడా జరుగుతోంది. ఈ పాత్రికపదిక మీాద యిప్పటి నాటకాలన్నీ ననుకరణలనీ పసలేనివనీ యీాసడించడంకూడా పరిపాటయిపోతోంది. తెలుగులో రెండే రెండు నాటకాలు 'మనవి' అనుకోదగ్గ వున్నాయని పెద్దలు సెలవిస్తున్నారు. ఇది కాదనిచెప్పి సమర్థించుకోగల స్థైర్య మెందరికుంది? ప్రయోగానికి సంబంధించినంతవరకూ యిప్పటి నాటకాలు వెనుకటినాటకాలమీాద దభివృద్ధిని సాధించాయి. వెనుకటి నాటక మేది చేపట్టినా ఒమిషన్సు(Omissions) ఎడిషన్సు (Additions) లేకుండా రంగస్థలప్రయోగాని కనువుగాదు. నేటి నాటకాలు యించుమించు ప్రొడక్షను కాపీలే. నాటకంపుస్తకం పుచ్చుకుని ప్రారంభించేస్తే ఆఖరయేవరకూ ప్రయోక్త లేమీ బాధపడనక్కరలేదు. ప్రయోక్త పనిని చాలా సులభతరంచేసివేసిన యీా రచనలు నాటకప్రయోగంలో నారితేరినవారు వ్రాసినవి. ఈ రచనలలో (ప్రయోగానికి సంబంధించినంతవరకూ) ఒక్క పొల్లుమా టుండదు. కళ్ళుమూసుకు యధాతథంగా ప్రదర్శించి వేయవచ్చు. బాగా రక్తికడ్తాయి.

అనువైన నాటకా లెన్నుకోడానికి కొన్ని సూత్రాలు పాటించవచ్చు.

నాటకనిర్ణయ మేవొక్కరిద్దరి చేతుల్లోనూ పెట్టకూడదు. అలాగని "పదిమంది వంటవాళ్ళు చేరి చెడగొట్టిన పులుసు" మాదిరిగానూ చెయ్యకూడదు.

ఇతరవిషయాలతో పాటు యీక్రింది ముఖ్యాంశాలు మనసులో నుంచుకుంటే నంతగా వాగ్వాదాలలోకి పోకుండానే పదిమందీ కలసి నాటకపు యెన్నిక చేసుకోవచ్చు.

1. సమాజ ఆర్థికపరిస్థితి, స్తోమత.

ఆర్థికస్తోమతు లేని సమాజాలు, పురాణచరిత్రాత్మక నాటకాలజోలికి పోకూడదు. రంగస్థలాలంకరణకు యితర విషయములకూ ధనవ్యయ మెక్కువగా నుండ దనుకున్న నాటకాల్నే నిర్ణయించుకోవాలి.

2. నటీనటుల శక్తిసామర్థ్యాలు.

ఎవళ్ళని పలుకరించినా నేనో "ఆంధ్ర పృథ్వీరాజు" నంటాడు. తనకు తా నెంతో గొప్ప నటుణ్ణని యింటిదగ్గర కూర్చు నెంత యాలోచించినా ఫరవాలేదు. కానీ పదిమంది లోకీ వచ్చి నాకు ఫలానావేషం (సాధారణంగా హీరో) తప్ప మరోటివద్దనే వాళ్ళని మెల్లిగా సమాజంలోంచి తప్పించాలి. చిన్న నటులున్నారుగాని చిన్నపాత్రలు నాటకంలో లేవు. ప్రతి చిన్నపాత్ర కొక విశిష్టతవుంది. ఇది అర్థంచేసుకుని తనకు నచ్చినపాత్ర (అలా తోచనప్పుడు యితరుల సలహాను పాటించి) యెన్నుకున్న వాడు "మహానటుడు". అధికారమున్నదని ప్రతి నాటకంలోనూ 'హీరో' లేక ముఖ్యపాత్ర ధరించబూనటం మంచిది కాదు. తనకు నచ్చినపాత్ర యున్నదని సమాజంలోని యితర నటీనటుల శక్తిసామర్థ్యాలకు తగనిపాత్రలున్న నాటకాన్ని నిర్ణయించకూడదు.

3. ఎన్నుకోబోయే నాటకం ప్రేక్షకులను రంజింపజేయ గలదా?.

ఒకో తరహా ప్రేక్షకులకు కొన్ని కొన్ని నాటకాలు నచ్చుతాయి. కొన్ని నాటకా లెంత గొప్ప శిల్పంవున్నా నచ్చవు.

4. ఎక్కువ మంది సభ్యులు యీ నాటకంవేపు మొగ్గుతున్నారా ?

ఎక్కువ మంది యామోదించిన దాన్నాచరించా లన్న విధి వుండనే వుందిగదా.

5. మనకున్న సాధన సంపత్తి (Resources)తో నీ నాటకం వెయ్యగలమా ?

ఈసూత్రాలవల్ల నాటకపు యెన్నిక సులుసూత్రంగా జరిగిపోతుందనిగాని, యీ సూత్రాలమమించి మరిక లేవని కాదుగాని, నాటకపు ఎన్నిక కీ సూత్రాలు కొంతవరకూ హుద కారిగా వుంటాయి.

ఈమధ్య క్రొత్త నాటకాలంటూ మన నాటకరంగం మీదికి రానోచుకున్నాయీ యంటే యవి ఉత్సాహిక నాటక సమాజాల మూలంగా నేవచ్చాయి.

ఈ ఔత్సాహిక సమాజాల పేరెత్తినప్పుడు ప్రజా నాట్యమండలిని విస్మరించలేం. వీరికున్న అంగబలం, తగు మాత్రపు ఆర్థిక స్తోమత మరేసమాజానికి లేవు. ఆంధ్ర దేశానికి నాటక మంటే యేమిటో మచ్చుచూపినవారు వీరు.

ఈ సంస్థలు మరోకొన్నాళ్ళు మనకుండా ననేక కోణాలనుంచి దెబ్బలుతగిలాయి. ఈ దెబ్బలలో నతి ముఖ్యమైనదీ, నన్ని ప్రోత్సాహిక సమాజాలకూ సాధారణంగా తగిలేదీ ముఖ్యనటులు సినిమాలై పుకి పొగ్గటం! ఏమయినా వీరు ఆంధ్రనాటకరంగంలో ప్రోత్సాహికసమాజాల కాదర్శప్రాయంగా ప్రజానాట్యమండలి వివిధశాఖలను నడిపారు. అనేక క్రొత్తక్రొత్త నాటికలనూ నాటకాలనూ పరిచయంచేసారు.

నాటకప్రయోజనం వీరి ప్రదర్శనలలో సాధించిన ప్రాముఖ్యం మరేయితర సమాజాలు, యిచ్చిన మరేయితర ప్రదర్శనా సాధించలేదు. వి రంక్కనాటకాన్నే కాక యనేక పాతకాలపురూపకాల్ని సంస్కరించి ప్రచారంలోకి తెచ్చారు. తతిమ్మావారంతా నుద్ధరించాలని దానంమటుకుచేసి పూరుకున్నారు. వీరు వుద్ధరించిచూపించారు. వాటిలో పుషజ్ఞప్రజ్ఞ కూడా కనబర్చారు.

క్రొత్తనాటకాల్ని యెన్నుకుని ధైర్యంతో ప్రదర్శిస్తున్న ప్రోత్సాహిక సమాజాలను అభినందించాల్సిందే. అయితే యీసందర్భంలో ఓచిన్నవిషయాన్ని మనవిచేస్తాను.

ఏనాటకమయినా నది నా సమాజమెంబర్లలో ఒకరుగాని, లేక వారి చుట్టపక్కాలుగాని లేక నభిమానులుగాని వ్రాసినందువల్ల దాన్ని యెన్నికచెయ్యకండి. అందువల్ల ముందుముందనేక చిక్కులు వస్తాయి. ఎవరో ఒకరు వ్రాసిన నాటకాలు ప్రదర్శించడానికే యేర్పడ్డ సంఘాలు లేకపోలేదు. అది వేరేసంగతి.

ఎందుకూ పనికిరాని నాటకం ఒకటి [illegible] ప్రా[illegible]
వ్రాయించో తెచ్చి, అది అద్భుతని [illegible]. [illegible]
అతను మరో దురుద్దేశ్యంతో చేసివుండవచ్చు [illegible]
హాన్ని పట్టలేక చేసివుంటాడు. అయితే నది ప్రదర్శనకు
సోపూర్తిగా పనికిరాకపోవచ్చు. అలాగని [illegible]
చిన్నబుచ్చుకుంటాడు. ఉంచితాడా తే [illegible]
టాడు. లేకపోతే నాటకరచనమీదా సమా[illegible]
మీదా పయినవాళ్ళదగ్గరా తనవాళ్ళదగ్గరా [illegible]
ప్రారంభిస్తాడు. ఒక్కొక్క [illegible]
రాలు స్తంభించే పరిస్థితి తెస్తాడు.

ఒకసారి మా కిలాంటి సమస్య ఏర్పడింది. ని[illegible]
ణంగా నేనూ గంగాధరరావూ రచించిన నాటకాల[illegible]
వాళ్ళం. ఒకమారు మరొక మిత్రుడు నాటిక [illegible]
రాసుకొచ్చి యిది వెయ్యాలన్నాడు. [illegible]
దర మించుమించు చూక [illegible]
అయినా ఆ రాసుకొచ్చిన మిత్రుడితో యిది [illegible] ప్రదర్శనా
నికి పనికిరాదని చెప్ప సాహసించలేక [illegible]
పోర్షన్లు రాసుకొని రిహార్సల్సు ప్రారంభించాం. రిహార్సల్సులో
యాతని రచనలోని లోపాలూ, ప్రదర్శనకు పనికిరానితన్ని
విషయ మాతను రెండు మూడు రిహార్సల్సులోనే తెలుసు
కున్నాడు. "ఇది వెయ్యలేంరా బాబూ!" అని [illegible]
పుస్తకం మర్నాటినుంచి తేవటం మానేశాడు. అప్పటినుంచీ

యిప్పటివరకు అతను మరి ఏ రచన జోలికిపోలేదు. ఇప్పు డతనో పెద్ద నటుడు. మా అందరికన్నా ఎక్కువ నాటకాల్లో నటించాడు.

ఒకవేళ తప్పనిసరిగా తమ సమాజ సభ్యులు వ్రాసుకొచ్చిన నాటకాలు ప్రదర్శించాల్సి వచ్చినప్పుడు గూడా సమాజ సభ్యులు దాని ఎన్నిక బాధ్యత వదలుకోవడం మంచిది. బయటినుంచి అనుభవజ్ఞుల్ని పిలిచి నాటకం వారికి బాగా పరిచయం చేసి వారి నిర్ణయానికి బద్ధులై నడుచుకోవడం మంచిది.

నాటకపు ఎన్నిక విషయంలో ఆఖరి విషయమూ, యతిముఖ్యమైన విషయమూ ఏమిటంటే — ప్రేక్షకులను మనసులో పెట్టుకోకుండా నాటకపు నిర్ణయం చేయకూడదు. ప్రేక్షకులకోసమే నాటకాలు ప్రదర్శించేది. వారు మెచ్చుకోని ప్రదర్శన లిస్తూ ఏ సమాజమూ ఎక్కువకాలం మనలేదు. రెండు మూడు చెత్త ప్రదర్శన లిచ్చారంటే ఆ సమాజానికి ప్రేక్షకుల్ని నాటకానికి రమ్మని బలవంతం చేసినా ఎవరూ రారు.

అలాగని ప్రేక్షకులు కోరిందల్లా చేసేయమని చెప్తూంటా వారి నెత్తిన కుమ్మరించమనటం లేదు. వాళ్ళ్ని చెడునాటకాల బారినుంచి మెల్లిమెల్లిగా తప్పిస్తూ మంచిప్రదర్శనలు వారికి అలవాటు చెయ్యాలి.

ఏదన్నా క్రొత్తనాటకం ప్రేక్షకు లాదరణపొందక పోతే వెంటనే ప్రేక్షకులు మెచ్చుకు తీర్తారనే నమ్మకంగల నాటక మెత్తుకుని ప్రదర్శించండి. లేక మరొక క్రొత్తనాటక మెత్తుకుని అదీ దెబ్బతిన్నదంటే మీ సమాజముకూడా దెబ్బ తింటుంది.

ప్రాతనాటకాలమీద వ్యంగ్యాలు (ఆమాటకొస్తే సెవక్షమీద చేసే వ్యంగ్యప్రదర్శనైనా సరే)నాయా నాటకాలు వాటి ప్రదర్శనారీతులు మీకు బాగా తెలిస్తేనే ప్రయత్నిం చండి.

ఒకర్ని లేక ఒక విషయాన్ని వక్రంగాచూపెటప్పుడు దాని యవక్రరూపం తూర్ణంగా తెలిసినవారే యాపని చేయ టాని కర్హులు.

మీ నాటకనిర్ణయములు పోంగానే ఆ నాటక రచ యితకు మీనిర్ణయం తెలియబర్చటమూ యాతని యనుమతి సంపాదించటమూ కనీసధర్మం. శక్తికొలది రాయల్టి ముట్ట చెప్పటం వాంఛనీయం.

కాపీరైటు చట్టరీత్యా కాపీరైటు హక్కు దారు లను మతి లేకుండా ప్రదర్శనలుచేస్తే చిక్కుల పడాల్సివస్తుంది. చట్టంమా ఎలావున్నా మనం తననాటకం ప్రదర్శిస్తున్నా మని విన్నప్పుడు రచయిత మహదానందం పొందుతాడనేది జ్ఞాపక ముంచుకోవాలి. ప్రదర్శనకు ముందు తెలియబర్చ లేక పోయినచో ప్రదర్శన లయినాకయినా తెలియబర్చటం విస్మ రించరాదు.

ఔత్సాహిక నాటక ప్రయోగం

(b) పాత్ర నిర్ణయము - నిర్మాత నియామకము

మీకు తగిన నాటకం నిర్ణయం చేసుకున్నారు. ఇక నిర్మాణం ప్రారంభించటానికి ముందు నిర్మాత నియామకమూ పాత్రనిర్ణయమూ జరగాలి.

నిర్మాతలక్షణాలు : మీ సమాజంలో నిర్మాతనుంచ వలసినలక్షణాలున్న సభ్యులు కొంతమంది యుండే యుంటారు. అలాంటివారు లేకపోతే బయటనుంచి ఎవరన్నా తెచ్చుకోవడం మంచిది.

బయటనుంచి ఒక అనుభవజ్ఞుడైన నిర్మాతను తెచ్చుకో లేని పరిస్థితిలోగాని, నిర్మాతకూడా నాటకంలో పాత్ర ధరిస్తున్నప్పుడుగాని, లేక మన నిర్మాత అంత అనుభవం లేనివాడై నప్పుడైనగాని కనీసం అప్పుడప్పుడైనా నాటక ప్రయోగం తెలిసిన పెద్దలను మీ రిహార్సల్సుకు ఆహ్వానించి వారి సలహాలు పొందటం చాలా అవసరం.

సర్వసమర్థుడైన నిర్మాత ఒకరు మీ సమాజంలోనే యుంటే మీ సమాజం [illegible] మాట.

'నిర్మాత' అన్నది నాటకరంగంలో వాడుతున్న పదం కాదు. సాధారణంగా దీనికి బదులు 'దర్శకుడు' అంటారు. 'నిర్మాత' [illegible]

యర్థం. ఇది మనసినీమాప్రపంచం మనకు ప్రసాదించిన అర్థం!

"నిర్మాత" డబ్బు పెట్టుబడి పెట్టేవాడు మాత్రమే కాక యనేక యితర బాధ్యతలు వహించవలసినవాడు. నటీనటుల నిర్ణయములో ఆఖరిమాట యతనిది. రిహార్సల్సూ వగైరా నిర్వహణకు జవాబుదారీ వహించాలి. నాటకం నిర్ణయమైన దగ్గర్నుంచీ రంగస్థలం ఎక్కి ఆఖరు తెరపడేవరకూ అన్ని విషయాలలో ముఖ్యబాధ్యతంతా నిర్మాతదే. అతనికి సహాయకులుగా డైరెక్టరూ వగైరాలను నియమించుకోవచ్చు.

'నిర్మాత' నండి 'డైరక్ట' రనండి 'సూత్రధారు' డనండి లేక మరేదన్నా యనండి. ఏమన్నా యీవ్యక్తియొక్క బాధ్యత చాలా యెక్కువ ఇతడు స్టేజిక్రాఫ్ట్‌లో మంచి యనుభవజ్ఞుడై యుండాలి, నాటకాలనూ అందరి పాత్రలను క్షుణ్ణంగా యర్థంచేసుకోగలవాడై యుండాలి. ఉన్నంతలో యవకాశాల నద్భుతంగా వినియోగించుకోగల నేర్పరై యుండాలి. ఇవన్నీవుండి యోగ్యా పట్టుదలాగలనిర్మాత తాను రాణిస్తాడు. తన సమాజానికి మంచిపేరుప్రతిష్ఠలు తెస్తాడు.

తనను నిర్మాతగా నియమించమని యేవ్యక్తీ తనకు తానుగా కోరుకోనక్కర లేదు. ప్రతిభవున్న వ్యక్తిమీ దందరిదృష్టి దానంతట దేపడుతుంది. కాగా యీ బాధ్యత కూడా వంతులవారీ పంచుకునే సమాజాలు లేకపోలేదు.

ఒకరికన్నా యెక్కువమంది నిర్మాతకుతగ్గ లక్షణా లున్నవారు సమాజంలో నున్నప్పు డిది యాచరణీయమే

కాని కేవలం వంతులకోసమని మాత్రమే నిర్మాతలను మారు
స్తూండటం వాంఛనీయం కాదు. కాగా నిర్మాత విధుల్ని
జాగ్రత్తగా చూసి నేర్చుకుంటూ సమాజసభ్యులంతా కూడా
నిర్మాణంలో నేర్పు సంపాదించుకోవచ్చు. కొన్ని పనులలో
ప్రత్యేక ప్రతిభ కనపర్చే వ్యక్తుల కాయాపనులు నప్పజెప్పాలి.
వ్యక్తుల ప్రజ్ఞను గుర్తించి వారికి తగు ప్రోత్సాహం యివ్వక
పోతే వారు సమాజాన్ని విడిచి వెళ్ళి పోటీసమాజాలు స్థాపించే
యవకాశం వుంటుంది.

పోటీసమాజా లుండకూడదని కాదుగాని, యీ పోటీ
యొక్కొక్కప్పుడు వెఱ్ఱితలలు వేస్తోంది.

నిర్మాతకు నాటకం నడిపే పూర్తిహక్కు వుండాలి.
కాగా అతడు యెక్కడన్నా నద్దుత్రోవతొక్కితే పదిమందీ
నది సరైంది కాదని చెప్పవచ్చు అతను సర్దుకుంటే మంచిదే.
లేకుంటే అతణ్ణి తొలగించాలి. కాగా రిహార్సల్సు చేసే
టప్పుడుగాని నాటకప్రయోగానికి సంబంధించిన నిర్ణయాలు
చేసేటప్పుడుగాని నిర్మాతదే పై చేయిగా వుండాలి. పదిమందీ
పదివిధాల చెప్పేకన్నా సమర్థుడైన ఒకడి నిర్ణయం చాలా
మంచిది. పదిమంది నిర్ణయ మొకటైనప్పుడు మటుకు
నిర్మాతే తలొగ్గటం మంచిది.

నాటకప్రయోగంలో నిర్మాత నియంతలా మెలగాలి;
కానీ కర్కోటకుడులాగుండరాదు. పదిమంది సభ్యుల అభిప్రా
యాలకు అనుగుణంగా నడుచుకునేవాడుగా ఉండాలి; కానీ

తన అభిప్రాయం యేదో పదిమందికీ చెప్పిఒప్పించ లేని "డూడూ బసవన్నా" రకం కాకూడదు. ప్రదర్శనలో అనేక కొత్తవిషయాలు ప్రవేశపెట్టగల నేర్పరై వుండాలి; కాని మనమేం చేస్తేయదేఘనకార్యం అత్వంగలవాడై వుండకూడదు. ఇసుకలోనుంచి తైలం పిండగల నేర్పువుండవచ్చు; గాని యెవరూ పనికిరారనీ, యెంత పనికిరానివారైనా తా నత్యద్భుతంగా సరిదిద్దగలననీ ప్రగల్భాలు కొట్టకూడదు. సామాజికులలో వున్న శక్తి సామర్థ్యాలను మెచ్చుకుంటూ, వాట్ని వృద్ధిచేయుగల ప్రజ్ఞ కలవాడై వుండాలి. నిర్మాత 'తోటమాలి' లా నటులను నాటకాన్ని వోర్పుతో పెంచు కుంటూ రావాలి. ఇతడు పరిశీలన (Observation) లో నిధియైవుండాలి.

పాత్ర నిర్ణయం:— పాత్ర నిర్ణయం కూడా పది మందీ కలసి చేయుటమే మంచిది. కాగా నిర్మాతకు కొద్ది మార్పులు చేసుకునే హక్కు వుండాలి. రెండు మూడు రిహా ర్సల్సు జరిగాక ఈ మార్పులు చేసుకోవచ్చు. సిద్ధహస్తంగా పాత్రలను యెన్నుకోగల శక్తివున్న నిర్మాతమాటను పాత్ర లను పదిమంది కూడ కాదనలేరు.

సరిగ్గా యేకానొక పాత్రకుసరిపడ్డ వ్యక్తులు ప్రొత్సా హిక సమాజాలతో వుండటం బహు అరుదు. కాగా గురికి జానెడు యటు యిటుగా పాత్రనిర్ణయం జరిగిపోవాలి. ఒక పాత్ర కచ్చుగుద్దినట్లు సరిపోయే వ్యక్తి మనకు దొరికే

లోగా తెలిస్తూ పాత్రల కంతంత మాత్రంగా సరిపోయిన వారు కూడా లేకుండా పోయే చిక్కు సమస్యలు అనేకం అడ్డమువచ్చు. (ఈ పరిస్థితి బదిలీలకు అవకాశంవుంటే వుద్యోగాలు చేసే సభ్యులుగల సమాజాలకు తటస్థిస్తూ వుంటుంది.) అందుచేత ఘరషాలేదనుకున్న వాళ్ళతో పని ప్రారంభం చెయ్యాలి. ఒక్కొక్కప్పుడు యిలా యెన్నుకోబడ్డవాళ్ళే యసలాపాత్రే తమసొమ్మ నేలా తయారవుతూ వుంటారు.

పాత్రల నిర్ణయమప్పుడు సామాజికులంతా చాలా సమరసభావంతో మెలగాలి.

ఏదో యొక పాత్ర బాగుందని పదిమందీ దానికే యెగబడ కూడదు. తమకు సరిపోయే పాత్ర తమకన్నా తమశక్తి సామర్థ్యాల నర్థం చేసుకున్న యితరులకు యెక్కువ తెలుస్తుంది. అందుచేత యలాంటివారు యెంచిన పాత్రలను సంతోషంగా స్వీకరించాలి.

పాత్రల యెన్నికకు సూత్రాలు :— అనుభవంమీద ప్రతివిషయానికి సూత్రాలు పుడ్తూంటాయ్. అవే యెప్పుడూ పట్టుకు లాగుతూ కూచుంటే తెగిపూరుకుంటాయ్!

కొందరు యొక విషయంలో యొక యభ్యుదయాన్ని సాధిస్తారు. అది ప్రాతదానిమీద మెరుగని నిరూపణ యవుతుంది. (అయినా కాకపోయినా అయిందనుకుందాం) ఇంతకన్నా యభ్యుదయకరమైనదాన్ని స్వీకరించడాని కటువంటి వ్యక్తులే వెనకడుగు వేస్తారు. ఇది చాలా తమాషాగానే

కనుపిస్తుంది. కానీ నా యనుభవంలో యిలాంటి వ్యక్తులు కలుసుకోవటం జరిగింది. ఏ విషయమైనా నిత్య పరివర్తనకు దాసోహ మవుతు దన్న సంగతి గమనించాలి. ఆయా పరిస్థితులను బట్టి వచ్చే మార్పులు జరగకుండా ఆకట్టడం యెవరితరమూ కాదు.

పాత్రల యెన్నికలకు సూత్రాలమాట యెలావున్నా యీ యెన్నిక యొక తమాషా పద్ధతిమీద జరిగిపోతోంది ప్రస్తుతం.

ముఖ్య వ్యక్తికి ముఖ్యపాత్ర తప్పదు. అతనందుకు బొత్తిగా పనికిరాకపోయినా సరే! క్రొత్తవారికి యెవరికీ పనికిరాని పాత్ర లంతకన్నా తప్పవు

స్త్రీ పాత్రలు పురుషులు ధరించే వెనుకటి రోజుల్లో నాటక సమాజ ప్రవేశం కలగాలంటే 'స్త్రీ' పాత్ర ధరించదాని కొప్పుకుంటే చాలు! స్త్రీ పాత్రలు స్త్రీలే ధరించే యీ రోజులలో యేదో అనామక పాత్ర (అని నిర్మాతలు నిర్ణయించినది!) ధరించడానికి ఒప్పుకుంటే చాలు

ఇక పాత్రల నెన్నిక చేసేటప్పుడు ముఖ్యంగా జ్ఞాపకం వుంచుకోవాల్సిన కొన్ని విషయాలు వున్నాయి నటనలో ప్రజ్ఞ గలదని మనకు తెల్సినవ్యక్తి యే పాత్రకైనా పనికివస్తాడనుకోడం భ్రమ. అలాగే ఒక వ్యక్తి ఒకరకం పాత్రలకుతప్ప పనికిరాడనుకోడంకూడా పొరబాటే.

పౌరాణిక చారిత్రాత్మక కాలకు నెన్నికజరిగేటప్పుడు ప్రజలలో పాతుకుపోయిన నభిప్రాయాలననుసరించి శరీరపరిమాణాలు కలవార్ని ఎన్నుకోవాలి. భీమపాత్రకు సన్నని వార్ని సాధారణంగా నెన్నికచేతురు కానీ అర్జున నకుల సహదేవుల వేషాలించుమించు 12–16 సంవత్సరాల లోపు వాళ్ళ కిచ్చేస్తూంటారు. ఈ నకుల సహదేవుల్ని చూస్తుంటే వీరు ద్రౌపది భర్తలా అపారమైన కౌరవసైన్యాన్ని ఓడించిన మాటయెలావున్నా యెదుర్కొన్నవారా యనిపిస్తుంది. ఐతే వీళ్ళముందు (చిన్న గీతలముందు పెద్దగీతలా) భీముడుమటుకు బలే డాబుసరిగా వుంటాడు!

ఇలాంటి పౌరాణిక వేషాలకు చక్కని యంగసౌష్టవం గల యాజానుబాహుల్ని యెన్నుకోవాలి. మీసాలకృష్ణులూ, అయిదడుగుల అర్జునులా ఆయాపాత్రలను బాగుగా మెప్పించిన రోజులు లేకపోలేదు.

ఇకపోతే సాంఘికనాటకాలలోకూడా యవయవసౌష్టవం కలవారు నటిస్తుంటే చూడముచ్చటగా వుంటుంది.

ఒక తరగతి పాత్రలను ధరించటానికి ఆతరగతికిచెందిన వారినే నెన్నుకోవడమనేది మరోసూత్రం.

ఉదాహరణకు ఒక జమీందారుపాత్ర : జీవితంలో పట్టుమని పదిరూపాయలు ఒక్కమారు చూడనివాని కివ్వచ్చునా ? ఇవ్వకూడదా ?

ఇవ్వకూడదు; కానీ మనం అలా ఎన్నిక చేసిన నటుడు జమీందారుల ఆచారవ్యవహారాలు క్షుణ్ణంగా పరిశీలించి నటించగల ప్రజ్ఞ వున్నవాడని తెలిస్తే ఆపాత్ర నిర్భయముగా నుని యతనికివ్వొచ్చు.

ఇలాగే వృత్తిపాత్రలు : దర్జీ, డాక్టరు, లాయరు వగైరావగైరా. నటుడు వస్తుతః ఆవృత్తి కలవాడు కానక్కర లేదు కానీ వృత్తిలోని మెళుకువలు పాత్రకు అవుసరమైనంత వరకూచూసి నేర్చుకోవాలి.

నటుడికెంత కావలసింది ఊహ Imagination దీనికి తోడు ప్రపంచానుభవం వున్నవాడు వుత్తమనటుడు అనిపించు కుంటాడు

సాధారణంగా దుర్మార్గపాత్రలు ధరించేవారు సాధు పాత్రలు ధరించటం కష్టం మాయలఫకీరు పాత్ర అద్భుతంగా ఒప్పించిననటుడు హరిశ్చంద్ర పాత్రధరించి వల్లకాటిసీనులో కన్నుకొదించడం క్యారక్టర్ యాక్టింగ్ అనిపించుకోదు. కాగా దుష్టబుద్ధి, దుర్జయపాత్రలనూ హరిశ్చంద్రపాత్రనూ కూడా సమానప్రతిభతో నటించిన మహానటులు లేకపోలేదు. పాత్రల ఎన్నికకు సంబంధించినంతవరకూ మనకున్న వ్యక్తు లను దృష్టిలో ఉంచుకుని నెక్స్టబెస్ట్ సూత్రాన్ని పాటించు కుంటూ నిర్ణయాలు చేసుకోవాలి.

ఇంచుమించు ప్రతిఔత్సాహిక సమాజానికీ పెద్దసమస్య స్త్రీపాత్రలు నిర్ణయించటం. ఈస్త్రీపాత్రలకయ్యే వ్యయం

ప్రయోగాలతో పోల్చిచూస్తే ఫలితాలు చాలా నిరాశాజనకంగా ఉన్నాయి. స్త్రీపాత్రలకు తగు నటీమణులు అందుబాటు రుసుములో లభ్యంకాక కొన్నికొన్ని నాటకాలప్రదర్శనే మానుకోవలసివస్తోంది. నాటకానికి యేఖర్చులో ఎక్కువ భాగం స్త్రీపాత్రలక్రిందే వ్యయమయిపోతుంది.

ఈ బాధలన్నీ పడలేక అసలు స్త్రీపాత్రలే లేకుండా కొన్ని నాటికలు ప్రచురితమవుతున్నాయి. మళ్ళీ స్త్రీపాత్రలు పురుషులు ధరించాలనే ఉద్యమంకూడా తలెత్తుతోంది.

మంచీ చెడూ ప్రతివిషయంలోనూ వుంటాయి. ఫలితాలు ఆ మంచిచెడ్డలపాళ్ళను బట్టి యుంటాయి. ఇది ఇంతేనని యేవిషయమూ నిర్ణయించలేం. నాటకాలలోని అనేకజాత్రల రూపాంతరాలు పొందాయి. ఇక పొందుతాయి దీన్ని ఎవరూ ఆపలేరు.

ప్రోత్సాహక నాటక ప్రయోగం

(c) రిహార్సల్సు (నాటక శిక్షణ):

నిర్మాత నియామకమూ పాత్రధారుల యెన్నిక అయిపోగానే ఇక రిహార్సల్సు ప్రారంభించవచ్చు.

ఈ రిహార్సల్సు ప్రారంభించేముందు నిర్మాత నాటకాన్ని పూర్తిగా చదవాలి. ఏదో మామూలుగా చదివేస్తే చాలదు.

నిర్మాత రచయిత ప్లాటును సిద్ధముగా బహు జనామోదకరంగా తన సమాజం ప్రదర్శన చేయగలందులకు బాధ్యుడై యున్నాడు. ఈ బాధ్యత విస్మరించరానిది.

ప్రదర్శించబోయే నాటకాన్ని నిర్మాత క్షుణ్ణంగా చదివి అర్థంచేసుకోవాలి. నాటకంలో లోటుపాట్లుంటే (సన్నివేశాలు గాని, సంభాషణలు గాని, మరేవిషయంగాని) రచయిత యనుమతితో తగుమార్పులు చేసుకోవచ్చు.

నిర్మాతకు నాటకం కరతలామలకమై పోవాలి. పాత్రధారులు వివిధ పాత్రలను యెలా మననం చేసుకుంటారో నిర్మాత నాటకాన్నంతటిని నలా మననం చేసుకోవాలి. రచయిత ముఖ్యోద్దేశ్యాలూ, యెక్కడెక్కడ క్లైమాక్సు వగైరాలున్నదీ జాగ్రత్తగా గమనించి నోట్సు వ్రాసుకోవాలి.

రిహార్సల్సుకు పోయేముందు నాటకంలో నిర్మాతకర్థంకాని పాత్రగాని, సంభాషణగాని, సన్నివేశంగాని వుండ కూడదు ఆయా సందర్భాలలో వ్రాయబడ్డ సంభాషణలు యెందువల్ల యీ విధముగా వ్రాయబడ్డదీ క్షుణ్ణంగా చెప్ప గలిగి వుండాలి ఒక్కమాటలో చెప్పాలంటే నాటకమాడు తున్న రోజున ప్రదర్శన యేపంథాలో యుంటుందో యతని మనోఫలకము మీద ముద్రింపబడాలి. అయితే యీ ముద్ర యప్పుడే ఖాయమవకూడదు.

తను అనుకున్న విషయాలు కొన్నికొన్ని తీరా రిహార్సల్సులోలోప భూయిష్ఠంగా నిరూపించబడవచ్చు. కొందరి

కొందరి పాత్రలు పాత్రధారల తీరుతెన్నులబట్టి మరోలా మలిస్తే బాగుండవచ్చు. అందుచేత తను మొదటనుకున్న విధంగాగాక కొన్నికొన్ని మార్పులు సంభవం కావచ్చు.

మంచినిర్మాత తోటమాలివంటివాడు. నాటకనిర్మాణాన్ని మంచి తోటను పెంచుకువచ్చినట్లు పెంచుకురావాలి.

ఎన్నుకున్న నాటకానికి నిర్మాత ప్రొడక్షను కాపీ (లేక ప్రాంప్ట్‌కాపీ) నొకదాన్ని తయారుచేసుకోవాలి.

రెండు అచ్చుపుస్తకాలుకొని యొక నోటు పుస్తకం మీంది కుడిచేతివైపు పుటలలో నతికించుకుంటూ పోతూ యెడమవైపు పుటలపై నోట్సు వగైరాలు వ్రాసుకోడానికి తెల్ల కాగితాలను ఖాళీగా యుంచేయాలి. లేక, ఒకే అచ్చు పుస్తకాన్ని కొని దాన్ని యూడదీయించి ప్రతిపేజీకి మధ్య అవుసరమైనన్ని తెల్ల కాగితా లమర్చి తిరిగికుట్టించి బైండు చేయించుకోవచ్చు. ఈ పుస్తకం నిర్మాతకి చాలా అవుసరం. అతనికి అప్పుడప్పుడు మెరుపులా మెరిసే విషయాలు అక్కడి కక్కడ నోట్సు వగైరాలు వ్రాసుకోడానికి, స్టేజియేర్పాట్లు, పరికరాల లిస్టులూ వ్రాసుకోడానికీ ఈ పుస్తకం బాగా యుపయోగిస్తుంది.

ఓ మూలనుంచి నిర్మాత యీ విధంగా తయారవుతుంటే పాత్రధారులుకూడా తమతమ పాత్రలను క్షుణ్ణంగా అర్థంచేసుకుంటూ చదువుకోవాలి. వీరుకూడా తమ పోర్షను పుస్తకంలో తమకు తోచినవిషయాల నోట్సు పెన్సలుతో

వ్రాసుకోవాలి. మరీ క్రొత్తవారైతే యిటువంటి సిద్ధాంతం చెప్పనిదే అసలు పోర్షను చదవడమే మానుకోవడం మంచిది. పోదన్నా తప్పుకు యేక్సెంటు మాడ్యులేషనూ అనుకోకుండా యలవడిందా యిక వీర్ని దిద్దటం బ్రహ్మప్రళయమవుతుంది.

పోర్షను కాపీలో క్యాచ్ వర్డ్సు లేక క్యూస్ (Cues) వ్రాసుకోవడం చాలా మంది కలవాటు. అలవాటేమిటి? ఇది నిర్ణయింపబడ్డ విధికూడాను. కాని యిది చాలా చెడ్డ యనువాయితీ. కొందరు నటులు ప్రక్క పాత్ర చెప్తున్న మాటలు వినకుండా హావమాత్రమూ రియాక్షను చూపకుండా నిస్సంభాలలా నుంచోడానికి కారణం కొంత వరకూ యీ దురలవాటే.

క్యాచ్ వర్డ్సు సహా తన పోర్షను కంఠస్థం చేసిన నటుడు క్యాచ్ వర్డు ప్రక్క పాత్ర నోటెంట యెప్పుడు వినిపిస్తుందా యది వినిపించి వినిపించగానే తనమాట యెప్పుడు చెప్పటమా యనే ధ్యాసలో నిలబడివుంటాడు. ప్రేక్షకులిది దీపస్థంభ మనుకుంటారు.

నేను తయారు చేసిన నాటకాలను క్యాచ్ వర్డ్సు లేకుండా పోర్షన్లు వ్రాసి యిచ్చేవాడిని. వీలయితే మొత్తం నాటకం లేకపోతే అథవా యా పాత్ర వచ్చినప్పుడు జరిగే పూర్తినాటకం (ఆ పాత్రకు సంబంధించినంతవరకూ) వ్రాసి యిచ్చేవాడిని. ఏ సందర్భంలోనూ క్యాచ్ వర్డ్సు వ్రాసిన పోర్షన్లెవరికీ యివ్వరాదనే నియమం పెట్టుకున్నాను.

నాటక భావమూ ప్రక్క పాత్రల సంభాషణల తీరూ తెలుసుకుంటే క్యాచ్‌వర్డ్సును గురించి బాధపడనక్కర లేదు.

క్యాచ్‌వర్డ్సు కంఠతాబట్టినవారినటన చాలా హాస్యాస్పదంగా వుంటుంది. ప్రక్కపాత్రలు చెప్పేమాటలు గమనించరు. దృష్టి క్యాచ్‌వర్డ్సుమీదే కేంద్రీకరిస్తారు. కర్మం కాలి యీ క్యాచ్‌వర్డ్ మధ్యలో వచ్చిందో పుటుక్కున సంభాషణల మధ్యలోనే యితరపాత్ర గొంతుక నొక్కేస్తారు. ఇక యసందర్భపు సంభాషణలతో నాటకం నడవాల్సివస్తుంది. అంచేత కంఠతా పట్టవలసినది ప్రక్కపాత్రల క్యాచ్‌వర్డ్సు కాదు, వారి సంభాషణలలోని భావం. తన సమాధానాలు క్షుణ్ణంగా తెలిసిన నటుడు తానిదివరలో నీసంభాషణలు చదివి కంఠస్థం చేసినాననే భావన కలుగనీయకుండా నప్పటికప్పుడు సంభాషణలు జరుగుతున్నట్లు నటించగలుగుతాడు.

సంభాషణలు శరవేగంతో నడుస్తూ యే యొక్క పాత్రా తనుమరికోకుండా సంభాషించాల్సిన పరిస్థితుల్లోనూ యెదుట పాత్ర సంభాషణ యతని నోటిలోనే తుంచేసి తన సంభాషణ నందుకోవలసిన చోట్లలోనూ క్యాచ్ వర్డ్సు కంఠతా పట్టాలి. ఈ సందర్భాలలో కూడా క్యాచ్‌వర్డ్సు మాత్రమేగాక సంభాషణ (సాధారణంగా యిలాంటివి కురచగానే వుంటాయ్.) అంతా కంఠస్థం చేయటం మంచిది.

నటుడు తన పార్టుపుస్తకంలో పెన్సలుతో తన పాత్రకు సంబంధించినంతవరకూ తనస్వంతవ్యూహాలూ, మాండ్య లేపను వగైరాలు నోట్సు వ్రాసుకోవచ్చు. పెన్సలుతో యని యెందు కనాల్సొచ్చిందంటే, యన్ని విషయాలలోనూ ఆఖరిమాట నిర్మాతదని ఒప్పుకున్నప్పుడు, మన వ్యూహాలు యతని వ్యూహాలతో వ్యతిరేకించినప్పుడు మనం వ్రాసుకున్న నోట్సుపనికి రాకపోవచ్చు. యప్పుడవి పెన్సలుతో వ్రాసుకున్నవైతే చెరిపేసుకోవచ్చు.

నాటకపు నిర్ణయమూ, నిర్మాత నియామకమూ నటుల యెన్నికయైనాక పై చెప్పినవిధంగా వ్రాతకోతలకు సంబంధించిన ప్రాథమిక వ్యవహారం ముగియగానే రిహార్సల్సు ప్రారంభించుకోవచ్చు.

ఔత్సాహిక సమాజాలు రిహార్సల్సు నడపటం చాలా కష్టం. అనేక వృత్తులలో వున్నసభ్యులు వీళ్ళు కలిగించుకొని రిహార్సల్సుకు టైముకురావాలి. ఇది అనుకున్నంత తేలికైన పనికాదు.

అప్పుడప్పుడు కారణాంతరాలవల్ల యనుకున్నటైముకు రిహార్సల్సుకు రాలేనివారిమీద కొంత సానుభూతి చూపవచ్చు. కానీ కొందరికి యిది దురలవాటుక్రింద మారుతుంది. రోజూ యేదోయొక సాకుదొరుకుతూంటుంది! యాలస్యంగానో యసలు రాకుండానోవుండటానికి. ఇలాంటివారు తమనుయిరకాటంలో పెట్టుకుని యితరులను కూడా యిరకాటంలో పెడుతున్నారన్న

మాట. రిహార్సల్సుకు సకాలానికి రాలేనివారూ, అసలు రాలేనివారూ ఔత్సాహిక నాటకాలలో పాల్గొనడం విరమించుకోవడం మంచిది. మీరు మంచి అనుభవం కల నటులేయవచ్చు. ఒక్క రిహార్సలు లేకుండా (ఆమాటకు వస్తే అసలు పుస్తకం గాని, పోర్షనుగాని చూడకుండానే!) రంగంయెక్కి సభికులను రంజింపజేయగల ప్రజ్ఞాశాలురు కావచ్చు! కానీ యిది ఔత్సాహిక నాటకం అని మరువకండి. ఈ ప్రదర్శనలో అనేకమంది క్రొత్తవారు పాల్గొంటూండవచ్చు. వారికీ మీకూ కాంబినేషను మొదట్నించీ చూసుకోకపోతే రంగస్థలంమీద ప్రదర్శన నాడు వారు చెడడమేగాక మిమ్మల్నికూడా చెడగొడ్తారు.

అంతాఅయినాక "చేతకానివాళ్ళని రంగంమీదికి యెవడ్రమ్మన్నాడయ్యా?" అని మీరే దబాయిస్తారు. (మరి మీకు కాస్త ప్రాత పేరుందిగా! అందుకని) కానీ నిజం ఆలోచిస్తే లోపంమీది.

లోపం యెవరిదైనా చెడేది ప్రదర్శన. అపకీర్తి సమాజానికి.

మొదటిరోజున రిహార్సల్సులో పాల్గొనేవారంతా తమ తమ పాత్రలు నాటకక్రమంలో యొకమారు చదివెయ్యాలి. ఒక్కొక్కప్పుడు నిర్మాతే పుస్తకమంతా మొదట్నించీ చివరి దాకా యెవరెవరు మాట్లాడాలి అనేసూచన ధ్వనిస్తూ చదివేస్తాడు. ఈ పద్ధతికన్నా మొదటిపద్ధతి చాలామంచిది.

మొదటి పద్ధతిలో నిర్మాత తానిదివరకు యాలోచించని కొన్ని కొన్ని సుమూల్యాభిప్రాయాలు లభించవచ్చు. పైగా పాత్రధారుల శక్తిసామర్థ్యాలు మొదటిమాటే చూసేసుకుని అందుకు తగువిధంగా వారినో లేక నాటకాన్నో మలుచుకుంటూ పోవచ్చు.

రెండవ పద్ధతిలో నిర్మాతయొక్క స్వానుభవోత్సాహాలూ శక్తి సామర్థ్యాలూ నటులమీద ముద్రపడే యవకాశం వుంది. ఇది ఒక్కొక్కప్పుడు అన్ని పాత్రలమీదా పడి నాటకం Stale గా ఏక పాత్రాభినయంగా తయారయే అవకాశం వుంది. నిర్మాత జాగ్రత్తపడాల్సినచోటు యిక్కడే. తన నటన వాచికం వగైరాలు యెవరూ మక్కీకిమక్కీగా అనుకరించ కుండా జాగ్రత్తపడాలి ఇది నానా సమాజాలలో కన్పిస్తోంది. కాగా అంతా క్రొత్తవారే సభ్యులుగాగల సమాజంలో నిర్మాతే నాటకమంతా మొదట్నించి చివరివరకూ చదవడం మంచిది.

యథావిధిగా ఒకటి రెండుసార్లు ప్రాథమిక పఠనం పూర్తి కాగానే నిర్మాత తను యిదివరకు వ్రాసుకున్నవి మొదటి రిహార్సలు గమనించి యిప్పటికప్పుడు వ్రాసుకున్నవి నోట్సు అవుసరమైనంతవరకూ చదివి వినిపించాలి విభిన్నాభిప్రాయాలుంటే సమరసభావంతో తర్కించుకుని ఒక నిర్ణయానికి రావాలి. ఈ ప్రథమ పఠనాలలో నటీనటుల శక్తిసామర్థ్యాలు చాలావరకూ తెలిసిపోతాయి కనుక ఒక మాదిరి రిహార్సలు షెడ్యూలు (టైమ్ టేబిలు) తయారు చేసుకోవాలి.

నాటకం చక్కగా ప్రదర్శనయోగ్యత పొందేందుకు, నిర్ణయించుకున్న ప్రకారం విధిగా రిహార్సల్సు నడిపితీరాలి.

ఔత్సాహికసమాజాలలో వుండే పెద్దలోపం ఏమిటంటే. "నాటకం చక్కగా తయారుచేద్దాం" అని యమితోత్సాహంతో ప్రారంభించి కొంతదూరంపోయి "ఊ కానీలే ఎలాగోలా దీన్ని గట్టెక్కించి పారేద్దాం" అని ముగిస్తారు.

మీరు మరో అభిమానవృత్తి యేదన్నా స్వీకరించి అది సరీగా నిర్వహించలేనప్పుడు "నష్టపోతే పోయానులే" అని తలెగరేసుకు తిరిగినా యెవరూ యేమీ అనుకోరు. నటన అభిమానవృత్తిగా స్వీకరించి మీరలా ప్రవర్తింపచూడటం సాహసం

ఈ అభిమానవృత్తి (నటన) మీరు సరిగా నిర్వహించనప్పుడు, బాధా నష్టమూ మీ ఒక్కరితో అంతం కావు. ప్రదర్శనరోజున అనేక వేల కళ్ళు మిమ్మల్ని చూస్తూంటాయ్. మీరు మీ పాత్రను సరిగా నిర్వహించలేకపోతే ఆ కళ్ళుగల ఆసాములందరూ తమను రెండు గంటలు కూచోబెట్టి బాధబెట్టినందుకు మిమ్మల్నీ మీ నాటకాన్నీ ఆడిపోసుకుంటారు.

మీరు గొప్ప ప్రదర్శన యివ్వలేకపోవచ్చు, కాని పోర్షను సరిగా కంఠస్థం చెయ్యక, ఒకళ్ళతో చెప్పవలసిన సంభాషణ మరొకరితో చెప్పే ఉపభ్రంశాలు చేస్తుంటే చూస్తూ సహించటం కష్టం. ఈ లోపాలకు కారణం సరైన రిహార్సల్సు లేకపోవడమే.

"అక్కో యేదంటే యనుకోకండా మొదలు పెట్టాం. సరిగా పోర్షన్సూ రాలేదు. రిహార్సల్సు పడలేదు" యని ప్రదర్శన ఖరా బయినాక చెప్పుకుంటే విని సంతోషించే వారుండరు. ముఖప్రీతికిచప్పరించేసి 'పోనీలే' అన్నా "యనుకోకుండా ప్రదర్శించమని వీళ్ళని ప్రాధేయ పడిందెవరు?" యని నవ్వుకుంటారు మీరు లేకుండా చూసి.

రిహార్సల్సు సాధ్యమైనంత వరకూ స్టేజిమీది ప్రదర్శనలాగే జరగాలి. చివరిస్టేజస్‌లో కూడా రిహార్సల్సులో పుస్తకాలు పుచ్చుకుకూర్చుని పోర్షన్‌లు చెప్పే దురలవాటు చాలా సమాజాలలో చూస్తున్నాను. ఇది క్షమించరాని దారుణాపరాధం.

ఒక్కొనాటకాని కెన్ని రిహార్సల్సు కావాలని యిదమిద్ధంగా తేల్చిచెప్పటం కష్టం. ఈ విషయ మాయా సమాజాల వీలుచాళ్ళనుబట్టి నిర్ణయించుకోవాలి. సాధారణ నాటకానికి మామూలుగా 20 రిహార్సల్సూ, నాటికకలకు 10 రిహార్సల్సూ సరిపోవచ్చు.

రిహార్సల్సు యెక్కువ వ్యవధిలేకండా పెట్టుకోవాలి. వీలుంటే రోజూ పెట్టుకోవడం మంచిది అయితే యూత్సాహిక సమాజికులకు తమవృత్తి చేసుకున్నాక రోజూ రెండు మూడుగంటలు రిహార్సల్సులోగడిపే యోపికా తీరుబాటూ కూడా నుండకపోవచ్చు. అంచేత నొక్కొక్క రోజులో నొక్కొక్కసీను, లేక కొన్ని పాత్రలు మాత్రమే రిహా

ర్సల్సు చేస్తూ యప్పుడప్పుడు పూర్తినాటకం రిహార్సల్సు చేసుకోడము మంచిది.

ఈవిధానంలో నటులందరూ ప్రతిరోజూ రిహార్సల్సుకు హాజరవాల్సిన యవసరం యుండదు. నిర్మాత చాలా సూక్ష్మంగా ప్రతినటుణ్ణి పరిశీలిస్తూ ప్రత్యేకశ్రద్ధతో వారి వారికి శిక్షణయిచ్చేయవకాశంకూడా యెక్కువగా యుంటుంది.

ఈ క్రింది టైంటేబిలు కొంతవరకూ యేనాటకానికైనా యుపయోగపడవచ్చు. రిహార్సల్సు ఈ క్రమములో జరగటం మంచిది.

1. నాటకం ఒకమారు చదివెయ్యటం. వివిధపాత్రలను గురించీ సన్నివేశాలనుగురించీ చర్చ.
2. నాటకం రెండవమారు చదవటం. వెనుకటి నిర్ణయాల ఆచరణ.
3. పాటలూ పద్యాలూవుంటే వాటి మట్లు (ట్యూన్స) నిర్ణయం మొదటి సాధన.
4. మొదటిరంగం (ఆరంగంలోని అందరునటీనటులతో)
5. రెండవరంగం (ఆరంగంలోని అందరునటీనటులతో)
6. మొదటిరంగం (లోపాలున్న నటీనటులకు ప్రత్యేకం పాటలూ, పద్యాలూ.
7. పైమాదిరే.
8. రెండవరంగం (అందరూ) పాటలూ పద్యాలూ.
9. మూడవరంగం (అందరూ)

10. మూడవరంగం (లోపాలున్న నటులుమాత్రం) పాటలూ, పద్యాలూ.
11. పూర్తి రిహార్సలు.
12. లోపంగా యున్న రంగం (అందరు నటీనటులూ)
13. లోపంగా యున్న మరోరంగం (డిటో)
14. లోపంగాయున్న మరోరంగం లేక పైవాటిలోదే యొకటి (అందరు నటీనటులూ)
15. పాటలూ పద్యాలూ పూర్తి ఆర్కెస్ట్రాతో
17. మొత్తం నాటకంమీద లోపంవున్న సన్నివేశాలు.
18. పూర్తిరిహార్సలు (16 మాదిరి)
19. పూర్తి రిహార్సలు డిటో
20. డ్రెస్ రిహార్సలు.

పై కాల్‌షీటు మూడురంగాల నాటకం ప్రాక్టీసుకుగాను తయారుచెయ్యబడ్డది ఇది ప్రామాణికంగా తీసుకోనక్కర లేదు ఇంతకన్నా బాగా మీరు ప్రోగ్రాము వేసుకోగలిగితే మరీమంచిది ఒకవేళ మీరు ప్రదర్శింపబోయే నాటకం మూడు రంగాలకు మించి ఉంటే తదనుగుణంగా 20 కాల్సులోనే ప్రోగ్రాము వేసుకోడం మంచిది. ఏమైనా 30 కాల్సును మించనిస్తే సభ్యుల వుత్సాహం తగ్గిపోవచ్చు. మనం ఎన్ని రిహార్సలు చేశాం అన్నదికాదు కావల్సినది, ఆ వేసినవి యెంతచక్కగా నిర్వహించాం అన్నది. పది కాల్సులో 'ప్రతాపరుద్రీయం' నాటకం చూడముచ్చటగా ప్రదర్శించిన సమాజాన్ని నేను యెరుగుదును.

ఔత్సాహిక సమాజాలలో పూర్తి రిహార్సల్సు జరగటమే అంతంతమాత్రం. ఇక డ్రెస్ రిహార్సల్సుకూడానా? యేమైనా యిది ప్రయత్నించటం మంచిది. అథవా మీారు ప్రదర్శన యివ్వబోయే రంగస్థలంమీాద పూర్తి రంగాలంకరణతో ఆఖరు రిహార్సల్సు చెయ్యటం మంచిది.

చారిత్రాత్మక నాటకాలూ పౌరాణిక నాటకాలూ వేసేటప్పుడు విధిగా డ్రెస్ రిహార్సల్సు చేసితీరాలి. లేకుంటే అలవాటులేని ఆదుస్తులూ, గడ్డాలూ, మీాసాలూ, కిరీటాలూ, భుజకీర్తులూ, కత్తులూ, డాళ్ళూ మీాకు రంగస్థలంమీాద అడుగడుగునా అడ్డంవస్తాయి. ఒరలోనుంచి కత్తిదుయ్యబోయి వ్రేలు తెగేసుకోవచ్చు. లేక దుస్తుల్ని (కొంగును) అందులో యిరకబెట్టి యెంతప్రయత్నించేసినా ఒరలోనుంచి కత్తిరాక, కత్తిదానితో బాటు ఒరా అవికట్టిన పటకా యింకా యింకా కట్టుకి రథచక్రంతో బాటు పైకొచ్చిన భూమిా వగైరాల్లా రావచ్చుగాని కత్తిమాత్రం ఊడిరాకపోవచ్చు. పంచెకుచ్చిళ్ళు కాళ్ళకు అడ్డంపడి మీారు నరకబోయిన పాత్రకాళ్ళముందు మీారేసాష్టాంగపడవచ్చు.

ఈ దుస్తులూ పరికరాలతో బాగా పరిచయంచేసుకోకపోతే ప్రదర్శననాడు అపహాస్యంపాలుకావడానికి చాలా వీళ్ళున్నాయి.

రిహార్సల్సులో మెలగవలసిన విధానాలూ వగైరా పెద్దగా యిక్కడ యేకరువుపెట్టనక్కరలేదు. ఐతే మళ్ళీ ఓమారు జ్ఞాపకం చేస్తున్నాను.

అనుకున్న టైముకు రావలసిన ప్రతివారూ వచ్చితీరాలి. నిర్మాత యీవిషయంలో ఆదర్శంగా మెలగాలి. అనుకున్న టైముకు అరగంటముందువచ్చి అంతా అయిపోయినాక వెళ్ళి పోవాలి. రిహార్సల్సుకు టైముకు రాకపోతే (ఒక్కరు రాక పోయినా) షెడ్యూలులో పెద్ద డిసెలావేషను ఏర్పడుతుంది. రిహార్సల్సు నాటకానికి చాలా ముఖ్యం. ఒక్కరు ఆలస్యంగా వచ్చినా ఆనాటి కవి జరక్కుండా పోయే అవకాశం వుంది. అందుచేత అనుకున్న ప్రకారం రిహార్సల్సన్నీ జరిపితీరాల్సిన బాధ్యత ప్రతి ఒక్క నటుడిమీద వుంది.

రిహార్సల్సు జరిగేటప్పు డెవళ్ళిష్టం వచ్చినట్లు వాళ్లు మాట్లాడ కూడదు. రిహార్సల్సులో తమకు పనిలేని పాత్ర ధారులు మాట్లాడకుండానన్నా కూర్చోవాలి, లేకపోతే బైటికి నిష్క్రమించి మరోచోట కూర్చుని మాట్లాడు కోవాలి.

రిహార్సల్సు 'అవసరంలేని అతిథులు' తరుచు వస్తూం డట మంత మంచి పద్ధతి కాదు. తప్పనిసరిగా రావాలిసివస్తే వారు సత్ప్రవర్తనకల వారిని తీసుకువచ్చినసభ్యులు జవాబు దారి వహించాలి. సాధ్యమైనంతవరకూ యితరుల్ని రిహా ర్సల్సుకు రానివ్వకపోవడమే మంచిది.

మనకున్న పాతికమంది సభ్యులేకాక మరోపదిమంది పోగై సలహాదారులై మన మతికాస్తా పోగొట్టవచ్చు. నిరు త్సాహ పరచవచ్చు. లేనిపోని ప్రచారాలు చేయవచ్చు.

ఏదన్నా జరగవచ్చు. స్త్రీలు కూడా సమాజంలో వున్న ప్పుడూ వారితో రిహార్సల్సు చేస్తున్నప్పుడూ యీ విష యంలో మరీ కట్టుదిట్టంగా వుండాలి.

రిహార్సల్సు సాధారణంగా వచనమంతా అయిపోయి నాక పాటలూ పద్యాలూ పెట్టుకోడం మంచిది. లేకపోతే ప్రతి వారు పాడటానికి ప్రయత్నించి కాలయాపన జరిగిపోతుంది. కాగా పాటలూ పద్యాలూ, నేపద్యసంగీతం వగైరాలున్న ప్పుడు వాటిని ప్రత్యేక శ్రద్ధ తీసుకొని ప్రాక్టీసు యివ్వాలి. సంగీతం లేకపోయినా ఫరవా లేదుగాని వున్నప్పు డపశృతి సంగీతం పనికిరాదు. చక్కగా వినసొంపుగా వుండితీరాలి.

నిర్మాత ప్రతినటుడికి తనెప్పు డెక్కడనుం చేవిధంగా రావాలి, యెప్పు డెటునిష్క్రమించాల్సిందీ మొదలగు వివరా లన్నీ వ్రాసి యివ్వాలి. లేక మొదటి రెండవ రిహార్సల్సులో నటుడన్నా నోటు చేసుకోవాలి.

రంగస్థలం యొక్క ప్రక్క లోపలగానూ, మరోప్రక్క బైటగానూ, నిర్ణయించుకుని ఆ యా సందర్భాల ప్రవేశ నిష్క్రమణలన్నీ యథావిధంగా జరిపించాలి. ఒకొక్క ప్పుడు వెనుకతట్టును బయటగా వ్యవహరిస్తారు. చక్కని రంగాలంకరణతో నీపద్ధతి చాలా బాగుంటుంది. ఈ పద్ధతిలో రంగస్థలపు రెండు ప్రక్కలూ లోపలిభాగంగా వ్యవహరించు కోవచ్చు.

పోర్షను కంఠస్థం చెయ్యటం : తన పాఠం (పోర్షను) కంఠస్థం చెయ్యటం యనేది ఔత్సాహిక నటులకు పెద్దసమస్య. జ్ఞాపకశక్తిలో యద్భుతప్రజ్ఞ (ఫోటోగ్రాఫిక్ మెమొరీ) గల వారికి యిక్కడ చెప్పవలసినది యేమీ లేదు. వారు మొదటి రెండుమూడు రిహార్సల్సులోనే పోర్షను కంఠస్థంచేసేస్తారు.

పోతే కొంతమందికి యెన్నిసార్లు చదివినా పోర్షను రాదు. ఈ విషయంలో కొన్ని సూచనలు యిస్తాను.

మీ పోర్షను మొదటిమారుగా మీకై మీరు చదివి కంఠస్థం చెయ్యవద్దు. మొదటి రెండురిహార్సల్సు యనంతరం కంఠస్థం చెయ్యటం ప్రారంభిస్తే మంచిది. మొదటే మీరు తప్పుడు పాఠం కంఠస్థంచేస్తే యందులోవచ్చే లోపాలు ముందు ముందు సర్దుకోడం చాలా కష్టం. మిమ్మల్ని సర్దటం యితరులకికూడా కష్టతరం గావచ్చు.

జ్ఞాపకశక్తి (ముఖ్యంగా కంఠస్థంచెయ్యడానికి) వృద్ధికి చిన్నప్పుడు మాగురువుగారొక చిట్కా చెప్పారు. అదిచాలా బాగా పనిచేస్తుంది. ఒక పుస్తకములో ఒక పేరాగ్రాఫ్ తీసుకోండి దాన్ని కంఠస్థంచెయ్యండి. చూడకుండా యెవరికన్నా వప్పజెప్పండి నట్లుపోతే మళ్ళీచదవండి ఇప్పుడు చూడకుండా పైకిచెప్పకుండా వ్రాయండి పోనుపోను పెద్ద పెద్ద పేరాగ్రాఫులతో యీమాదిరి సాధన సాగించండి. ఈ సాధన బాగా వంటబడితే మీరు మొదటి రోజులలో చిన్న

పేరాగ్రాఫు కంఠస్థం చేయగలిగిన కాలంలో యొక పేజీ కంఠస్థం చేయగలుగుతారు మీశక్తి మీకే యాశ్చర్యాన్ని కలిగిస్తుంది.

ఇంకొంచెం యభ్యాసం యయాక యొకటి రెండుసార్లు చదివి మూసి మరోమారు పైకి చదువుతూ చూచి వ్రాతవ్రాసే టప్పటికి అంతా మీకు కంఠతా వచ్చేస్తుంది.

ఇంత యభ్యాసం యిప్పుడు చేయలేని వారు రాత్రి పడుకోబోయేటప్పుడుగాని చీకటితో లేచిగాని చదువుకోడం మంచిది. ఈ కాలాల్లో మీ మనస్సు నిర్మలంగాయుండి చదివింది కాస్తా వంటబడుతుంది.

ఇకపోతే చిన్న చిన్న సంభాషణలున్న పాత్రలు మరీ కష్టం. తడుముకోకుండా చటుక్కున సంభాషణ చెప్పే నేర్పు యిలాంటి పాత్రలున్న వారికి చాలా యవసరం.

రిహార్సల్సులో సంభాషణలు చాలా తొందరతొందరగా (అంటే వెనుకనించి యెవరో తరుముకు వస్తున్నట్లున్నారు) చెప్పాలి బాగా స్పీడువస్తే దాన్ని చివరిచివరి రిహార్సల్సులో తగ్గించుకోవచ్చు. అలా తగ్గించుకున్నప్పుడు ప్రాంప్టింగ్ అందుకోడంకూడా చాలా తేలిక.

రిహార్సల్సేకదా యని నెమ్మదిగా మాట్లాడకూడదు. రంగస్థలంమీద మాట్లాడేంత స్థాయిలోనూ మాట్లాడాలి. రిహార్సల్సులో యెదోలా మాట్లాడుతూ ప్రదర్శనరోజున పొడిచేస్తాం యన్నవాళ్ళని నమ్మకండి! కటువుగాయున్న మాట

లనూ, నోటికిపట్టని మాటలనూ మార్చగలిగితే సరిదిద్దే, లేకుంటే యివి వచ్చేంతవరకూ పఠించాలి. అంతేగాని యపశబ్దాలుండకూడదు,

ప్రాంప్టింగ్

తెలుగునాట పోర్షన్లు కంఠస్థం చేసి శుభ్రంగా నాటకాలాడిన వృత్తి నటులు బహుకొద్ది. ఈ మధ్య యీజబ్బు మరీ ఎక్కువైంది. ఇతర దేశాలలో పోర్షన్లు రానివృత్తి నటులుండరు. మనకు వున్నవారిలో వీరే యెక్కువ.

ఔత్సాహిక నటులుకూడా కొందరు పోర్షన్లు రాకుండా స్వంతకవిత్వం చెప్పటం ఘనత అనుకుంటున్నారు. కాదు. ప్రాంప్టింగ్ మీద ఆధారపడకుండా పోర్షను చదివే నియమం ప్రతి ఔత్సాహిక నటుడూ పెట్టుకోవాలి. ప్రాంప్టరు అవసరం యెప్పుడో కానీ కలుగకూడదు.

నిర్మాతే (అతడు పాత్రతీసుకోకపోతే) ప్రాంప్టరుగా వ్యవహరించవచ్చు. కాని వేరే యొక ప్రాంప్టరు వుండటం మంచిది.

ఈ ప్రాంప్టరు రిహార్సల్సులోనూ ప్రదర్శనలోనూ కూడా ఒకడేవుండాలి. ఇతడు చాలావరకూ ప్రదర్శన అభాసుకాకుండా అడ్డుపడేవాడు.

ప్రదర్శనరోజున దోవనుబోయేవారిని పిల్చి పుస్తకం యిచ్చి ప్రాంప్టరుగా నుంచోబెట్టే పాత్రలు 'అవమానించినట్లు'

దిక్కులు చూడాల్సి వస్తుంది. పాత్రనిర్ణయమప్పుడే ప్రాంప్టరును కూడా నిర్ణయించుకోవాలి.

ప్రాంప్టరు నాటకమంటే ఆసక్తికలవాడై వుండాలి. అలాగని ప్రేక్షకుల తరగతికి చెందివుండరాదు. అయితే రంగస్థలంమీద చక్కని దృశ్యం జరుగుతుంటే పుస్తకం మూసేసి గుడ్లప్పగించి దృశ్యంచూస్తూ యికిలిస్తూ నుంచుంటాడు. సంభాషణలు మర్చిపోయి ప్రాంప్టింగు అందని పాత్రల్ని చూసి ప్రేక్షకులు పకపకలాడ్తారు.

రిహార్సల్సులో ప్రాంప్టరు యే యే నటుడు యెక్కడెక్కడ యెంతెంత పాజ్ తీసుకుంటున్నాడో జాగ్రత్తగా గమనించుకోవాలి. ఎక్కడెక్కడ నట్లు పోగలడో యూహించుకోవాలి. ఇవన్నీ ప్రదర్శనరోజున చక్కగా వినియోగించుకోవాలి.

ప్రాంప్టింగు నిర్దుష్టంగానూ పాత్రలకు వినిపించేలాగునూ వుండాలి. అలాగని నటునికన్నా యెక్కువస్థాయిలో అరవకూడదు. స్థాయి తగ్గించాలి.

ప్రదర్శనలో ప్రమాదవశాన్న కొన్ని సంభాషణలు యెగిరిపోయి నటులు సన్నివేశాన్ని కొన్ని పేరాలు, లేక కొన్ని పేజీలు ముందుకు లాక్కుపోతే వెనుకసంగతినే పట్టుకు ప్రాకులాడకూడదు. తనూ నటులు చెబుతున్న సంభాషణల దగ్గిరకే వెళ్ళాలి, కొన్ని పేజీలు తిరిగిపోయినాసరే. చేతనయితే సమయోచితంగా ఒక కొత్తసంభాషణ చెప్పించి వారిని వెనక్కు

తీసుకురావాలి. అంతేగాని అసందర్భపు సంభాషణ చెప్పేదాకా వారి ప్రాణం తీస్తూ కూర్చోకూడదు.

ప్రాంప్టరు రంగస్థలమంతా తనకు కనిపించే చోటా పాత్రలకు దగ్గరగానూ కూర్చోవాలి. ఇందుకు మంచి చోటు రంగస్థలానికి యెడమప్రక్క ఫుట్ లైట్సుకు దగ్గరలో ప్రక్క తెర (Side wing) దగ్గర నటులవేపు తిరిగి కూర్చోవాలి. ఏ పరిస్థితిలోనూ ప్రాంప్టరు రంగస్థలం వెనుకనున్న తెర వెనుక కూర్చోకూడదు. ఇది చాలా ప్రమాదం. ఇలా కూర్చుంటే యితని మాటలన్నీ ప్రేక్షకులకు ముందుగానే వినిపిస్తాయి.

పాత్రల మాడ్యులేషనూ, యాక్సెంటూ, భాషా బాగా తెలిసిన ప్రాంప్టరు యివి యుపయోగిస్తూ ప్రాంప్టింగు యివ్వడం మంచిదే. తప్పుడు మాడ్యులేషన్సు వగైరాలతో ప్రాంప్టింగ్ యివ్వకూడదు. కొందరు ప్రాంప్టర్లు తామే నటించడం ప్రారంభిస్తారు (వాచికనటనే అనుకోండి!) ఇది కూడదు ప్రాంప్టరుకు కూడా పోర్షన్లన్నీ యించుమించు కంఠతా రావటం వాంఛనీయం.

మూవ్‌మెంట్సు, గెశ్చర్సు వగైరా :

రిహార్సల్సులో మూవ్‌మెంట్సు మరీ మెకానికల్‌గా నేర్పే నిర్మాత ప్రదర్శనరోజున పెద్ద దెబ్బతింటాడు.

సాధారణంగా మనం రిహార్సల్సు చేసుకునే గది స్టేజికన్నా చాలాచిన్నదిగా వుంటుంది. ఈ తేడా గమనించకుండా

ప్రొజెక్షనులూ మూవ్ మెంట్సూ పకడ్బందీగా నిర్ణయించకుంటే సర్వసాధారణంగా రిహార్సల్సు గదికంటె పెద్దదైన రంగస్థలంమీద యివన్నీ యసహ్యంగా కనిపిస్తాయి.

ఉదాహరణకు యిద్దరు వ్యక్తులు రహస్యంగా మాట్లాడుతున్నారనుకోండి. రిహార్సల్సు గదిలో యీ సన్నివేశాన్ని ఒకడాచివర, మరొకడీచివర నుంచుని ప్రాక్టీసు చేస్తారు. అయినా గది చిన్నదవటం మూలాన వారు దగ్గరగానే వుంటారు రిహార్సల్సులో, ఇదే యలవాటు ప్రకారం రంగస్థలంమీద కూడా ఒకడాచివర మరొకడీచివర చేరి రహస్య సంభాషణ ప్రారంభిస్తారు. వీళ్ళ రహస్య సంభాషణ యరుపులలోకి దిగుతుంది. చూచేవారికి చాలా యసహ్యంగా వుంటుంది. ఇక్కడో చిన్న మూవ్ మెంటు వుందనుకోండి. రంగంమీదకు మరోపాత్ర ప్రవేశిస్తుంది. "యెడం వైపు నున్న వ్యక్తి మూడడుగులేసి కుడి ప్రక్కనున్న వ్యక్తి వెనక దాక్కోవాలి" రిహార్సల్సులో నేర్చుకున్న ప్రకారం రంగస్థలంమీద వీళ్ళిద్దరి మధ్యనున్న దూరం మూడడుగులకు మించింది. అందుచేత రిహార్సల్సులో మూడడుగులు వేసిన వ్యక్తి మరో వ్యక్తి వెనకకు చేరుకుంటే రంగస్థలంమీద యదే మూవ్ మెంటులో మధ్యన వుండిపోతాడు. క్రొత్తగా వచ్చిన మూడో పాత్రకు "అమ్మదొంగా అతని వెనక దాక్కున్నావా" యనేలాంటి సంభాషణ వుందనుకోండి. పరిస్థితి యెంత యపహాస్యంగా తయారయిందో గమనించండి.

రిహార్సల్సులో ప్రాక్టీసు చేసినట్లు మూడుముగులు వేసి వూరుకుంటుంది మొదటిప్రక్కపాత్ర. కుడిప్రక్కపాత్ర గడ్డం మీటుకరిస్తూ నుంచుంటుంది. మూడవపాత్ర తనసంభాషణ చెప్పటమా మానటమా యని సందేహిస్తూన్న సమయంలో తెరవెనుక నుంచి ప్రాంప్టరు గోల "నువ్వే యేమ్ చెప్పు" "అమ్మనాంగా యతని వెనుక దాక్కున్నావా" "ఊం చెప్పు చెప్పవేం" "అమ్మనాంగా" యని చెప్పేదాకా వూరుకోడు. మరో కాసేపుంటే యతడే రంగంమీదికి వచ్చేసి యదికాస్తా చెప్పేస్తాడేమో నన్నంత హడావుడి చేసేస్తాడు. మూడవపాత్ర విధిలేక యాసంభాషణకాస్తా చెప్పెయ్యంగానే జనం గొల్లుమంటారు.

అయితే రిహార్సల్సు గదినీ రంగస్థలాన్నీ దృష్టిలో వుంచుకుని యిక్కడి, యక్కడి తేడాలను బాగా బోధించగల నిర్మాత కొన్ని గిరులలో మూవ్‌మెంట్లు వుండేలా ప్రాక్టీసు యివ్వొచ్చు. ఏది యేమైనా ప్రదర్శనరోజున కొన్ని కొన్ని ప్రత్యేక కారణాలవల్ల మూవ్‌మెంట్సులో మార్పులవుసరం కావచ్చు. అంచేత నటులకు మూవ్‌మెంట్సు గణితశాస్త్రప్రకారం నేర్పే నిర్మాత ముఖ్యంగా కొన్ని విషయాలు జ్ఞాపకం వుంచుకోవాలి.

ముందు ఈ మూవ్‌మెంట్సనేవి యింతశాస్త్రోక్తంగా ఎందుకు చెయ్యాల్సొచ్చిందో తెలుసుకోవాలి.

నాటకదృశ్యం ప్రతిదీ ప్రేక్షకులకు కనిపించేటట్టూ నటీనటుల అభినయ విశేషాలన్నీ తెలిసి అంతా చూచి ఆనందించేటట్టూ నాటక ప్రదర్శన కుండవలసిన ముఖ్యలక్షణాలు. ఒక గదిలో రెండు పాత్రలు సంభాషించే దృశ్యం వుందనుకోండి. అది వాస్తవికతకోసం యేమూలో యేర్పాటుచేస్తే బాగుండదు. కాగా మరీ మధ్యలో యేర్పాటుచేసినా బాగుండకపోవచ్చు. దృశ్యంలో ఆ యిద్దరూ సంభాషిస్తూంటే చూడ ముచ్చటగా వుండాలి. ఇంతలో ఆ దృశ్యంలోకి మరోపాత్ర లేక మరికొన్ని పాత్రలు ప్రవేశించినప్పుడు మొదటి పాత్రలు చూడ ముచ్చట (Graceful)గా తమ స్థానాలు తప్పించ గలగాలి. క్రొత్తగా వచ్చిన పాత్రలు కూడా తగుచోట తమ స్థానాలు యేర్పరచుకోవాలి. ఇది ముందు నిర్ణయం జరుగకపోతే మూవ్‌మెంట్సు నిర్దుష్టంగా జరుగవు. కాగా దృశ్యం చూడచక్కగా వుండదు. చిక్కిరిబిక్కిరిగా తయారవుతుంది. ఇది నివారించడంకోసం ఎవరెవరు యేయే సంభాషణలలో యెక్కడెక్కడ వుండాలి, కదలిక యేయే సంభాషణలలో యెంతెంత యెటువైపుకు వుండా లనే నిర్ణయం జరగాలి. ఈ పరిస్థితిలో యనేకమందనేక దారులు త్రొక్కుతారు. కొందరు రంగస్థలాన్ని (ఊహాకు) గళ్ళుగా విభాగిస్తారు. మరికొందరు మరోవిధంగా చేస్తారు. సినిమాకు కావలసినంత నిర్దుష్టమైన కదలిక నాటకాని కక్కరలేదు. అంచేత సన్నివేశం చెడిపోకుండా

చూడ ముచ్చటగా వుంటుందనుకునేలా నటీనటులు తమంత తామే కదలికలు యేర్పరుచుకోవడం మంచిది. ఇదిపైనించి చూచేవారు సరిచూచి మరింత బాగుండేలాటి సలహాలు యివ్వొచ్చు. సమయానుకూలంగా యితర కదలికల కష్టం లేని సిద్ధంగా యివి మార్చుకోనూవచ్చు.

కదలికలు (మూవ్‌మెంట్సు) కేవలం యాంత్రికంగా నడుస్తుంటే వాటిమీదే దృష్టి కేంద్రీకరించబడి అభినయ విధానాలలో తలమానికమైన సాత్వికాభినయం దెబ్బతింటుంది. సాత్వికాభినయంలో దిట్టలైనవారికి తప్పుకున్నా తప్పకుండా యీ మూవ్‌మెంట్సు గెశ్చర్సు అలవాటైపోతాయి.

ఈ మూవ్‌మెంట్లూ, గెశ్చర్లూ, విషయంలో ఒక్క మాట జ్ఞాపకం వుంచుకోవాలి. నాటకం ప్రదర్శిస్తున్నప్పుడు యేక్షణంలో ఫోటో తీసినా ఆదృశ్యం చూడముచ్చటగా వుండాలి అనేది మనస్సులో వుంచుకుని ప్రతి మూవ్‌మెంటూ ప్రతి గెశ్చరు తదనుగుణంగా నిర్ణయించుకోవాలి. ఇవి యాంత్రికంగా జరిగినట్లు యెప్పుడూ కనపడకూడదు. రంగస్థలంమీద మనిషికి మనిషి అడ్డురాకూడదు (అలా రావలసిన ప్రత్యేక సందర్భాలలో తప్ప) ఒకరికి చెప్పవలసిన సంభాషణ ఏ సందర్భంలోనూ వెనక్కి తిరిగి చెప్పే అవకాశం రాకూడదు.

స్థూలాభినయంలోనే కాక సూక్ష్మాభినయంలో కూడా గెశ్చర్సు అవసరం. గెశ్చర్సనగానే చేతులు త్రిప్పటం అవయవాలు కదల్చడమే కాదు. ఒకమాట లేక ఒక వాక్యం

చెప్పేటప్పుడు దాని భావానుగుణంగా వివిధావయవాలలో వంపులూ కదలికలూ చూపగల్గాలి.

ఈ గెశ్చర్సు నాటకానికి చాలా అవసరం. సూక్ష్మాభినయంలో పేరెన్నికగన్న నటులు వీట్ని కనపడనీయకుండా అతిమెళకువతో వాడేవారు. స్థూలాభినయంలో యీ గెశ్చర్సు అతిగా వాడి కొందరు నాటకాభినయంలో యీ విధానాన్ని అపహాస్యం పాలు చేసారు. నటుని అవయవసౌష్ఠవాన్ని అతని ముఖం యేకోణంలో యేవిధంగా వుంటుందో గమనించీ యీ గెశ్చర్సు నిర్ణయించరగాలి.

ఒకానొక వ్యక్తి (మంచిఅవయవసౌష్ఠవంగలవాడు) ఒక మాదిరి అడ్డనడకతో ఒక వేషాన్ని అద్భుతంగా ప్రదర్శించాడు కదా అని పీలగావున్న వారుకూడా అది అనుకరిస్తే అసహ్యంగా వుంటుంది. కోలముఖంవారు సైడుపోజులు యివ్వకూడదు. కొందరు ఏడ్చినా నవ్వినట్టుంటుంది మరికొందరు నవ్వినా యేడ్చినట్టుంటుంది. ఇటువంటివారు తాము ప్రదర్శించజాలనివి ప్రదర్శించకూడదు అంటేనవ్వినా యేడ్చినట్టుండేవారు నవ్వుప్రదర్శించాల్సివచ్చినప్పుడు ప్రేక్షకులకు కన్పించేలా నవ్వకూడదు ఒకచిన్నమూవ్‌మెంటూ—ప్రేక్షకులకుముఖంకనుమరుగు—నవ్వు తిరిగి మరొకమూవ్‌మెంటు ప్రేక్షకులకుముఖం కనిపించటమూ, ఈ మాదిరిగా యేర్పాటుచేసుకోవాలి. ప్రాక్టీసుమీద యిది చాలా బాగా వుంటుంది. చెయ్యాలని చేసినట్టుండకుండా జాగ్రత్తపడాలి

పూర్తి రిహార్సల్సు వేసేటప్పుడు నిర్మాత సమయంకు దూరంగా వుండి ఎఫెక్ట్సు గమనించి రిహార్సల్సు అనంతరం తగు సలహాలివ్వటం మంచిది.

సాధారణంగా నిర్మాతపాత్ర తీసుకోకూడదు కానీ ప్రస్తుతం నిర్మాతే ముఖ్యపాత్ర తీసుకునే సమాజాలు యెక్కువగా వున్నాయి. యీ పద్ధతి మానుకోవడం మంచిది. అయితే మన నాటకప్రదర్శనలు నిర్మాతలకు పేరు తెచ్చినవి కావు. (అసలు నిర్మాతలంటూ లేరనుకోండి) నాటకమంతా చూచి నిర్మాతను తల్చుకున్నవారుండరు. నిర్మాత వ్యక్తిత్వం ప్రదర్శనలో కనిపించటంలేదు. ఈ కారణాలచేత అంతగా కష్టపడ్డ వ్యక్తి తెరమరుగున వుండనిచ్చగించక తానూ ఓపాత్ర (న్యాయంగా ముఖ్యపాత్ర!) ధరించడానికి తయారవుతున్నాడు. ప్రస్తుతపరిస్థితులలో యిది మారన్పలేం.

ఒక్కొక పాత్రకు యిద్దరుముగ్గురు నటుల్ని యెన్నుకుని రిహార్సల్సు చేయించే సమాజాలున్నాయి. అవి యించుమించు వ్యాపారసరళిలో (వృత్తిగా కాదనుకోండి) నడుపబడే సమాజాలని చెప్పవచ్చు. ఎట్టిపరిస్థితిలోనైనాసరే నాటకం ప్రదర్శించితీరాలనేదే వీరి ఆశయం. వీలుంటే యీపద్ధతి యన్ని సమాజాలూ యాచరించటంమంచిది. అథవా కొన్ని కొన్ని ముఖ్యపాత్రలకన్నా అండర్ స్టడీ చేయించాలి. ఈ పద్ధతిలో చాలా మేళ్ళున్నాయి. కొందరు కొందరు ఒకో పరిస్థితిలో బెదరింపులు ప్రారంభిస్తారు. తాము లేకుంటే

యీ ప్రదర్శనే లేనని విరవీగుతూంటూరు. ఇది యీ పద్ధతి వల్ల మాన్పవచ్చు. సమాజసభ్యులకు వివిధపాత్రల అభినయంలో తరిఫీదునిచ్చినట్లూ యుంటుంది.

నాటకశిక్షణకు యితర దేశాలలో పాఠశాలలూ కళాశాలలూ యున్నాయి. ఉత్తమనట, దర్శక, నిర్మాతలు యిటువంటి సంస్థలలో తరిఫీదు పొందినవారై యున్నారు

ఈ కారణంగా యొక సమాజంలో చేరేనటుడుగాని సాంకేతిక నిపుణుడుగాని యెంతోకొంత సాంకేతిక పరిజ్ఞానం కలవాడై యుంటాడు. కానీ మనఔత్సాహిక సమాజాలలో ప్రవేశంపొందే యువనటులు బొత్తుగా యీ విషయాలలో క్రొత్తవారై ప్రతివిషయమూ యిక్కడే నేర్చుకోవలసియుంటుంది. ఇది రిహార్సల్సు నియమబద్ధంగా నిపుణతతో నడిపి తేసే సాధ్యమవుతుంది.

ఔత్సాహిక నాటక ప్రయోగం

(d) నాటక అభినయం (నటశిక్షణ)

నాటకాభినయం ప్రత్యేకంగా చెప్పే గ్రంథాలు మనకి లేవు. ఉన్నవల్లా నాట్యశాస్త్రి గ్రంథలు మాత్రమే. ఈ నాట్యశాస్త్రి రీతుల ననుసరించి యిప్పుడు నాటకాలు ప్రదర్శిస్తే చూచేవాళ్ళుండరు. ఆమాట కొస్తే మన పెద్దల కాలంలో కూడా యీ నాట్యశాస్త్రి రీతుల ననుసరించిన ప్రదర్శన లరుదనే చెప్పాలి.

నాట్య శాస్త్రాన్నీ, మరోకొన్ని పద్ధతుల్నీ కలగా పులగం చేసి నాటక ప్రదర్శన లనేకరీతుల జరిగాయి.

అన్ని రంగాలలో లాగానే యీ నాటకరంగంలో కూడా పూర్వపు రోజుల్ని ప్రతిభనూ పొగడుకుంటూ యిప్పుడు మనం యెందుకూ పనికిరాకుండా పోతున్నా మని వగవటం పరిపాటయింది.

పూర్వపు ప్రతిభ పూర్వపుది ఇప్పటి ప్రతిభ యిప్పటిది దేనికదే ప్రత్యేకంగా విమర్శించి మంచిచెడ్డలు నిర్ణయించుకోడం మేలు.

ప్రతి విషయంలోనూ ప్రతిచోటా యభ్యుదయమన్నది వున్నది. ఇది కాదనలేని సత్యం. కానిపోతే చామకూర వారన్నట్లు 'మనకే చేత కాని దీ పతనావస్థ' యని గుండెలు బాదుకోడం కొందరికి బాగా యలవాటైంది. ''అహా! మా కాలంలో యెంత చక్కటి నాటకాలు చూచాం, అవి యిప్పుడేవీ? అలాంటి నటులేరీ?'' యని పెద్ద దగ్గరనుంచి చిన్నదాకా యొకటే రాగాలాపన మైపోయింది. ప్రాత నాటకాలు చూడని కుర్రకారు నిజమే కాబోలనుకుని నీరసించి పోవడం జరుగుతోంది. ఈ మాదిరి ప్రచారంలో జాతీయత కూడా ఓమోసు మిళావు చేస్తే యిక మరెవ్వరూ నోరెత్తడానికి వీల్లేదు ఎత్తితే 'విదేశీ వ్యామోహి,' 'శానిస' మళ్ళ మాట్లాడితే 'దేశద్రోహి' లాంటి పదజాలం తెలిగ్గావాసి నేమసల్ హీరో మైపోవచ్చు. అన్ని కళలలోనూ

యిది వ్రేళ్ళు త్రొక్కుతోంది. సమూలంగా పీకివెయ్యకపోతే యెక్కడికో యెన్నివేల యేళ్ళు వెనక్కో!! చెప్పలేం.

పురాణం (ప్రాత) వ్యవహారాలకు వాటికితగు ప్రాధాన్యం యివ్వాల్సిందే. కాదని యెవరంటారు! ఈ ప్రాత వ్యవహారాల్ని పొగిడేటప్పుడు వాటికివ్వాల్సిన సరియైనవిలువ "ఆ కాలంలో ఫలానా కళ యేస్థాయిలో యున్నది" అంతేగాని యిదేపట్టుకు ప్రాకులాడ్దాం అనే భావం యేకోశానా యుండరాదు. దురదృష్టవశాత్తూ యిప్పుడు మన గ్రుడ్డి "ఉద్ధరణ" కార్యక్రమంలో జరుగుతున్న యపభ్రంశమే యిది.

ప్రాతవాటి ఉద్ధరణ మ్యూజియమ్ స్థాయివరకే అనేది జ్ఞాపకం యుంచుకోవాలి. కాదు అంటే యీనాడూ యాచరణీయం అంటే మనం ఆకాలంలోకి వెళ్ళటానికి మూటా ముల్లే సర్దుకుంటున్నామన్నమాటే!

P. C. బారువా నిర్మించిన "దేవదాసు" చిత్రం యాకాలంలో విశేషకీర్తినీ ధనాన్నికూడా యార్జించింది. మొన్నమధ్య మనభాషలో "దేవదాసు" చిత్రం వచ్చింది. ఈ చిత్రానికి పోటీగా ఆ చిత్రం విడుదలచేసారు. కొన్ని సెంటర్లలో యీ వుద్ధరణకార్యకర్తలు అవి రెండూ చూచివుంటే నేను యేంచెప్పదల్చుకున్నదీ తేలిగ్గా గ్రహించగలరు (బింకానికిపోకుండా సత్యంవప్పుకుంటే).

క్రొత్తచిత్రంలో ప్రతిబింబించిన పద్ధతిలోనూ చెప్పలేనంత అభివృద్ధి కనిపించింది. ప్రాతచిత్రం యించుమించు యొక్క 'అపహాస్యం' గా కనిపించింది. ఆ రోజులలో యీచిత్రానికి నివాళులర్పించిన వాళ్ళల్లో నేనూ ఒకణ్ణి. పోతే యీ నాటికి సరిపోయిన స్థాయిలో యిప్పటి చిత్రం వున్నాదాయన్నది వేరేవిషయం. అది యుండేటట్టుగా చూచుకోవడమే మన ఘనత.

యే విషయంలోనైనా మార్పు యనేది తప్పనిసరి. నాటకకళలో ముఖ్యంగా అభినయంలో మనకాలంలోనే మనం అనేకతరహాలు చూస్తూవచ్చాం. ఆయాసందర్భాలను బట్టి ఆయారకాలు ప్రజాదరణపొందుతూ వచ్చాయి. నాటక ప్రదర్శనలో ఫలానిపాత్ర యెలానటించాలి యనేది యెవరూ చెప్పజాలని విషయం. నటునియనుభవంతోబాటూ ప్రేక్షకుల యభిరుచులతోబాటూ యిది మారుతూవస్తోంది. యీ మార్పు చెడుది యనుకోవడం పొరబాటు. మహానటుల యనుభవాలు జాగ్రత్తగా పరిశీలిస్తే వారే ఒక్కోపాత్రను యేయేవిధాల మలుచుకు వచ్చిందీ అర్థం అవుతుంది. శ్రీ చెర్కసోవ్ వ్రాసిన 'నోట్సాఫ్ యె సోవియట్ యాక్టర్' యిందుకు చక్కని ఉదాహరణ. ఆయన యీపుస్తకంలో తననిజానుభవాల్ని వ్రాస్తూ ఒక్కొక్కపాత్ర (తను నటించేదే) యెలా పరిణితి చెందుతూ వచ్చిందో విపులంగా తెలియబర్చారు.

గాంచాలి ఒక్కొక్క పాత్ర ఒక్కొక్క విధానంగా నటించాలి, యనుకోడం పొరబాటు. అంతేకాదు ఒక్కొక్క రసం ఒకో విధానంగా అభినయించాలి అనుకోడం కూడా పొరబాటే. యీ విషయాలు ముందు విపులంగా మనవి చేస్తాను.

అసలు నటనంటే యేమిటి ?

జీవితంలో ప్రతివ్యక్తి నటుడే యనే వాదన యొకటి యుంది. ఇది నిజ కూడాను. ఈ సత్యాన్ని గ్రహించి యది యనుకరించగలవాడు నాటకంలో ఉత్తమ నటుడౌతాడు.

విభిన్న మనస్తత్వాలు గల వ్యక్తుల వ్యవహారాలు (కనీసం వారు యితరులతో జరిపే సంభాషణలు వగైరా) జాగ్రత్తగా గమనించండి. మీకు యెన్నెన్నో క్రొత్తసంగతులు తెలుస్తాయి. ఒకరు మరొకర్తో పొరుగింట్లో 'పుల్లకూర వండు కున్నారు' అని చెప్పడానికి యెన్ని మూతివంకర్లు పెడతారు. యెన్ని విశాగ చేష్టలు చేస్తారు! మరొకరు యెంతో గొప్ప విషయాన్ని అతి తేలికగా చెప్పివేస్తారు. ఈ మనుష్యుల తత్వాలు, పరిసర ప్రభావాలు, జాగ్రత్తగా పరిశీలిస్తే అభిన యంలో మనకు యనేక విషయాలు తెలుస్తాయి. ఇవి నాట కంలో నటించడానికి బాగా యుపయోగపడ్తాయి.

జీవితంలో వ్యక్తి నటించేటప్పు డతను ప్రేక్షకులను దృష్టిలో వుంచుకోడు. ఎ తవరకూ ఎదుటి వ్యక్తితోనే యతని సంబంధం. కాగా నాటకంలో నటించే వ్యక్తి జీవితంలో జరిగినది లేక జరుగగలదనిపించే ఒకానొక సంఘటనను ప్రేక్షకులకు విపులంగా

తెలిసేలా చెప్పడానికి నటిస్తాడు. అందులో స్వాభావికతతో బాటు కొంత అస్వాభావికతకూడా వుంటుంది. ఈ రెంటిమేలు మిలాపు నాటకీయత. పొరుగింట్లో సంభవించిన మరణానికి లోకధర్మంగా ఓసారి "అయ్యో పాపం" అనేస్తారు కానీ నాటకంలో ఇది సంభవించి చచ్చినవారి ఆత్మీయపాత్ర దుఃఖ రసం ప్రదర్శిస్తుంటే అది తమకే సంభవించినట్లు ప్రేక్షకులంతా కన్నీళ్ళు కారుస్తారు ఒక భీభత్సదృశ్యం (యుద్ధం గుద్దులాట వగైరాలు) చూస్తున్నవారు పిడికిళ్ళుబిగిస్తారు. ఒక శృంగార దృశ్యం చూస్తున్నవారు నాయిక (నాయకుడు) తమతోనే ఆవిధంగా ప్రవర్తిస్తున్నట్లు మురిసిపోతారు. ఆయా ఘట్టాలలో ఆయా అనుభూతులు ప్రేక్షకులలో కల్గించగలవాడు ఉత్తమనటుడనేది నిర్వివాదాంశం. ఇది సాధించడానికి అనేక తీరులు వున్నాయి ప్రముఖనటులు తమ తమ వీలుచాళ్ళను బట్టి యీ తీరులన్నీ ఆచరణయోగ్యములని నిరూపించ గలిగారు. క్రొత్తరీతులు వెతికి అవికూడాచూడముచ్చటగా ప్రదర్శించగలవార్ని నిరుత్సాహపరచకూడదు. కాగాలోపాలుంటే విమర్శనాత్మకంగా చెప్పటం మంచిది.

ప్రేక్షకులను రంజింపచేయాలి నాటక నటన. కాగా యస దర్పంగా ప్రవర్తించి ప్రేక్షకుల మెప్పు పొందగలవారు కొందరున్నారు. ఈ పద్ధతి ఉత్తమప్రమాణాలతో నటించే వారికికూడా వొక్కొక్కప్పుడు శరణ్యమౌతూంటుంది. ఇది మంచిదికాదు. కానీ ఆయా సందర్భాలనుబట్టి ననివార్య

మాతోంది. సాధ్యమైనంతవరకూ యీ పద్ధతికి స్వస్తి చెప్పటం వాంఛనీయం.

నాటకనటన ఒకేమారు అనేకమందికి ప్రదర్శింపబడ్తుంది. అంచాత విధిగా మనంచేసే ప్రతిపనీ, ప్రతిచేష్టా, ప్రేక్షకులందరికీ కనిపించేలా గర్థమయ్యేలా, చేయాలి. మనం చెప్పే ప్రతిమాటా ఆఖరికి జనాంతికమైనాసరే అందరికీ వినిపించేలా చెప్పాలి ఇక్కడే ప్రాప్తించిన పాత్రకూ నాటకపాత్రకూ తేడా ప్రారంభం అవుతుంది. ఈ తేడాను తెలియకుండా కాకుండా స్వాభావికంగా వుండేలా ప్రదర్శించగలగటం ఉత్తమనటన.

సాధన :—ఇది సాధించడానికి నటులు కాదల్చుకున్నవారు కొంత శిక్షణపొందాలి.

మనం మామూలుగా మాట్లాడుకునే స్థాయిలో రంగస్థలంమీద మాట్లాడ్తే ఎవరికీ వినిపించదు (మైక్రోఫోనులు వగైరా యేర్పాటుచేసినా!) అలాగని చెవిటివాళ్ళముందు అరిచినట్లు అరిచినా బాగుండదు. కాగా స్థాయి యెక్కువచేసినా మామూలుగానే మాట్లాడుతున్నట్లు భ్రమకలిగించాలి. ఇందుకు సంగీతసాధన మంచి శిక్షణ. వాచికానికి (సంభాషణలకు) కూడా శృతిస్థాయిలయ లవుసర మనేది గుర్తించాలి.

ఆంగికాభినయానికి కూడ తగిన శిక్షణ కావాలి. అంగవిన్యాస మడ్డదిడ్డంగా చేసేస్తే యాంగికాభినయం కాదు. క్రమబద్ధంగా చూడ ముచ్చటగా వుండాలి. ఇందుకు శరీర వ్యాయామం మంచిది ఒక్కోమారు కదలకుండా బొమ్మలా

నుంచోవాల్సొస్తుంది. ఒకోక్కమారెత్తిన చెయ్యి పావు గంటదాకా దింపకుండా వుంచాల్సి వస్తుంది. శరీరవ్యాయామంతో యివి సాధించడం తేలిక.

సాత్వికాభినయాని కేకాగ్రత యవుసరం. ఏకాగ్రత సాధించడానికి ప్రతి నటుడూ ప్రయత్నించాలి. ఇది చేతకాకపోతే సాత్వికాభినయం ప్రదర్శించటం చాలాకష్టం. ఒక పతాన్నో లేక గోడమీద పెట్టుకున్న నొక గుర్తు (చుక్క)నో తదేకంగా చూస్తూ ధ్యాస నిల్పటం ప్రాక్టీసు చేస్తే యేకాగ్రత కొంతవరకూ యలవడుతుంది.

నటుల కాహార విహారాదులలో నియమమూ నీతి, చాలా యవుసరం. వృత్తినటులకు మరీను.

నటనలోని ప్రాథమిక సూత్రాలు: అందరికీ కనుపించేలా మనంచేసేది ప్రతివారికీ యర్థమయేలా గుండాలి ఇందుకుగాను ముందుగా మనకి మనం నటించబోయే పాత్ర బాగా యర్థంకావాలి. చేసే విన్యాసమూ చెప్పే మాట అర్థయుక్తంగ వుండాలి.

నటనలో ననేక పద్ధతులున్నాయి. ఒకే పాత్ర నొకోక్కతరం వా రొకోక్క విధంగా నభినయించి మెప్పు పొందారు. ఇదెలా సాధ్యమయిందనేది పరిశీలిస్తే నటనకు యెప్పుడూ యొక ప్రమాణం లేదని దేశకాల పరిస్థితులను బట్టి మారుతూంటుందని తెలుస్తుంది. పరిణామ వాదం యొప్పుకున్నవారు దీన్ని కాదనలేరు కొన్నికొన్ని రసాల

నొక్కొక్క విధంగా నభినయించా లనుకోవడం పొరబాటు. ఆయా రసాలు తాము నటించే పాత్రల నైజాన్నిబట్టి మారుస్తూ ప్రదర్శించాలి. అంచేత Character study యనేది నటుడు ముఖ్యంగా తెల్సుకోవాలి.

ఒక త్రాగుబోతుపాత్ర నే తీసుకుందాం—మధుసేవలో "రంగడు"—దేవదాసులో "దేవదాసు" ఈ రెండూ త్రాగుబోతు పాత్రలే అయినా మొదటిదానికీ రెండోదానికీ యెంతో తేడావుంది. దేవదాసు త్రాగుబోతుతనం ప్రారంభించిన కాణ్ణించీ మధుసేవలో రంగడిపాత్రను అనుకరించేస్తే సరిపోతుందా? అలాగే దుఃఖం యిదీ ఒక్కొక్క అంతస్థు మనుషులు ఒక్కొక్కలా ప్రదర్శిస్తారు కదా! ఈ తేడాలు తీక్ష్ణంగా అవగతం చేసుకుని ప్రదర్శించగలగాలి. అంతేగాని దుఃఖం అనంగానే గుండెలు బాదుకుంటూ ఏడిస్తే సరిపోదు ఇలాగే శృంగారం వగైరా ఇతర రసాలుకూడాను ఆయాపాత్రలనుబట్టీ ప్రదర్శించాలేగాని శ్లోకాలలో వ్రాశారుకదా అనీ పిడుక్కీ బిచ్చానికీ ఒకటేమంత్రం పఠించకూడదు.

ఒక్కొక్క పాత్రను తీసుకుని ఆపాత్ర నైజగుణాలు వగైరా కథనుబట్టీ సంభాషణ సన్నివేశాలక్రమాన్నిబట్టి తెలుసుకోవాలి. అటువంటిపాత్ర మనం ప్రాపంచికంగా ఎక్కడన్నా చూచామా అని గుర్తు తెచ్చుకోవాలి. మనకు తెలియనిపాత్ర అయితే కొంత ప్రయత్నంచేసి తెలుసుకోవాలి. పురాణ, చారిత్ర్యకపాత్రలైతే విపులవిమర్శతో కూడిన గ్రంథాలు పరి

శీలించీ పెద్దలనడిగి తెలుసుకుని పాత్రస్వభావాన్ని అవగతం చేసుకోవాలి. మనకన్నా ముందు ఒక సాంప్రదాయాన్ననుస రించి పాత్రనటింపబడ్తుంటే ఆ నటనలోని మంచిచెడ్డలు అవ గాహనచేసుకోవాలి. లేక మనకు అటువంటి వీలుచిక్కకపోతే ఆ పాత్ర ఆవిధంగా నటింపబడటం చూచిన వారినుంచి విష యాలు తెలుసుకోవాలి. అప్పుడు మన యభిప్రాయాలుకూడా కలబోసి నటనారీతులు నిర్ణయించుకోవాలి. అంతేగాని గ్రుడ్డిగా పాత నటులను అనుకరించకూడదు. నటనలో అను కరణ పనికిరాదు – "నటన అంటేనే అనుకరణకదా! ఇదేమి టిలా అంటున్నాడనుకోకండి! మరోనటుడ్ని అనుకరించి నన్నాళ్ళూ మనం అపర............లాగానే వుండాలి! నటనలో అనుకరించాల్సింది ప్రాపంచిక పాత్రలనుగాని ఉత్తమ నటులనుకాదు. ఉత్తమనటులపోకడలు పద్ధతులు తెలుసు కోవాలి, అంతేగాని వారినటన అనుకరించకూడదు.

తామెన్నుకున్న పాత్రను క్షుణ్ణంగా పరిశీలించి యీ పాత్రమీద యొకమాదిరి నిర్ణయం జరిగినాక నటన ప్రాక్టీసు చేయాలి. కొందరీ ప్రాక్టీసు యద్దంలో చూస్తూ చేస్తామంటారు. అద్దంలోచూస్తూ ప్రాక్టీసు చేసినవారునటులు కాలేరుకాగా యొకరిద్దరుపేరుప్రఖ్యాతులుసంపాయించుకున్న నటు లద్దంలో చూచే ప్రాక్టీసు చేశారనివినికిడి. ఇది యెంత వరకూ నిజమో తెలియదుకాని యీ మాదిరి ప్రాక్టీసువల్ల సాత్వికాభినయ మన్నది పూర్తిగా దెబ్బతింటుంది. పోతే

నిలువుటద్దంముందు ప్రాక్టీసుచేస్తే ఫోజులూ వగైరా వోమాదిరిగా రావచ్చు. కాని రంగస్థలంమీద కూడా అద్దం దృష్టిపథంనుంచి పోక నటుణ్ణి యాంత్రికంగా తయారుచేస్తుంది. సహృదయులైన విమర్శకులను దగ్గర కూర్చో పెట్టుకుని నటించి తప్పొప్పులను తెలుసుకుని ప్రాక్టీసు చేయటం మంచి పద్ధతి. నటనలో మంచి యనుభవం కలిగిన నిర్మాత శిక్షణలో తర్ఫీదు పొందుతున్నప్పుడు యిక విచారించాల్సిన పనేలేదు. అద్దంలోచూచి యెప్పుడూ ప్రాక్టీసు చేయకూడదు. అద్దంలో చూస్తే భావాలెలా ప్రదర్శిత మవుతున్నాయో చూసే దృష్టి వుంటుంది కాని ప్రదర్శించే యవకాశముండదు.

స్థూలాభినయం సూక్ష్మాభినయ మన్న రెండు విధాలైన యభినయం నాటకాలలో వాడుకలోవుంది. ఆంగికం వాచికం ఆహార్యం ఈ రెండు విధాలైన యభినయాంలోనూ వాడ్తారు. నాటకాభినయానికి వన్నె తెచ్చేది యాహార్యం (పాత్ర ధారణ లేక యలంకరణ. దుస్తులు, రంగాలంకరణ) ఈ ఆహార్యం సరియైనది నిర్ణయించుకోవాలి. స్థూలాభినయంలో యాంగిక వాచికాలకు ప్రాధాన్యం. సూక్ష్మాభినయంలో సాత్వికాభినయాని కెక్కువప్రాధాన్యం.

సూక్ష్మాభినయం మొదటి వరుసలలో కూర్చున్న సభికులకు తప్ప చివర చివర కూర్చున్నవారికి సరిగా కన్పించదు. ఇందుకు రంగస్థల మీద లైటింగు యేర్పాట్లూ

ప్రేక్షక స్థానంలోని సీటింగు యేర్పాటు కూడా కొంతవరకూ కారణాలు. ఈ రోజులలో కూడా యివి చక్కబడలేదు.

జనం యెక్కువగా హాజరైన నాటక ప్రదర్శనలలో విధిగా స్థూలాభినయానికి ప్రాధాన్యత యివ్వాలి నిర్ణీతమైన (Limited) సభికులున్నప్పుడు సూక్ష్మాభినయానికి ప్రధాన్యత నివ్వవచ్చు

ఆంగికాభినయంలో నటులు వివిధావయవాలను విరివిగా ఉపయోగిస్తారు. ఈ పద్ధతి ధీరోదాత్త పాత్ర లెక్కువగా వాడకూడదు.

తోలుబొమ్మలాటలో చిన్నచిన్న పాత్ర లవయవాలన్నీ కదుపుతాయి. పాత్రల యాధిక్యత పెరిగినకొద్దీ తల మాత్రం కదుపుతాయి. ఈ విధానం నాటకాభినయానికి కూడా సూత్రప్రాయం కాగా భరతనాట్యపు 'కృష్ణ' పాత్రలూ స్థంభాకారపు తక్కువ (భటులు వగైరా) పాత్రలూ మనకు కోకొల్లలు! ఇది కూడని పని. కానీ దేశ కాల పాత్రలనుబట్టి భరతనాట్యపు కృష్ణు లుత్తమ నటులుగా చెలామణి కాకపోలేదు.

ఆంగికాభినయం విరివిగా నుపయోగించేవారి కవయవ సౌష్టవమూ వాటి గదలికల్లోని సొంపూ, వన్నె తెస్తాయి.

వాచికాభినయం (ఇటీవల ప్రచారంలోకి వస్తున్న మూగనాటకాలలో మినహా) ప్రతి పాత్రకూ యవసరం. వాచికం నిర్దుష్టంగా, తగుస్థాయిలో వినదగిన కంఠస్వరంతో

చెప్పగలిగియుండాలి వాచికాభినయంలో యాక్సెంట్ (Accent) మాడ్యులేషను (Modulation) వగైరాలు బాగా సాధనచేయాలి. ఒకేవాక్యాన్ని వివిధపాత్రలు ఆయా సందర్భాలనుబట్టి చెప్పే తేడాలు అవగతం చేసుకోవాలి.

పూర్వనాటకాలలో వచనంకూడా శ్రుతిలయలకు యనుగుణంగా యుండేది. అందుకు విభిన్నంగానూ కొందరు (మహానటులే) చెప్పేవారు రసస్ఫూర్తి యనేది యుంటే యే విధానమైనా ఫరవాలేదు.

స్వగతాలనూ, జనాంతికాలనూ ప్రకాశసంభాషణలకు విభిన్నంగా చెప్పాలి. స్వగతాలూ జనాంతికాలూ కూడా ప్రేక్షకులకు వినిపించేలా చెప్తున్నా యవి ప్రకాశసంభాషణలు కావనేభావం ప్రేక్షకులకు కలిగితీరేలా వాటిని చెప్పాలి.

సాత్వికాభినయంలో దిట్టలైననటులు యాంగికవాచిక ఆహార్యాభినయాలను మిన్నగా ప్రదర్శించగలరు. సర్వ అవయవ వ్యాపారులను మనస్సు యెలాగయితే నడుపుతోందో సాత్వికాభినయం యులాగే తతిమ్మా యభినయాలను నడుపుతుండదు. నటుడు తాను ధరించేపాత్రయొక్క అప్పటి స్థితిగతులను యాలోచిస్తూ యందులో ప్రవేశించడానికి ప్రయత్నిస్తూ నటించాలి. నటుడు ప్రాపంచిక పాత్రమీద గెలుపు సంపాదించిందిక్కడే. ప్రాపంచికపాత్ర యొక విషయాన్ని అనుభవించి ఆ విధంగా ప్రవర్తిస్తుంది. కాగా నటుడు విషయాన్ని యనుభవించకుండా యూహించి ప్రదర్శిస్తాడు.

నటుని యూహాశక్తి యెక్కువగా బయల్పడేది సాత్వికాభినయంలో. త్వరత్వరగా పాత్రలో లీనం చెందడానికి వీలుగా నటుడు తదేకత (Concentration) యలవరచుకోవాలి. జరగని యొకసంఘటన జరిగినట్లు యూహించి తదనుగుణంగా రసోత్పత్తి చేయడానికి మనస్సు పరిపరివిధాల పరుగులు తీస్తుంటే సాధ్యంకాదు. అంచేత మనస్సు నిలకడకు సాధన యవసరం. మరోవిషయం: సాత్వికాభినయం యనుకున్న ఫలితాలు సాధించాలంటే ప్రేక్షకులుకూడా కొంతవరకూ పాత్రలో లీనమవాలి. అందుకుగాను ప్రేక్షకులను కూడా యూహాజగత్తులోకి తనతోబాటు తీసుకువెళ్ళగలశక్తినటునకు అవసరం. మంచిసాధనతో అనుభవంమీద యీవిషయంలో కూడా చక్కని ఫలితాలు సాధించవచ్చు

ప్రేక్షకుల యభిరుచుల్నీ, Response నీ బట్టిస్థూల, సూక్ష్మాభినయాలను మారుస్తూ ప్రదర్శించగలగటం యొక విశిష్టత. ఇది అందరివల్లా కాకపోవచ్చు. అయినా సాధ్యమైనంతవరకూ ప్రేక్షకుల యానందాన్ననుసరించి నటించడం మంచిది.

నాటకంలో నటించే ప్రతిపాత్రా రంగస్థలంమీద యున్నంతసేపూ కథలోనూ సంభాషణలలోనూలీనంకావాలి, జరిగేదీ జరుగబోయేది తాము చెప్పాల్సిందీ చెయ్యాల్సిందీ యింతకుముందే తమకు తెలిసినా తెలీనట్లూ అప్పటికప్పుడు సంభాషణా సన్నివేశాల పరిణామాన్నిబట్టి ప్రవర్తిస్తున్నట్లూ

నటించాలి. మరోపాత్ర నటిస్తుంటే తదనుగుణంగా Reaction చూపాలి సాధారణంగా మరోపాత్ర తన సంభాషణ చెప్పూవు న్నప్పుడు నాభాన్సురానీ నాతడాభాకూడా చూపిస్తాతే యన్నట్టు బుర్ర క్రిందికీ మీదికీ ప్రక్కలకూ యూపుతూ నుంచోటం రియాక్షనని పించుకోదు. ప్రక్కపాత్ర చెప్పే సంభాషణ్ని యనుభవించాలి. రంగస్థలంమీద పాత్రలే నాటకంలో లీనంకాకపోతే యిక ప్రేక్షకులసంగతి చెప్పాలా?

ఈమధ్య "ఫలానా నటుడు ఓవర్ యాక్షను చేసాడు" అన్నమాట చాలామంది నటం నేర్చుకున్నారు. నటనలో ఓవర్ యాక్షను అన్నది లేదనేది చాలామంది పెద్దనటుల అభిప్రాయం! కాగా "అండరుయాక్షన్"ను గురించి వీరే అక్కడక్కడ మందలింపులు చేసినట్లుకూడా తెలుస్తుంది!! మనం ఓవరు యాక్షను అనుకునేది పాత్రధారి పాత్రను సరిగా అర్థం చేసుకోనక నటిస్తున్న విధానం. ఒక్కొక్కప్పుడు చూచేవారికి కూడా పాత్రస్వభావం తెలియక ఓవర్ యాక్షను అనుకుం టారు ఉదాహరణకు ప్రతాపరుద్రీయంలో పిచ్చివానిపాత్ర, కొంతవరకూ పేరిగానిపాత్ర. ఈ పాత్రలకు మోతాదుమించిన నటన అవసరం. అది ఓవర్ యాక్షను కాదు. పాత్రలస్వభావం లోనే వున్నదీ ఓవర్ యాక్షను. అది ప్రదర్శించకపోతే "అండర్ యాక్షను" అవుతుంది. పేరిగాడు ప్రతాపరుద్రుడౌతాడు పిచ్చివాడు యుగంధరుడౌతాడు!!

ఒకదృశ్యంలో చెప్పేవారూ వినేవారూ ఇద్దరే కాక మరికొన్ని పాత్రలుంటాయనుకోండి. ఇవన్నీ రథంమీది బొమ్మల్లా కూర్చుని గుడ్లు మిటకరిస్తూ చూస్తూంటాయ్. ఇది చాలా అసహ్యంగా వుంటుంది. ఉదా: కురుక్షేత్రంలో ధృతరాష్ట్రుని కొలువుకూటం. బహుళప్రచారంగల యీ నాటకాన్ని గురించి చెప్పాల్సిందేముంది !

రంగస్థలంమీద పనిలేనిపాత్ర అంటూవుండదు. సంభాషణలు లేనంతమాత్రాన ఆపాత్రలు దిక్కులుచూస్తూ మరబొమ్మల్లా నుంచోకూడదు. జరిగే సంభాషణలనుబట్టి వీరు కూడా నటిస్తూండవచ్చు. ఇటువంటి పాత్రలు నటించేటప్పుడు ముఖ్యపాత్ర (అనగా అప్పుడు సంభాషణలు చెప్తూ ప్రాధాన్యంవహించేపాత్ర)కు అడ్డుతగులకూడదు. అతని సంభాషణలూ నటనా చూడటం మాని యీ పాత్రలవంక ప్రేక్షకుల దృష్టి మళ్ళేలా ప్రవర్తించకూడదు. ఎవరన్నా ప్రేక్షకులు హఠాత్తుగా యీ పాత్రలవంక చూసినప్పుడు మటుకు యివి నిర్వ్యాపారంగా నిలబడి కనిపించకూడదు.

నటనావిధానంలో అప్పుడూ, ఇప్పుడూ, యిక ముందూ కూడా మార్పులు అనేవి వున్నాయని గమనించాలి. ఇవి ఎందుకు? ప్రేక్షకుల అభిరుచులు మార్తుంటే నటనకూడా మార్తోంది, మారితీరాలి. లేకుంటే అది నాశనం అవుతుంది. వెనుకబడిన ప్రాంతాలప్రేక్షకులకు నచ్చిన నటన విద్యాధికులైన విజ్ఞానవంతులకు నచ్చకపోవచ్చు. కొన్నాళ్ళకు వెనుక

బడిన ప్రాంతాలవారుకూడా విద్యార్థులు మెచ్చే నటన కల వాటుపడవచ్చు. విద్యార్థులకూ విజ్ఞానవంతులకూ సాంప్రదాయనట నని లేనిపోని వేవో ప్రదర్శిస్తూ కూర్చుంటే నాటక మంటే మొహం మొడుతుంది. అంతేగాక మరొకఅపహాస్యంగా కూడా **వారు** భావించవచ్చు. అందుకనే "అసంపూర్ణ **రామాయణం**" లాంటి వ్యంగ్యనాటికలు బహుళ ప్రచారం లోకి వచ్చాయి!

నాటకాభినయం శాస్త్రమా, కళా, అనే చర్చ అనవసరం. కావలసిందల్లా ప్రజానురంజకంగా అభినయించగల్గటం. ఇందుకు తగు కృషి అవసరం.

ఔత్సాహిక నాటక ప్రయోగము

(e) ఆహార్యం

1. పాత్రధారణ. అలంకరణ (Make up).

ఔత్సాహిక నటులలోనేమి వృత్తి నటులలోనేమి పాత్రధారణను గురించి తెలిసినవారూ, తెలిసి యాచరించ గలిగినవారూ, బహు కొద్దిమంది. మేకప్‌లోని **మూల** సూత్రాలు తెలుసుకొన్నంతమాత్రాన తమకుతాము మేకప్ చేసుకోవడంగాని, లేక మేకప్‌లో తామపార ప్రజ్ఞావంతుల **మనుకోడం**గాని పొరబాటు.

కొద్దోగొప్పో మేకప్ తెలిసినవారుకూడా తమ ముఖానికి రంగువేసుకోడానికి ధైర్యంచాలక మేకప్‌మాన్ వద్దకు చేర్తారు. 'నాకు ముందు వెయ్యమంటే నాకు ముందు వెయ్య'మని.

ఔత్సాహికనటునకు యెప్పుడోగాని రంగస్థలమెక్కే యవకాశం లభించదు. మేకప్‌మీద యెన్నిపుస్తకాలు చదివినా యెన్ని 'డిమాన్‌స్ట్రేషన్సు'చూచినా యవకాశాలుతక్కువగుట మూలాన సాధనచేసి ప్రత్యేకత సంపాదించే యవకాశ ముండదు. అందుచేత యెందుకీ బాదరబందీయంటాయని మేకప్‌కు మరొకరిమీద యాధారపడతారు. ఔత్సాహిక నాటకశాలకు కుదురుకున్నా ప్రొఫెషనల్ మేకప్‌మాన్ ప్రొఫెషనల్‌గానే వ్యవహరిస్తాడు. ఆతనికి పాత్ర స్వభావం మనసూ వగైరాలు తెలుసుకుని ప్రత్యేక మేకప్ చేయాలనే యాసక్తి యుండదు. కాగా యిందుకుగాను మన సమాజంతో పాటు (అందులో నొకడుగా) మెలగగల మేకప్‌మాన్ దొరకటం లేక తయారుచేసుకోగలగడం యా సమాజపు యదృష్టమనే చెప్పాలి.

సాధారణంగా మేకప్‌మాన్ ముందు కూర్చున్నవారు తమ వేషస్వభావం వయసూ యతనికి చెప్పరు. మనసెక్కడో వుంటుంది. ఉత్సాహం యెగదంతూంటుంది. మేకప్‌మాన్ కివ్వేం పట్టువు పరసపెట్టె రంగుకొట్టుకురావడం కార్యక్రమంలో ఓపన్నెండేళ్ళ బాలాకుమారుడిలా తయారుచేసివదలి

'ఆ అద్దం చూచుకోండి' అంటాడు. తీరా యద్దం చూసుకుని "అయ్యో కొంపముంచావయ్యోయ్. నేను వేసేది ముసలాడి వేషమని" లబలబలాడ్తావు "ఆమాట ముందే చెప్ప లేక పోయావురా? సరేరండి" యని యిక ముఖంనిండా పిచ్చిగీతలు గీసి వదుల్తాడు. అప్పుడా వేషం మనం అనుకున్నట్లు ముసలిముఖం గానూ కాదు జబ్బు మొహంగానో మరోలాగానో యుంటుంది.

తనకు తాను మేకప్ చేసుకోడం తెలిసికోను కొంచెం శ్రద్ధా మంచి ప్రాక్టీసూ వుండాలి. మేకప్ అంటే రెండు చేతులకీ యింత గ్రీజ్ పెయింట్ (కేక్) తీసుకుని బాగా మర్దించి మొహానికి టపా టపా బాదుకోడం కాదు. (మా చిన్నతనంలో యిలాగే సర్దాగా యుండేవనుకోండి!)

మీరెంతో పోర్షన్లు కంఠస్థం చేసి మీ పాత్రను తన్మయంగా నటించగలమనే ధైర్యంతో నాటకప్రదర్శనకు పూనుకున్నారు. మేకప్ చేసుకోడానికి కూచున్నారు అఖరున చేసుకుంటున్న యీ మేకప్ నే మీరు రంగస్థలం మీద ప్రవేశించగానే ప్రేక్షకులు ముందుగా చూచేది. ఈ పునాది మీదనే మీరు యెంతో గొప్పగా నటించబోయే పాత్ర నిర్మాణం, పరిణామం యాధారపడ్డది అందుచేత యిది యెంత ముఖ్యమో ఆలోచించుకున్న నటుడు మేకప్ గురించి ప్రత్యేకశ్రద్ధ తీసుకుంటాడు. మేకప్‌లో రంగుల కలయిక తెలియాలి. ఏయే రంగులు కలిస్తే ఏయే యెఫెక్టు వస్తుందో

బాగా తెలియాలి. అవుసరమైతే నీ రంగుల కలయికమీద ప్రయోగాలుచేయాలి. ఏవోకొన్ని యింగ్లీషు పుస్తకాలు చదివి కేకుల నెంబర్లు తలుచుకుంటూ జపంచేస్తుంటే మేకప్ చేతకాదు. ఇంగ్లీషు పుస్తకాలలో వారు వ్రాసిన మనుషుల రంగూ మనరంగూ వేరు. ఆనెంబర్ల కేకులు (గ్రీజ్ పెయింట్స్) మనకు పడవు. కనుక పుస్తకాలు చూచీ, నెంబర్లు కంఠస్థం చేసి మోసపోకండి. స్వంతంగా ప్రయోగించి యేయే నెంబర్లు గల రంగులు యేయేవిధంగా సరిపోతాయో తెలుసుకోవాలి. అయితే యీ ప్రయోగాలు ప్రదర్శన ముందుమటుకు చెయ్యకండి. ఇంటిదగ్గిర చేసినా మీరుతప్పే అవకాశంవుంది. రంగస్థలంమీద యెంతలైటు వుంటుందో అంతలైటూ పెట్టుకుని ఈ ప్రయోగాలుచేయాలి. రంగులకు కాంతికీ (లైటుకూ) చాలా సంబంధంయుంది. కాంతిప్రభావం రంగుల్ని తమాషాగా మారుస్తుంది.

మేకప్ సామానులు మంచివి యెంచుకుంటే యెూట్టే శ్రమపడకుండా చక్కగా మేకప్‌చేసుకోవచ్చు. చెప్పుడు మాటలువిని చెడ్డసామానులు తెచ్చుకుంటే మీరెంతచక్కగా నటించదల్చుకున్నా రంగస్థలంమీద మీపాత్రధారణ సరిగా లేకపోతే రసాభాసమవుతుంది. (మధ్యలో మీసాలూడి పోవడం రంగువున్నట్టుండి బీటలుపడిపోవడం లేక కారిపోవడం వగైరాలు). మీకు పరిచయంలేని పరికరాలు యనుభవం సంపాదించకుండా మొదటిమారుగా వాడకండి.

ఈ క్రింది మేకప్ సామానులు ప్రతినాటకానికీ ఉపయోగిస్తాయి.

1. గ్రీజ్ పెయింట్ నెం 2, $2\frac{1}{2}$, 3, 5, 9.
2. కార్మైన్ (ఫిక్స్ రెడ్ లేక రూజ్) నెం 2, 3.
3. రోజ్ పౌడరు (ఫేస్ పౌడరు)
4. సఫేద్ (జింక్ పౌడరు)
5. ఎరుపురంగు (గుమ్మాలకి వేసుకునేది మంచిది) 1తులం
6. పసుపురంగు ,, ,,
7. స్పిరిట్ గమ్
8. ఐబ్రో పెన్సిల్స్ (నలుపు, బ్రౌన్)
9. ఐషేడ్సు వివిధరంగుల కణికలు
10. పౌడర్ పఫ్ (లాంబ్స్ వూల్) పాడ్స్
11. క్రేప్ హెయిర్ (అనేక రంగులుంటాయి మనకు తెలుపు, నలుపు, గ్రే రంగులుచాలు)
12. కొబ్బరినూనె.
13. సబ్బు (లక్స్ శ్రేష్టం)
14. రంగు తుడుచుకునేందుకు కొత్తగుడ్డముక్కలు లేక పాతవైనా బాగా వుతికించినవి (వీటికి లోపిస్తే కర్తె నులనిండా దుస్తులనిండా రంగుపులిమి యుంటుంది జాగ్రత్త!)
15. చిన్న కత్తెర (మంచిది)
16. అద్దం (పెద్దవి చిన్నవికూడా)

17. సేఫ్టీపిన్నులూ
18. సూదీ దారం.

స్పిరిట్ గమ్, కొబ్బరినూనె సీసాలు అవుసరం ముగియకుండానే తన్నేసి ఒలకబోసేస్తారు హడావిడిలో; ఎవర్నీ యేమీ యనటానికి వీలుండదు. పైగా పారబోసుకున్నాక యెవర్నని మటుకు యేమిప్రయోజనం? అంచేత వీటికా ప్రమాదం రాకుండా ముందే జాగ్రతపడాలి. ఖాళీ సిగరెట్టుడబ్బాలలో యిసుకపోసి యీ సీసాలను వాటిలోగుచ్చి వుంచుకోడం మంచిది.

స్పిరిట్ గమ్ ముందుగా టెస్టుచేసుకోవాలి ఒకటి రెండు చుక్కలు బొటనవ్రేలుమీద వేసి చూపుడు వ్రేలుతో పట్టిచూస్తే సరిగా అతికేదీ లేందీ తెలుస్తుంది. సరిగా అతక్క పోతే కాస్త రెజిన్ మెత్తగానూరి తగుమాత్రంగా కలిపి బాగా గిలకరించండి.

వేషధారణకు కొద్దిక్షణాలు ముందు చక్కగా గడ్డం గీసుకోవాలి. ప్రొద్దున్నే చేసుకున్నాలెద్దా అని తీరా గ్రీజ్ పెయింట్ వేసుకునేసరికి గడ్డమంతా అసహ్యంగా కనిపిస్తుంది. పౌడరు వేసేసరికి అసలు చూడలేకుండా తయారవుతుంది.

గడ్డంగీసుకున్నాక : చెమటా, మట్టీ, నూనెజిడ్డూ లేకుండా ముఖం సబ్బుతో శుభ్రంగా కడుక్కోవాలి. లక్సు సబ్బు నాటకాలప్పుడు వాడటానికి బహుశ్రేష్టం. కొన్ని యితర సబ్బులు వున్న జిడ్డుకుతోడు మరోకొంత మైనంలాంటి బంకను పట్టిస్తాయి.

తలవెంట్రుకలు ముఖంమీద పడకుండా వెనక్కి దువ్వుకోవాలి. అవసరమైతే ఒక గుడ్డపీలిక తలకు కట్టుకోవాలి తలవెంట్రుకలు ముఖంమీదపడి గ్రీజ్ పెయింటు వేసేటప్పుడు చీకాకుచేయకుండా ఇక మనవేషానికి సరిపోయిన నెంబరు గ్రీజ్ పెయింట్ కొంచెంగా కుడిచేతి చూపుడువ్రేలుకు తీసుకొని యెడమ చేతి అరచేతిలో వ్రాసి దాన్ని బాగా మర్దించాలి. చేతివ్రేళ్ళకి వుంగ్రాలుంటే వాటిని తీసెయ్యాలి. కేకు (గ్రీజ్ పెయింట్) పాతదైతే బిగుసుకుపోయి వుంటుంది. ఎంత మర్దించినా పాకానపడదు. ఇలాంటి కేకునుగని, లేక చేతులకు పట్టించుకున్నాకగాని పెట్రోమాక్సులైటు తలదగ్గిర పెట్టివుంచితే మెత్తపడుతుంది. గ్రీజ్ పెయింట్ ముఖానికి యెక్కువగా పట్టించుకోగూడదు.

మేకప్ అనేది ముఖభావాలు కనిపించకుండా వేసుకునే ముసుగుకాదు. ముఖాన్ని తేజోవంతంగానూ భావప్రకటన కనుగుణంగానూ వుండేట్లూ చెయ్యాలి.

మేకప్‌లో సాధారణంగా రెండువిధాలు :

(1) సామాన్యమైనది.

(2) ప్రత్యేకమైనది.

సామాన్య మేకప్ అంటే ముఖాన్ని వున్నదున్నట్లు మెరుగుదిద్దేసెయ్యటం. ప్రత్యేక మేకప్ అంటే ముసలి ముఖాలు, వికృతాకారాలు స్పెషల్ యెఫెక్ట్సు (మసూచికం వ కరటింకర్లు వగైరా) చూపటం.

ఈ రెండుతరహాలకూకూడా గ్రీజ్ పెయింటు వేసుకోడం పౌడరద్దుకోడంవరకూ ఒకటే. కాగా ప్రత్యేక మేకప్ వాడబోయేవారు గ్రీజ్ పెయింట్ రంగులు మార్చుకోవాలి. ఒకేమారు ఒకరంగుగాని ఒక్కొక్క భాగానికి ఒక రంగు చొప్పునగాని వాడాలి.

గ్రీజ్ పెయింటు సాధారణంగా నెం 2 లేక $2\frac{1}{2}$ అన్ని ముఖాలకీ వాడ్తారు నె బర్ల బాధ ఆట్టేలేకుండా ఓ సుళువు సూత్రం చెబుతాను. పసుపూయెరుపూ రంగులు వాడటంలో మీరు నేర్పరితనం సంపాదిస్తే నెం 2 లో మీరు కోరిన రంగులు తెప్పించుకోవచ్చు. ఈ రంగుల మిళితం జాగ్రత్తగా ముందు పరీక్ష చేసుకోవాలి. మీరీరంగుల మిశ్రితం చేయగల నేర్పు బాగా సంపాదించాలి. అప్పుడు యెన్ని యేళ్ళ వయస్సుకు యేరంగు బాగా నప్పుతుందో యప్పటికప్పుడు మీరే తయారుచేసుకోగలరు. ఇదీగాక మనలో కొందరు తెల్లతోలువాళ్ళు కొందరు నల్లతోలువాళ్ళూ వుంటారు. అంచేత యేదో ఓ నెంబరు పట్టుకు ప్రాకులాడకూడదు. నల్లవాళ్ళకు ఎరుపూ పశుపూ రంగులు ఓమోతాదు యెక్కువపడాలి. తెల్లవాళ్ళకు యివి అంతగా యెక్కువ కలపకూడదు.

గ్రీజ్ పెయింటు రెండుయర చేతులమీదా బాగాపల్చగా అయేలా మర్దనచేసుకోవాలి. అలారుద్దుకుంటూనే రెండు అరచేతులూ రెండు చెంపయెముకలమీదా(ఛీక్ బోన్స్) బాగా అద్దుకోవాలి తరువాత నుదురుకీ గడ్డానికీ అదుముకోవాలి,

అంటే యీభాగాలు రంగుతో హైలైట్ కావలసినవన్నమాట. ఇక ముఖం అంతా అద్దుకుని జాగ్రతగా కలుపుకురావాలి. ముఖంఅంతకీ(ముందు అద్దిన నాలుగుచోట్లూ కొంచెం యెక్కువగా) సమానమైన ఫిల్మ్ పడేట్టుగా పులమాలి. ఈ గ్రీజ్ పెయింట్ యెక్కడా యెక్కువ తక్కువలు (మాసికలు, పొడలు) పడకూడదు. చెవుల గూటలన్నింటిలోనూ బహు శ్రద్ధతో పులమాలి. గడ్డంక్రిందా, మెడముందూ వెనుకలూ జాగ్రత్తగా రంగు కలిసేలా పులమాలి.

చాలామందికి ముక్కుకి గ్రేజుపెయింటు సరిగా నతకదు. (ముక్కుమీద చెమట పోసేవారికి మరీను) యెక్కువన్నా యవుతుంది, తక్కువన్నా యవుతుంది. పొడలు పొడలుగా వస్తుంది. తీరా పొడరద్దే సరికి యీ లోపం విపరీతంగా కనుపించి రంగు కడిగేసుకోవాలసి వస్తుంది. కనుక ముక్కుకి గ్రేజుపెయింటుచాలాజాగ్రత్తగా వాడాలి. ముక్కు ముఖంలోని యన్నిభాగాలకన్నా (చెవులు మినహా) చల్లగా యుంటుంది. (ముక్కుమీద చెమటపోసే వారికి మరీను). గ్రీజుపెయింటులోని మైనం యీ చల్లదనానికి తగిలీ తగలకుండానే యీ భాగాలలో గట్టిపడి పోతుంది. గట్టిపడిపోయిన పెయింటు శాగా పులమడానికి వీలుగాక పొడలూ, యతుకులూ యేర్పడుతాయి. అందుచేత ముక్కుకి గ్రీజుపెయింటు వేసేటప్పుడు ముక్కును పొడిరుమాలుతో తుడవాలి, అవుసరమైతే కొంచెం రుద్దితే సరి వేడెక్కు

తుంది. రంగును తొందరగానూ గట్టిగానూ చేతులతో రుద్దుకుంటూ ముక్కుకు పట్టించుకుంటూ యుంటే యీ భాగానికికూడా రంగు బాగా పడుతుంది.

మామూలుగా నాటకాలలో వాడే గ్రీజు పెయింటు తడితగిల్తే గట్టిపడి ఫిక్సు అయిపోతుంది. ఏ పరిస్థితిలోనూ పౌడరునొక్కి గ్రీజుకు నిగారింపు తగ్గేలా చేయకుండా గ్రీజు పెయింటుకు తడి తగులనీయరాదు.

ఇంతవరకూ గ్రీజు పెయింటు మేకప్‌కు పునాదియని తెలుసుకున్నాం. ఈ పునాదిమీదే ముందు ముందు మీరు చేయబోయే మేకప్ యంతా యాధారపడి యుంటుంది. అందుచేత యిది చాలా జాగ్రత్తగా చేసుకోవాలని మరో మాటు నొక్కి చెబుతున్నాను. ఏ పరిస్థితులలోనూ గ్రీజు పెయింటు యెక్కువగా పట్టించుకోవద్దు. తక్కువైతే మరో కోటింగు వేసుకోవటంలో వున్న హాయి యెక్కువ పట్టించు కుని తక్కువ చేసుకోవడానికి గుడ్డతో తుడుచుకోవడంలో లేదు!

గ్రీజు పెయింటయినాక ఛీక్స్ రెడ్ (రూజ్) వాడాలి. ఇదీ యనేక రకాలు, రంగుల మార్పుకూడా యుంటుంది. ఏ రంగు కావాలో మాటిమాటికీ మీరు పుస్తకాలలో చూచే యలవాటు మానుకోవాలి. అనుభవం మీద తెల్సు కోవడం మంచిది. తెలియని సామానులు వాడకండి. పెద్ద పెద్ద పేర్లున్నాయి కదా యని. ఎట్టికేకు యెప్పుడూ చీక్స్‌కు

వాడకూడదు. ఇది ఫిక్స్ కాక కొంతసేపటికి కరిగి కారటం ప్రారంభిస్తుంది. అన్నిటికన్నా శ్రేష్ఠం మంచికంపెనీవారు తయారుచేసిన గుమ్మాల రంగు. పేర్లమీద మోజుంటే Carmen 2 వాడండి. ఎఱ్ఱటి వాళ్ళయితే రెండుబుగ్గలూ కొంచెం గిల్లండి. రెండు బుగ్గలమీదా యెఱ్ఱధాళు దిగుతుంది. ఒక 'స్పాట్'లో యెక్కడ యెఱ్ఱరంగు పట్టించండి. కొంచెము యెక్కువగానే! (మరీ యెక్కువద్దుసుమా!) ఆ సుద్దను, లేక చుక్కను ముక్కువేపుకూ, చీక్ బోన్ పైపుకు బుగ్గలపైపుకూ సర్దుకు రావాలి. రుద్దకూడదు. ముందు రంగు యుంటించినచోట కొంచెం యెక్కువగానూ సర్దిన చోట్లలో షేడ్ వచ్చినట్లుగానూ వుండాలి. ఇది చాలా బాగుంటుంది. తెలుగవారికీ నల్లవారికి, ఛీక్ బోన్ క్రిందుగా రంగు ముచ్చు పెట్టి పై మాదిరిగానే సర్దుకురావాలి.

పడుచువేషాలకు యిదే రంగును కొంచెంగా నుదురు యూ చివరనుండి యీ చివర వరకూ ఒంటి రేఖ విభూతిలా పెట్టాలి. ఆ గీతను క్రిందకూ పైకీ సర్ది వేయాలి. మూడు వ్రేళ్ళకూ కొంచెంగా పట్టించుకుని చెవులమీద యద్దుకొని సర్దుకోవాలి. గడ్డం క్రింది యెముక మీద యూ చెవి తమ్మె క్రిందనుంచి యీ చెవితమ్మె క్రిందవరకూ యొక వ్రేలు వెడల్పున వ్రాయాలి. గడ్డంముందు భాగానికి (క్రింది పెదవి క్రింద యేర్పడిన గుంటలో) పెదవి వెడల్పున యద్దాలి. ఇవన్నీ సరిగా సర్దుకోవాలి ముక్కు దూలానికి ముక్కుపుట

కలు పెట్టుకొనే చోట కూడా యద్దాలి. ఒక్కమాటలో చెప్పాలంటే యావసరత్తం ముసమిసలాడుతూ ప్రవహించే యన్నిచోట్లా యీ యెర్రరం గద్దాలి. దాన్ని జాగ్రత్తగా సర్దాలి. రుద్దకూడదు. ఫీక్సుకు వేసిన షేడ్ కన్నా ముఖం మీద యితరచోట్ల వేసిన షేడ్స తక్కువగా వుండాలి.

ఇక్కడ యవుసరమైన వేషాలకు ఐషేడ్స దిద్దుకోవాలి. లైట్ మేకప్పులకు ఐషేడ్స యనవుసరం. ఎరుపు, బ్రౌను, నీలం, గ్రే, రంగుల పెన్సళ్ళతో యీ షేడ్లు దిద్దుకోవాలి. లేకుంటే ఆయా రంగులు జాగ్రత్తగా అగ్గిపుల్ల (వెలిగించి ఆర్పినలిపితే మొనవస్తుంది) తో కనురెప్పలవద్ద దిద్ది వాటిని పైకనురెప్పకు పైకీ, క్రింది కనురెప్పకు క్రిందికీసర్దాలి.

ఇక పౌడరు వేసుకోవచ్చు ఇది రోజ్‌గాని లేక Broun (బ్రౌన్) (ఎరుపు, పసుపు, రంగులు మిశ్రితమైన రంగు) గాని యుండాలి. (ఈ రంగులుకలిస్తే చర్మపురంగు వస్తుంది) పౌడరు కొంచెంగా అక్కడక్కడ అద్దితే లాభం లేదు. పౌడరు అద్దడానికి చెయ్యి వుపయోగించరాదు. "లాంబ్స వూల్ పఫ్" యుపయోగించాలి. ఎక్కువైతే మెత్తని బ్రష్‌తో తుడిచివెయ్యాలి. ఆ అద్దినపౌడరును గ్రీజ్ పెయింటుయొక్క నిగారింపు తగ్గేలా మెత్తని గుడ్డతో వత్తాలి. తరువాతకూడా యెక్కువతక్కువలుంటే జాగ్రత్తగా కలుపుకు సరిచేసుకోవాలి. పౌడరుఅద్దకం సరిగాకలిసాక చేతులు రెండూ నీళ్ళలోముంచి విదిలించేసి (చేతులు కొంచెం తడిచేసుకొని)

మొహం యంతటా యద్దుకోవాలి. పౌడరు యద్దటంలో యింకా యేమైనా మిగిలిపోయిన తేడాలను యీతడి చేతితో సవరించేసుకోవాలి. ఇప్పుడు మేకప్ ఫిక్స్ యయిపోయిందన్న మాట.

ఏ పరిస్థితుల్లోనూ పౌడరుయద్ది రంగు ఫిక్స్ చేయకుండా కనుబొమ్మలు, కనురెప్పల వెంట్రుకలకు నల్లరంగు పులమరాదు. అది ముందుగా వాడితే పౌడరుయద్దేటప్పుడు మొహం యంతటికీ నల్లరంగు పడ్తుంది.

కనుబొమలు (స్పెషల్ మేకప్ లేకపోతే) నల్ల పెన్సులుతోగాని యిందాకా చెప్పినలాటి మొన దేల్చిన యగ్గిపుల్లతోగాని నల్లరంగుతో దిద్దుకోవాలి. ఇక్కడకూడా 'బ్లాక్ కేక్' వాడటం మంచిదికాదు. ఇదీ కరిగి క్రిందికి కారుతుంది కాటుక వాడవచ్చు జాగ్రత్తగా. మూపుడువేలు బొటన వేలు మునుగోళ్ళతో కొంచెం నల్లరంగు తీసుకుని జాగ్రత్తగా కనురెప్పల వెంట్రుకలను సవరదీయాలి. ఛాక్సుకూడా నల్ల రంగుతో కలుపుకోవాలి. నుదురుపక్కలజుట్టునునల్లరంగుతో తేలికగా "టచ్" చేయాలి.

ఇక లిప్‌స్టిక్ : కొందరు పెదవులచుట్టూ గీతగీసుకుని జాగ్రత్తగా యెర్రరంగు పట్టిస్తారు ఇది చాకలెట్ బాక్స్ బొమ్మల్లే కనిపిస్తుంది. మొగవాళ్ళకు, అందులోనూ ముసలివాళ్ళకు యే పరిస్థితులలోనూ లిప్‌స్టిక్ వాడరాదు. ఐతే పడుచు (మొగ) వాళ్ళకూ, మరీ నల్లగా వున్నవారికి మటుకు కొంచెం యెర్ర

రంగు (కార్మైన్ నం. 2) క్రింది పెదవికి రాసుకుని పై పెదవితో నొక్కుతూ సరిచేసుకోవాలి రెండు పెదవులకూ యెప్పుడూ పూయవద్దు ఆడపాత్రలకు లిప్స్ దిద్ది కార్మైన్ 2తో కాస్త జింక్ పౌడరు కలిపి క్రింది పెదవికి చుక్క పెడితే ఆ పెదవులు ఆహ్వానిస్తున్నట్లుంటాయి!

కొందరు బ్యూటీస్పాట్స్ (నల్ల చుక్కలు) పెడ్తారు. ఇవి స్త్రీపాత్రలకు వాడటం మంచిదే ముఖభంగిమలను బట్టి గడ్డం ప్రక్కల, పెదవుల పైన, ముక్కు క్రిందుగా (యేదో ఒక వైపు) ఒక్కొక్కప్పుడు ఫాలభాగానికో ప్రక్కకూడా యీ చుక్క పెట్టవచ్చు.

"ఆకర్ణాంత విశాల నేత్రాలు" కావాలంటే నల్లరంగు చార వెలుపల కనుకొలనుంచి కణతలదాకా లాగవచ్చు.

ఏదైనా అతిగా మాత్రం చెయ్యకండి. అన్ని అందాలూ ఒకరికే పెట్టేస్తే తలిసెట్టి రామారావుగారి "ప్రబంధసుందరి" తయారవుతుంది! గుండ్రటి ముఖంకలవారికి ఆకర్ణాంతవిశాల నేత్రాలు పెడతే హార్డీ మహాశయుడు జ్ఞాపకం వస్తాడు!

కోపపాత్రలకు కనుకొలుకులలో (ముక్కు ప్రక్కనున్న భాగం) ఎర్రచుక్క పెట్టాలి. అయితే నాటకంలో యీ మాదిరి మేకప్ (పాత్ర స్వభావవివరణ చేసేది) అనవసరం నాట్యములకు మాత్రం యిది పనికివస్తుంది. నాటకంలో ప్రవేశించిన పాత్ర మొదట్నించీ చివరవరకూ కోపంగా వుండనక్కరలేదు. యెప్పుడో యెక్కడో కోపంవస్తుందని మొదట్నించీ కను

కొలకుల్లో ఎఱ్ఱచుక్కలు పెట్టుకుకూర్చోనక్కరలేదు నటుడు తగుమాత్రపు మేకపుతో రసాలన్నీ, నటిస్తూ ఒప్పించాలి. రసానుగుణంగా మేకప్‌లో వున్నాయికదా అని పుస్తకాలలో వ్రాసినట్లు చేసుకు కూర్చోకూడదు.

ఇక మీసాలూ గడ్డాలూ వగైరాలు పెట్టుకోవచ్చు. అయితే అయినదానికీ కానిదానికీ క్రేప్ హెయిర్ జోలికి పోవడం చాలా ప్రమాదకరం సాధ్యమైనంతవరకూ నల్లపెన్సులు క్రేప్ హెయిర్ స్థానం యాక్రమించటం మంచిది తప్పనిసరిగా క్రేప్ హెయిర్ వాడవలసివస్తేమటుకు కొన్ని ముందుజాగ్రతలు అవసరం.

స్పిరిట్ గమ్ ముందుగా టెస్టు చేసుకోవాలి. ఇదివరకు చెప్పాను, మళ్ళీ చెబుతున్నాను. స్పిరిట్ గమ్ సీసా బాగా గిలకరించి ఒకటి రెండు చుక్కలు బొటనవ్రేలుమీద వేసుకుని చూపుడువేలుతో నొక్కిచూస్తే సరిగా అతికేదీ లేనిదీ తెలుస్తుంది. సరిగా అతక్కపోతే కాస్త రెజిన్ మెత్తగానూరి తగుమాత్రంగా కలుపుకోవాలి ఈటెస్టు నాటకపు క్రితం రోజునే చేసుకోవాలి.

ఇక క్రాప్ హెయిర్ లోకూడా రెండురకాలున్నాయి. ఒక రకం (తక్కువ ఖరీదుది) నిగనిగలాడుతూ బిరుసుగా యుంటుంది. ఇది బాగా అతకదు. మంచిరకం నిగారింపు తక్కువగా మామూలు వెంట్రుకల మాదిరివుంటుంది మెత్తగా పట్టు కుచ్చువలె వుంటుంది. ఇది మంచిది. ఇది జడల రూపంలో

లభ్యమవుతుంది. కావలసిన దానికంటె యెక్కువగా యెప్పుడూ యీ జడ వూడదియ్య కూడదు. ఒక యింగు శీము జడ సుమారైన నాటకం మొత్తానికి సరిపోవచ్చు. జడ వూడదీసి చాలా రోజులు నిలవయుంచింది గుంభన Texture తగ్గిపోయి జావజావగా వుంటుంది

నాటకం రేపనగా శుభ్రంగా జడవూడదీసి (వంకులు పోకూడదు) నీళ్ళలో బాగా నానబెట్టాలి. మర్నాడు యుదయము (అంటే నాటకం రోజున) తీసి శుభ్రంగా పొడి గుడ్డతో యద్దాలి. అలా యద్దేటప్పుడు కూడా వంకులు పోకుండా జాగ్రత్త పడాలి. అటుపిమ్మట తగుమాత్రపు యెండలో యారబెట్టాలి. మండుటెండలో దీన్ని యెండవేస్తే కమురుకంపు కొట్టడమే కాక షేప్ చెడిపోతుంది. ఈ విధంగా క్యూర్ చేసుకొన్న క్రేప్ హెయిర్ వూడిపోకుండా చక్కగా అతుక్కుని వుంటుంది. బజార్లో కొన్నదికొన్నట్లే వాడితే నూనె జిడ్డు వగైరాలుండి సరిగా అతకదు. నూనె స్పిరిట్ గమ్‌కి విరుగుడు.

క్రేప్ హెయిర్ యంటించాల్సిన భాగానికి స్పిరిట్ గమ్ జాగ్రత్తగా పిల్లలువాడే వాటర్ కలర్ బ్రష్‌తో రాయాలి. రాసీ రాయంగానే క్రేప్ హెయిర్ యంటించ కూడదు. కానేపు యారాలి. బాగా యారాక (పూర్తిగా యెండిపోయినాక కాదు). కావలసినవిధంగా క్రేప్ హెయిర్ యంటించుకోవాలి. కొంచెం తడిగల చేతిరుమాలుతో కాసే

పదిమి పట్టుకోవాలి. మధ్యలో నూనె తగలకుండా వుంటే దీన్ని పట్టుకు వుయ్యాలలూగినా వూడకపోవచ్చు.

క్రేప్ హెయిర్‌తో మీసా లనేకరకాలుగా చేస్తారు. అవన్నీ యిక్కడ చెబితే యీ భాగానికే యొక పెద్దపుస్తకం కావాల్సి వస్తుంది. ముఖ్యమైనవి రెండురకాలు చెప్తాను.

1. మీసాన్ని (లేక గడ్డాన్ని) కావలసిన షేపులో ముందుగానే తయారు చేసుకుని దాన్ని యంటించుకుని తరువాత కత్తెరతో సరిచేసుకోవటం. ఇది చాలా తేలికపద్ధతి.

2. మీసాల్ని గడ్డాల్ని ముందుగా తయారు చేయకుండా క్రేప్ హెయిర్ కొంచెంకొంచెం తీసుకుంటూ వెంట్రుకల మొదళ్ళు పైనించి కిందకు యంటించుకుంటూ పోతూ దాన్ని యవుసరమైనట్టు కత్తెరతో కత్తిరించుకుంటూ పోవడము మరో పద్ధతి.

మొదటి పద్ధతిలో మీసం క్రింది వెంట్రుక లాపొడుగు నుంచీ పొడుగు వరకూ యతుక్కుంటాయి. రెండవ పద్ధతిలో మొదళ్ళు మాత్రమే యతుక్కుంటాయి. ఈ పద్ధతిలో మీసా లతికించిన వానిలా కాకుండా నిజంగా మొలచిన వాటిలాగుంటాయి. అయితే యీపద్ధతి కష్టం. ఈమాదిరి మీసం పెట్టడాని కెంత చెయ్యిదిరిగిన వారికైనా పావుగంటకు తక్కువ పట్టదు.

కనుబొమ్మలకు కూడా క్రేప్ హెయిర్ వాడ్తారు. ఇందాక చెప్పినట్లు ప్రత్యేక కారణ ముంటేతప్ప కనుబొమ

లకు క్రేప్ హెయిర్ వాడకండి. ఒక్కొక్క వేషానికి పొదలు లాగుండే కనుబొమలు అవసరమవుతాయి. అటువంటప్పుడూ తప్పనిసరయినప్పుడూ మాత్రమే క్రేప్ హెయిర్ వాడండి. లేకుంటే నల్లపెన్సిలే చాలు చక్కగా కనుబొమలు దిద్దుకో డానికి.

స్పెషల్ క్యారక్టర్ మేకప్ :— స్పెషల్ క్యారక్టర్ మేకప్ అంటే ఒక మనిషి ముఖం యతని ముఖంలాకుండా మరోమనిషి ముఖంలా కనిపించేటట్టు చెయ్యడం యని పైన మనవి చేసాను.

పైన వివరించిన విధంగా సామాన్యమైన మేకప్‌కి వాడే గ్రీజ్ పెయింటూ, పౌడరూ వాసెలిను వగైరా దీని కి మామూలు మేకప్‌కూ భేదం లేదు. షేడ్స్ కోసం నల్లపెన్సిలుతో కొన్ని గీతలు గీస్తే సరిపోదు.

ముసలిముఖం కావాలంటే సాధారణంగా నుదుటిమీదా మూతివద్దా కొన్ని నల్లగీతలు గీసేస్తారు. కళ్ళచుట్టూరా, బుగ్గలకూ నల్లరంగు పులిమేస్తారు ఈ విధంగా చేస్తే ముసలితనంకన్నా రోగిష్టితనం యెక్కువగా వ్యక్తమవుతుంది.

ఏదో యొక ప్రత్యేక ముఖాన్ని తయారు చెయ్యాల్సి వచ్చినప్పుడుతప్ప (మీ ముఖమే ముసలితనంలో యెలాగుం టుందో అలా తయారు చెయ్యవలసి వచ్చినప్పుడు) మీరు ముసలితనంలో యెలాఉంటారో యలా మేకప్ చేసుకోటం మంచిది.

మీరు ముసలితనంలో యెలాగుంటారో చాలా తేలికగా తెల్సుకోవచ్చు.

కనుబొమలు పైకెత్తి ముఖంచిట్లించితే నుదుటిమీద గీతలు పడ్తాయి. ఆ గీతలు నల్ల లేక డార్కు బ్రౌన్ పెన్సులుతో దిద్దండి.

ఆశ్చర్యం ప్రకటిస్తూనవ్వండి, కళ్ళప్రక్కలవంపులు కనిపిస్తాయి. అవికూడా పైరంగు పెన్సలుతో దిద్దుకోండి.

ముఖాన్ని వెడల్పుచేసి నవ్వితే మూలలు ముడతలు పడతాయి. వాట్నికూడా పైమాదిరి దిద్దండి.

ఈగీతలు గీతలలాకాకుండా ముడతలనే భ్రమకలిగేలా గీసుకోవాలి. అందుకుగాను నల్లలేక డార్కు బ్రౌను పెన్సలు గీతలప్రక్క తెల్లగీతగీసి దాన్ని మొదటిగీతతో జాగ్రత్తగా కలుపుకుంటూవస్తే వెలుగునీడలయెఫెక్టువచ్చి నిజంగా ముడతలనే భ్రాంతి కలిగిస్తాయి.

ఇదంతా ఒక్కసారి చెయ్యగలమనుకోను. ప్రయత్నంమీదా యనుభవంమీదా మంచి నేర్పరితనం సంపాదించవచ్చు. కాస్త నలుపు లేక నీలంరంగు, గడ్డంపెరిగేచోట (మాసినగడ్డానికి వాడేవిధంగాకాదు) కళ్ళచుట్టూ రాసుకోవాలి. ఒక్కో వేషస్వభావాన్ని బట్టి ముక్కుకు కూడా ఆవైపూ ఈవైపూ యీరంగు రాసుకోవచ్చు.

తలనెరసినట్లు చూపడానికి కొందరు వుత్తతెల్ల ఫేస్ పౌడరు తలవెంట్రుకల కక్కడక్కడ యద్దుతారు. ఇది

చాలా పొర పాటు. ఫేస్ పౌడరు చివరంటూ నిలవదు. మధ్యలో మాసిపోయి తెల్ల వెంట్రుకలు నల్ల పడ్తాయి. మామూలు పౌడరుకు బదులు జింక్ పౌడరు వాడటం మంచిది. కాస్త లేజ్ లీన్ కూడా కలిపి పట్టిస్తే మరీమంచిది.

పళ్ళూడినట్టు చూపడానికి నల్ల యెనామిల్ పళ్ళకి వేయాలి.

గుడ్డికన్ను కోసం యెర్రధాళు సీరుల్లిపాయ సంపాదించి దానిపై (పల్చని) పొర జాగ్రత్తగాతీసి కన్ను మూసి బాగా స్పిరిట్ గమ్ రాసి, ఆరినతర్వాత ఆ పుల్లిపొర్క యంటిస్తే దగ్గర్నుంచి చూసినవాళ్ళే నిజంగా యది గుడ్డికన్నే యను కుంటారు.

గుడ్లు తేలేసినట్లు చూపడానికి కళ్ళుమూసుకుని పై రెప్పలకు లేజ్ లైనులో కలిపిన జింకుపౌడరు పట్టిస్తేసరి.

అనుభవంమీాదా పరిశోధనమీాదా యిలాంటి మెల కువ లనేకం కనిపెడ్తూ పోవచ్చు. ఈ సందర్భంలో ఒక్క ముక్క మళ్ళీ జ్ఞాపకం చేస్తున్నాను.

"నాటక మంటే లేనిదాన్ని యున్నట్లు ప్రేక్షకుల చేత భ్రమింపజేసే అద్భుతకళ" ఈ సూక్తి ఆహార్యం విషయంలో అక్షరాల నిజం.

గుంకుడుకాయలు రుద్రాక్షలులా కనిపిస్తాయి.

ముచ్చిబంగారం వివిధరంగుల్లో వెండి బంగారంగానూ నవరత్నాలక్రింద్గా చెలామణి అవుతుంది.

సూత్రంలో మోత్సం చూపించటం బాగా నేర్చుకో వాలి.

విగ్గులు (టోపాలు) :

సాధ్యమైనంతవర కివి వాడకండి. విగ్గు మధ్యలో పడి పోతుందేమో అనే భయం మీకు నాటక మాడుతున్నంతసేపూ వుంటుంది. తప్పనిసరిగా యిది పెట్టుకోవల్సివస్తే మంచివిగ్గు మీతలకు సరిపోయినది చూచి వాడండి. దాన్ని నెత్తినెట్టుకో బోయేముందు కాస్త తైలసంస్కారంచేసి దువ్వండి అన్ని వేపులా అదిమేలా గమర్చుకోండి.

విగ్గుపెట్టబోయేముందు తలముందుభాగంలోని వెంట్రుకలు ముందుకు దువ్వి విగ్గుపెట్టి ఆవిగ్గుమీదనుంచి యీవెంట్రుకలు వెనక్కువిరిచి తలపిన్నులు (అవుసరంఅయితే) పెట్టేస్తే విగ్గుపెట్టినట్లుండదు. మామూలు శిరోజకేశములే అనేలాగుంటుంది. ఛాత్సవద్దా కణతలవద్దా యవుసరం అయితే కాస్త క్రేప్ హెయి అంటించాలి.

మీసాలు, గడ్డాలు.

ఇవికూడాయప్పటికప్పుడు క్రేప్ హెయిర్ తో నంటించుకోడం మంచిది. లేకుంటే రెడీమేడ్ గా వున్నవన్నా అమర్చుకోవచ్చు. చెవులకి కొక్కేలతో తగిలించుకునేవిమాత్రం వాడకూడదు. అవి మధ్యలో ఊడిపోతాయి.

చేతులూ, పాదాలూ.

సాధారణంగా నౌత్సాహికులు చేసే పొరబాటు మెడ, చెవులకూ, సరిగా రంగుపట్టించుకోకపోవడమూ, చేతులకూ పాదాలకూ అసలు వేసుకోకపోవడమూను.

ముఖానికిమాత్ర మతి యందంగా రం గద్దుకుని కాళ్ళూ చేతులూ యథాతథంగా వదలివేస్తే అసహ్యంగా కనిపిస్తుంది. చేతులకీ పాదాలకీ గ్రీజ్ పెయింట్ వేసుకో నక్కరలేదు. ఇదివరకు పెరల్ క్రీమ్ పూసుకునేవారు. అది లేనిపక్షంలో, జింక్ పౌడరూ, శరీర మొహానికి వేసుకున్న రంగుకు సంబంధించిన షేడ్ వచ్చేలా ఎరుపూ పసుపూ రంగులుకలిపి నీళ్ళతో పూసుకుంటేచాలు. పౌడలూ మచ్చలూ మటుకు రాకుండా చూచుకోవాలి. ఈవిధమైన రంగుదుస్తు లతో కప్పబడని శరీరభాగాలకంతటికీ వెయ్యాలి. నిక్కరూ సగంచేతుల చొక్కాలువాడేట్టయితే మోచేతులూ మోకాళ్ళ వరకూ యీ రంగులే వేయాలన్నమాట.

మేకప్ అయిపోంగానే యిక మీరు నిర్ణయింపబడ్డ దుస్తులు ధరించవచ్చు.

నాటకంలో ''అతిసర్వత్ర వర్జయేత్'' యీ సూక్తి పాత్రధారణకు మరీ యెక్కువగా వర్తిస్తుంది. మేకప్ యెవరికి వారు వేసుకోవడం నేర్చుకోవడం మంచిది. మేకప్‌లో ప్రత్యేక ప్రవీణులు తయారవడంకూడా సమాజాలకు మంచిది

ఆహార్యం

(ii) వస్త్రాలు

"వస్త్రాల విషయం పెద్దగా తెలుసుకునేదేముంది? ఔత్సాహిక నాటక సమాజాలు చారిత్రాత్మక నాటకాల ప్రయత్నమే చేయరుగదా! వాటికేకదా వస్త్రాలు కావలసినది?" అని యీ భాగాన్ని యశ్రద్ధ చేయకండి.

చారిత్రాత్మక నాటకాలూ, పౌరాణిక నాటకాలూ తీసుకుంటే, యించుమించు మీకు వస్త్రాల బాధ లేదనే చెప్ప వచ్చు. మంచి డ్రెస్సుల కంపెనీకి వెళ్తే మీకు కావలసిన వస్త్రాలన్నీ దొరుకుతాయి. పరికరాలు కూడా వారివద్దనే దొరుకుతాయి కాస్త డబ్బు యెక్కువైనా!

ఇలాటి నాటకాలను వస్త్రాలు యెన్నుకునేటప్పుడు కూడా జాగ్రత్తగా యే యే మనిషికి యే యే వస్త్రాలు కావాలో నిర్ణయించుకుని లిస్టు వ్రాసుకుని అవి సంపాదించు కోవాలి. సాధారణంగా మనం యే కంపెనీకో వెళ్ళి "ఏమయ్యా! మేము 'ఛత్రపతిశివాజి' నాటకం వేస్తున్నాం నీదగ్గర యేమేమి వస్త్రాలున్నాయి?" అని యడుగుతాం. ఆ కంపెనీ యజమాని వ్యాపార సరళిలో (బేరం పోగొట్టుకో డానికి యిష్టంలేక "అయ్యో బాబూ! మనదగ్గర లేనిదంటూ వుంటుందా? మీకెందు కన్నీ నేను చూచుకుంటాగా!" అంటాడు. మంచివాడైతే యిలాగే యన్నీ తెచ్చు

వుంటాము. కానీ సాధారణంగా జరిగేసంగతి; తీరా నాటకం రోజున నాలుగు పంచలూ, పైదు [illegible]క్కాలూ తక్కువ తేస్తాడు. దాంతో నావేషము ముందుగనుక యీ చిన్నా కోటు నే తొడుక్కుంటానంటే నే తొడుక్కుంటానని పోట్లా టలూ ఒకొక్కక్కప్పుడు కొందరు నటులు మాటలు దిగ దీసుకుని కొట్లాటాలూ జరుగుతాయి ఇలాంటివి జరుగ కుండా ముందు జాగ్రత్త పడటం మంచిది. మనకు కావల సిన దుస్తులన్నీ ఒక కంపెనీలో దొరక్కపోతే మరోకంపె నీకి కూడా యార్డరివ్వటం మంచిది.

చారిత్రాత్మక నాటకాలలో దుస్తులరంగుల కలయిక చాలాముఖ్యం. కాగా యపభ్రంశపు సీనరీల ముందర నాటక మాడుతూ దుస్తుల రంగుల్ని గురించి యాట్టే బాధపడ నక్కరలేదు. సీనరీలు (సెట్టింగులైతే మరీ మంచిది) దుస్తులు రంగుల కాంబినేషను చక్కని లైటింగు యెఫెక్ట్సుతో చారిత్రాత్మక నాటకాలు ప్రదర్శిస్తే చాలా చక్కగా వుంటాయి. ఈ వీళ్లు మన రంగస్థలానికి లేవు. వీటికోసం ప్రయత్నించడం చాలా వ్యయప్రయాసలకులోనై నపని.

ఔత్సాహిక సమాజాలీ వ్యయాన్ని భరించే స్థితిలో లేవు. అంతగా భరించేస్థితిలోవున్న సమాజమంటూ బైల్దేరితే నీ విషయమై సలహాలివ్వగల పెద్ద లనేకమంది వున్నారు. గొప్పగొప్ప పుస్తకాలున్నాయి.

ఇకపోతే మామూలు సాంఘిక నాటకాలకూ నాటికలకూ దుస్తులవిషయం. ఇది యెవరూ పట్టించుకోరు. సాంఘికం యనగానే యే దుస్తులైనా సరిపోతాయనే ధీమా.

నిర్మాత యీ విషయంలోకూడా తగు శ్రద్ధ వహించి యెవరెవరేయే విధంగా దుస్తులుధరిస్తే బాగుంటుందో ముందుగానే నిర్ణయించాలి. ముందుగా చెప్పలేదు యుంచాత ఓమారు ఓసంస్థవారి "వాంగాటకం" నాటికలో (ఇది యొక సామాన్య గృహస్థు యింట్లో రాత్రి 10-40 కి ప్రారంభించే నాటిక, భర్త పెట్రోలింగుకని బైటికిపోబోతుంటే భార్య నివారింపులతో ప్రారంభ మవుతుంది ఈ నాటికలో స్త్రీ పాత్రకు సంసారపక్షపు స్త్రీ యింట్లో పడుకోబోయే ముందు కట్టుకునేదుస్తులు వాడాలి) తలకి వస్త్రియూ కళ్ళకి జోడూ. చేతిలో బాకూ పుచ్చుకుని గ్రీన్‌రూమ్‌లోనుంచి బైటకు వచ్చింది. "ఇదేమిటమ్మా తల్లీ యీవేషం?" అంటే, వెంట వున్నాయన "ఆ- కాస్త డాబుసరిగా కనిపించవద్దండీ?" యన్నాడు. ఆయన్ని యూవిడ్ని యొప్పించి ఆపటాటోపం యంతా తొలిపించేసరికి మాంతాంతలు దిగివచ్చారు. ప్రదర్శన పదినిముషా లాలస్యంగా ప్రారంభించాల్సి వచ్చింది.

ఇకపోతే యీ రోజుల్లో యన్ని వృత్తులవారూ, యన్ని మతాలవారూ యొకేవిధమైన దుస్తులు వేసుకుంటున్నారు. కానీ నాటకంలో యిలాధరిస్తే బాగుండదు.

"రాజు వచ్చెలె సభాసదూ" (పాత్ర ప్రవేశించేటప్పుడతని పుట్టుపూర్వోత్తరాలు చెప్పించేక చెప్పించటం) రోజులు పోయాయి సంభాషణలలోనూ యిప్పటికీ గాని యీపాత్ర ఫలానా యని తెలియటం లేదు అంతేకాక అనవసరం దుస్తులన్నా ప్రత్యేకించి ధరింపజేయటం మంచిది. పాత్ర యొక్క స్వభావాన్నిబట్టి సందర్భం దుస్తుల నిర్ణయం జరగాలి. దుస్తులరంగులు రంగస్థలం వెలుగులో కొట్టొచ్చినట్టు కనపడాలి. ప్రత్యేకసందర్భాలలో ఇందుకు వ్యతిరేకంగా వుండాలనిపిస్తే తప్ప వెలా వెలా పోయే దుస్తులు ధరించిన పాత్రలు (సాంఘిక నాటకాలలోనైనా సరే) ప్రేక్షకులను ఆకర్షించలేవు.

ఈ దుస్తులసమస్య ముందుగానే తేల్చుకుని నిర్ణయించుకోకపోతే తీరా నాటకం మొదలెట్టబోయేసరికి మూతి ముడుపులు ప్రారంభమవుతాయి. సాంఘికాలలో ఏపాత్ర కాపాత్ర దుస్తులు తెచ్చుకోవల్సిందే. అతనివద్ద లభ్యంకానివి మరెవరి వద్దనైనా నడిగి ముందుగానే దగ్గిరపెట్టుకోవాలి. తీరా నాటకంరోజున రంగువేసుకుని "ఏరా హనుమంతరావ్, 'డాక్టరుకోటు' తెమ్మన్నానే ఏదీ యిలాపారెయ్" అంటే ఆ హనుమంతరావు నాలిక కరుచుకుని "అరెరె మర్చిపోయానా బ్రదర్" అంటాడు. పోనీ యిప్పుడు వెళ్ళి తీసుకు రమ్మందామంటే, అతగాడు ముఖానికి రంగుపట్టించుకుని కనుబొమలు దిద్దుకుటున్నాడాయె! ఎలా వెళ్ళమనడం? ఇక నీకు యేడుపువచ్చినంతపనౌతుంది. అక్కడికీ యిక్కడికీ అయిన

వాళ్ళనీ కానివాళ్ళనీ పరుగులెత్తించటం, గుసగుసలూ బుసబుస లూను, నీకునిర్ణయించిన దుస్తులూ పరికరాలూ నీసంచీలో లేకుండాఅసలు నువ్వు నాటకప్రదర్శనకు హాజరవటం పెద్ద పొరబాటు. ఔత్సాహిక నటుడుగా యిలాంటి పని యెప్పుడూ చెయ్యవద్దు.

ఆహార్యం

(iii) రంగాలంకరణ.

మేకప్ చేసుకుని దుస్తులు ధరించటంతో ఆహార్యం పూర్తికాలేదు. రంగస్థలాలంకరణకూడా ఆహార్యంలో ఒక భాగమే.

ఈ రంగస్థలాలంకరణలోకూడా అనేక మార్పులు వచ్చాయి, వస్తున్నాయి. ఎన్ని మార్పులువస్తున్నప్పటికీ ముఖ్యంగా మనం గమనించాల్సింది, రంగస్థలంమీద మనం చేసిన ప్రతి అలంకరణా ప్రతి ప్రేక్షకుడికీ కనిపించాలి. అంతే గాక యీ రంగస్థలాలంకరణ పాత్రలనుగానీ వారి నటనను గానీ మరుగుపరచనిచోట్ల వుండటంకూడా ముఖ్యం.

రంగాలంకరణకు ముఖ్యంగా యీ రోజులలో తెరలే వాడుతున్నారు. సెట్టింగులు వాడుతున్నామని అనుకుంటూ వాటికికూడా తెరలే వాడుతున్నారు. సెట్టింగులకీ తెరలకీ తేడావుంది. మన రంగస్థలం యీ తేడాలను అంతగా పట్టించు

కోతేను. తెరల్నీ సెట్టింగుల్నీ కలగాపులగంగా నన్నీ సమా మానంగా వాడేస్తున్నాయి.

తెరలమీా దుద్యానవనాలూ, వీధులూ, కొండలూ నదులూ వ్రాయించేసి క్రింద ఓ బలమైన కర్ర(దూల్చి) పైకీ క్రిందికీ రోల్ (చుట్టుకునేలా) చేస్తే అవి తెరలూ కావు సెట్టింగులు అంతకన్నా కావు. ఈ రెండురకాలగాయొక్క అస్వాభావిక కలయిక అవుతుంది. తెరలమీద ముడతలుంటాయి. వీటి మీాద వేసిన మేడలూ మిద్దెలూ వంకర్లు పోతూంటాయి.

సెట్టింగుకు ముడతలుండరాదు. అది గాలిలో వూగరాదు. పూర్తిగా ఫ్రేములో బిగించాలి. ఐతే ఇలా ఫ్రేములో బిగించబడినవాటితో బా టవుసరాన్ని బట్టి తెరలుకూడా వాడ్తా టారు. అదంత మంచిపద్ధతి కాదు. వాడితే పూర్తిగా తెరలన్నా (బొమ్మలు లేనివి) వాడాలి లేకుంటే పూర్తిగా సెట్టన్నా నిర్మించాలి. ఒకవేళ తప్పనిసరిగా తెరలు సెట్టింగులో వాడాల్సివస్తే నవి ముడతలుపడకుండా నూగిస లాడకుండాను జాగ్రత్తపడాలి.

“ఈ దుర్భేద్యమయిన బందిఖానా నుంచి బైటపడగలనా ?” అనునొకపాత్ర జైయిల్లో నున్నట్లభినయిస్తూంటాడు. జైలుగోడ; కటకటాలువున్న తలుపు పెయింట్ చేసిన తెర వెనుక కట్టారు. ఈ తెర వెనుక (ఎప్పుడూ ఎవరో యొకరు ఉండి తీర్తాడు) నున్నవారు వెనుక నుంచి సరిగా ఈమాటలు అంటున్నప్పుడే ఒక్క తోపు తోస్తారు ! తెర ముందుకు

వచ్చి అల్లల్లాడుతుంది. ఎంత దుర్భేద్యమయింది బందిఖానా?! ఇలాంటి అపభ్రంశాలు చేసేకన్నా ఏదో ఒక రంగు తెర వేసేస్తే సరిపోతుంది. అదే జైలు, అదే ఉద్యానవనం అదే అన్నీను. నటులు చక్కగా అభినయం చేస్తుంటే, ఆ దృశ్యాన్ని ప్రేక్షకులే తమ మనోవీధిలో చిత్రించుకుంటారు. అసలు అటువంటి దృశ్యాన్ని ప్రేక్షకుల మీద రుద్దటంకన్నా [illegible] మంచిది,

రంగు తెరలు వాడేవారు కూడా వాటికి లేనిపోని హంగులాడంబరాలూ పెడ్తున్నారు. రంగుతెరమీద దొంగ పటం ప్రేలాడదీస్తే అది ఓ గది గోడలా కనిపించదు. ఆ పటాన్ని విరి తీస్తున్నట్టుంటుంది. తెర అటూ యిటూ ఊగినప్పుడల్లా.

ఏదన్నా ప్రత్యేకావసరం వస్తే తప్ప తెరలకు అలంకరణాలు చేయ కూడదు.

తెరలు కూడా గుంభనగా నిలబడటానికి చివరనుంచి యీచివర వరకూ సంచి కుట్టించి అందులో ఇసుక నింపాలి.

తెర లేదో నొక రంగుని వాడవచ్చును. అయితే కొన్ని రంగులు వెలుగును మింగేస్తాయి. కొన్ని చక్కగా ప్రకాశింప జేస్తాయి. తెరల ముందు ప్రదర్శించే నాటకాలను నీలి తెర ముందు ప్రదర్శించే నాటకాలనటం పరిపాటయింది. ఇది సత్యదూరం. నీలి తెర నాటకానికి వాడకూడదు. నీలి రంగు వెలుగును మింగేస్తుంది. ఫాన్ (Fawn) లేతపసుపు లేతనీలం లేక లేతగ్రేరంగులు తెరలకు బాగా పనికివస్తాయి.

తెరలకు వాడేగుడ్డ సాంద్రంగా ఉండి రంగును మరవ జేసేదిగా ఉండాలి. ఫెల్సుగుడ్డ గాని గోనెపట్టలైనా చాలా బాగుంటుంది.

“పిండి కొద్దీ రొట్టె” అన్నట్లు రంగాలంకరణలో సమాజపు ఆర్థిక పరిస్థితిని బట్టి సామాగ్రి నిర్ణయం చేసుకో వచ్చు. కాగా పెద్దగా డబ్బు ఖర్చు చేయకుండానే యద్భుత ఫలితాలను సాధించవచ్చు.

మేడమెట్లమీద నుంచి దిగుతున్నట్టు రంగస్థలంమీద ఒకపాత్ర ప్రవేశించే దృశ్యాన్ని మేడమెట్లు సెట్టు లేకుండానే యత్యద్భుతంగా ప్రదర్శించవచ్చు. నాలుగైదుకొయ్యమెట్లుగల ప్లాంకులు (ఎత్తైన స్టూలుగానీ లేకపోతే దానికి తయారుగా ఉం టాయి) ఒకటి సంపాదించి ఒకపక్క వింగులో రెండుమెట్లు బైటకు కనిపించేలా కోణంలో పెట్టాలి. దాని వెనకో బల్ల (టేబిల్) వేయాలి. పాత్రధారి బల్లమీద నుంచుని రెండవ మెట్టుమీదికిదూకి పరుగెత్తుకుంటూ రంగంమీదికిప్రవేశిస్తాడు. ప్రేక్షకులు ఈ పాత్రధారి మేడమెట్లన్నీ దూకుతూ వచ్చా డని భ్రమిస్తారు. యాక్షను రియాక్షను సరిగా ఉంటే.

నాటకంలో ప్రేక్షకులను మీరు భ్రమింపచేసి నప్పుడు వారుపొందే తృప్తి మీరునిజం వస్తువులను ప్రదర్శించినప్పుడు పొందలేరు.

లేనిది వున్నట్లు భ్రమింప జెయ్యటమే నాటకానికి ఉన్న గొప్ప లక్షణం. ఈ భావం నాటకరచనలో కొట్టవచ్చి

సట్లు కనిపిస్తుంది. విశ్వేశ్వరాలయం సెట్టుకట్టాల్సిన అవుసరం లేదు కనుకనే విశ్వేశ్వరాలయ వర్ణన ఒక పాత్రచేత చెప్పించడం. ద్వారకానగరాన్ని ఆలమందల్ని స్టేజిమీదకు తెచ్చి "అదిగో ద్వారక ఆలమందలవిగో" అని ఎలుగెత్తి అరిపించట మెందుకూ ? చెప్పించడమో, చూపించటమో యేదో నొకటి చేస్తేచాలు.

ఔత్సాహిక నటులు ప్రదర్శన చేసే రంగస్థలం సర్వసాధారణంగా చాలా చిన్నదిగా యుంటుంది. ఇందుమీదికి లేనిపోని సరంజామా అంతా చేరవేసి దీన్ని మరీచిన్నది చేసేస్తున్నారు. పాత్రధారులకు కాలూ చెయ్యీ కదుపుకునే చోటు లేకుండా కూడా పోతోంది.

ఒక పాత్ర ఇనప్పెట్టె తీయాల్సిన సన్నివేశ ముంటుందనుకోండి అప్పుడమాంతం యినప్పెట్టె మోసుకువచ్చి రంగం మీద పెట్టనక్కరలేదు. ఇది తేవటానికీ తొలగించటానికీ చాలమంది మనుష్యులు కావాలి అట్లాల్తేకడితే నసహ్యంగా ఉంటుంది. కాగా ప్రక్క తెరపద్దకుపోయి ఇనప్పెట్టె తీసినట్లు అభినయిస్తేచాలు. అభినయం బాగుంటేసరిజంగా నీవినప్పెట్టె తీసావనే ప్రేక్షకు లనుకుంటారు. ఐతే యినప్పెట్టెకూడా ఒక పాత్రధారి అయితే మటుకు (అది వేరే సంగతి!) దాన్ని కూడా రంగ మెక్కించాల్సిందే.

ఓ నాటకంలో "యిదిగో యీయినప్పెట్టె ముట్టుకు ప్రమాణం చేస్తున్నాను. నామాటనమ్ము" యన్నమాటలు

సంభాషణ మధ్యలో వచ్చాయి. ఆ పాత్రను నేనే యభిన యిస్తున్నాను. సంభాషణ యీ మాటలను సమాపిస్తున్న ప్పుడు నేను యెప్పుడూ రంగస్థలంమధ్య వుండేవాడిని కాను. (అలా వున్నట్లైతే చాలా ప్రమాదం. ఆ మాట చెప్పడానికి ముందు ప్రత్యేకం సహారా యెడారి దాటినంత వ్యవధి తీసుకోవాలి.) రంగానికి ఓ ప్రక్కకు మెల్లిగా చేరేవాణ్ని. ఆ ప్రత్యేక సంభాషణ చెప్పేముందు యెఫర్టులెస్ (Effort less) గా తెరలోకి వెళ్ళి స్వరస్థాయి హెచ్చించి "యిదిగో యీ యినప్పెట్టె పుచ్చుకు ప్రమాణం చేస్తున్నా" ననే వాణ్ణి. ప్రేక్షకులు నిజంగా నేను యినప్పెట్టె తలమీద చేయివేసి యీ ముక్కలు చెప్పినట్లనుభూతి పొందేవారు.

ఈ యెఫెక్టు నేనొక్కడ్నీ తీసుకు వచ్చినది కాదు. రంగంమీదున్న పాత్రనాతో బాగా సహకరించేది. నేచెబు తున్న మాటలకూ నాచేష్టల కతడు చక్కగా రియాక్టుచేసే వాడు. అతడి రియాక్షను ప్రేక్షకులలో ప్రతిబింబించేది. ఇతడు నేను యినప్పెట్టె తలమీద చేయివేయటం చూసినట్లు యభినయిస్తుంటే యితడ్ని చూస్తూ నామాటలు వింటున్న ప్రేక్షకులు తామూ తెరలోని దృశ్యము చూచినట్లే భ్రమించే వారు. ఇటువంటి రియాక్షనులేక పాడైపోయిన మరో యుదాహరణ చెప్తాను. ఒక పాత్ర యినప్పెట్టె తీసి మరో పాత్రకు డబ్బు యివ్వాలి. ఇనపెట్టె తెరవాల్సిన పాత్ర తెర ప్రక్కకిపోయి యినప్పెట్టె తెరచినట్లు యభినయిస్తుంది.

డబ్బుదీసుకునే పాత్రధారి అసలు యానేపే నూఁకకుండా "ఏం వైదారేవుందన్నావు?" యంటాఁడు. అంటే యింత కంటే యీ పెట్టెలో యెక్కువే వుందన్నమాట. అయితే కంఠస్థం చేసిన సంభాషణ మర్చిపోకుండా యితడా సమయానికి చెప్పాడేగాని యిన పెట్టెలోకి చూస్తున్నట్లు యభినయించలేదు. ఆ కారణాన కనపడని యిన పెట్టె వున్నట్లుగా ప్రేక్షకులకు యనుభూతి కలుగలేదు.

ఇంతకూ చెప్పవచ్చే దేమిటంటే పాత్రలన్నీ సహకరిస్తే లేని యద్భుతాలు యున్నట్లు భ్రమింప చెయ్యవచ్చు. విశ్వరూప సందర్శనం బొమ్మలతోనూ, వైరువర్కులతోను, చూపనక్కరలేదు. కృష్ణ పాత్రధారి చక్కని భంగిమలో నుంచుని విశ్వరూప వర్ణన చెబుతుంటే (కవి వ్రాసినపద్యమే) దుష్ట చతుష్టయం భయకంపితులై గజగజ వణుకుతుంటే ధృతరాష్ట్ర గాంధారులు వొళ్ళంతా కళ్ళుచేసుకుని సంభ్రమాశ్చర్యాలతో చూస్తుంటే, విదుర ద్రోణాదు లానంద భాష్పాలు రాలుస్తూ విశ్వరూపాన్ని యారాధిస్తున్నట్లు అభినయిస్తుంటే 'విశ్వరూప సందర్శనానుభూతి' ప్రేక్షకులు పొందరూ? కాగా యీ దృశ్యానికి ప్రేక్షకులను కొంచెం ముందుగా తయారుచేసివుంచాలి సస్పెన్సు కంటిన్యూచేస్తూ అసలు దృశ్యం పతాక స్థాయిలో ప్రదర్శించాలి.

నేటి యౌత్సాహిక సమాజాలలో రంగాలంకరణకు చూపాల్సినవన్నీ చూపించితీరాలనే యపోహయొకటి కాగా

ప్రేక్షకులు తన్ను కుని పాతుకుపోతోంది. కాగా భావాన్ని విస్మరించి ప్రదర్శనలు చేసిన పూర్వ సమాజాలు కొన్ని రంగస్థలంమీద ముఖ్యాంశాలు, దృశ్యాలూ, (యభినయపూర్వకంగా) ప్రేక్షకుల మనోఫలకాలమీద హత్తలేక పోయియిస్తె రంగాలంకరణ కార్యాటాలు చేస్తున్న నేటి సమాజాలు కొన్ని కూడా యీ విషయంలో (యసందర్భ యసంపూర్ణతల వల్ల) యంతకన్నా యెక్కువ పరాజయాన్నే పొందుతున్నాయి.

ఫుట్ లైట్సుకీ ప్రేక్షకులకీ మధ్య యుండే జానెడు యెత్తున రంగస్థలం మొదలు నుంచి యీ చివరవరకూ యెత్తు గుడ్డకట్టాలి. ఇది చాలా ముఖ్యం.

ఈ సందర్భంలో రంగస్థలం కొలతలు గురించి కొంత చర్చ యవసరం.

రంగస్థలం పరిమాణా లేమిటి యనే ప్రశ్నకు తమకా విషయంలో బాగా యనుభవం వుందనుకున్న వారు 18 అడుగుల వెడల్పూ, 9 అడుగులలోతూ వున్న రంగస్థలం వుండాలనటం విన్నాను. నిజానికి యీ పరిమాణాలు ఓ మోస్తరుగా యన్ని ప్రదర్శనలకూ దామాయిషా సరిపోవచ్చు. కానీ యీ కొలతలు తెలుసుకొనే ముందుగా గమనించాల్సిన ముఖ్యవిషయ మొకటివుంది. ఇద్దరుగాని యొకరుగాని రంగం మీద నిలబడియున్న దృశ్యానికి యింత పెద్ద వెడల్పుగల రంగస్థల మనవుసరం. కాగా యిరవై లేక ముప్పై మంది

ప్రవేశించినపుడు యీ రంగస్థలం చాలదు. రంగస్థలాన్ని యవసరమైనట్లు కుంచించుకోవడమూ పెంచుకోవడమూ చేయగల యేర్పాట్లు ప్రవేశపెట్టడం మంచిది. ఇందుకుగాను తెరలు, లైటింగు వాడే నిపుణత్వం కావాలి. ఈ విషయాలు క్షుణ్ణంగా తెలుసుకోడానికి యనుభవజ్ఞులనూ, మంచి పుస్తకాలనూ సంప్రదించవచ్చు గ్రంథవిస్తరణ భీతిచే యిక్కడ వివరాలు చర్చించదలచలేదు.

లైటింగు :

అగ్గిమీద గుగ్గిలం పొగలు పెట్రమాక్సు లైట్లు యెలక్ట్రిక్ లైట్లు ఆర్క్‌లైట్లు వరకూ వచ్చాం.

లైటింగు ప్రత్యేక శ్రద్ధతో నేర్పాటు చేసుకోవాలి. రంగస్థలమంతా ప్రేక్షకులకు కనపించేలా లైటింగు యేర్పాటు చేసుకోవాలి.

ఫుట్ లైట్లు, సైడ్ లైట్లుతో పాటు పై లైట్లు కూడా వుండాలి. లేకపోతే పిచ్చినీడలు పడ్తాయి. ఒకానొక పాత్ర స్టేజి ముందుకు వచ్చి నటించేటప్పుడు ఫుట్ లైట్లు ఆపాత్ర ముఖాన్ని క్రీనీడలో వుంచే విధంగా వుండకూడదు.

రంగు రంగుల లైట్లు, ఫోకసింగు వగైరాలు అత్యావసర పరిస్థితులలో మాత్రమే వాడాలి అనుభవం లేకుండా అనవసరంగా వాడే యీ స్పెషల్ లైటింగు కావాల్సిన ఎఫెక్టు యివ్వకపోగా అసలు ప్రదర్శనకే ముప్పుతేవచ్చు. కాగా యీ ఫోకసింగులూ వగైరాకూడా చాలా చోకలో ఏర్పాటు

చేసుకోవచ్చు. ఏది ఏమైనప్పటికీ ఎలెక్ట్రిషియను నాటకానుభవం వుండి క్యూలు (సంకేతాలు) చక్కగా అనుసరించగలవాడైతేనే అవి రాణిస్తాయి స్పాట్ లైట్ వగైరా ప్రత్యేక ఏర్పాట్లు అనుభవంలేకుండా చేస్తే రసాభాసమవుతుంది.

లైటింగును గురించిన సాంకేతికశాస్త్ర సుదీర్ఘ చర్చ చేసే అవకాశం యిక్కడలేదు. దీనివిషయమై తెలుసుకోడానికి యీ విషయంలో ప్రత్యేకకృషి సల్పిన అనుభవజ్ఞులు విపులంగా వ్రాసిన పుస్తకాలున్నాయి. లైటింగు ఓమాదిరిగా ఫరవాలేదనిపించేలా అమర్చగల సమాజాలుకూడా మనకు లేకపోలేదు వారినడిగి వివరాలు గ్రహించవచ్చు.

ఉన్నంతలో క్లుప్తంగానూ అందంగానూ రంగస్థలం మీద లైటింగు అమర్చుకోవాలి అన్నిపాత్రల అభినయాలూ బాగా కనిపించేలా లైటింగు ఏర్పర్చుకోవాలి.

సౌండు :

ఈమధ్య ప్రతినాటకంలోనూ దూరశ్రవణయంత్రాలు వాడుతున్నారు. ఇవి సరిగా అమర్చకపోతే వికృతఫలితాలిస్తాయి. నటులు మైకును దృష్టిలో ఉంచుకుని ప్రవర్తిస్తారు. తాడు స్పీకర్లు సరిగా అమర్చకపోతే ప్రేక్షకులకు రెండు మూడు ధ్వనులు వినిపిస్తాయి. సౌండ్ సిస్టమ్ అనుభవజ్ఞులు అమర్చాలి.

సౌండును గూర్చిన చర్చ రంగస్థలంమీద అమర్చిన "మైకు" మూలంగా యీ విభాగంలో చోటుచేసుకుంది.

రంగస్థలంమీద యెక్కడనుంచి మాట్లాడినా సిద్ధ
ంగా గ్రహించగల మైకు అమర్చాలి. కాగా యిలా పవరు
క్కువవున్న మైకుపెట్టినప్పుడు ప్రాంప్టింగూ తెరవెనుక
క్తుల కలకలమూకూడా ప్రేక్షకులకు వినిపించే అవకాశం
ఁటుంది. ఈ విషయం జాగ్రత్తవహించి, అనవుసరమైన
డవలు తెరలో చేయకూడదు.

ఈ దూరశ్రవణ యంత్రాలు అమర్చని ప్రదర్శనలో
ులు గొంతులు చించుకు అరవాల్సివస్తుంది. స్వతస్సిద్ధంగా
భీరమైన గొంతుకలవారికి దూరశ్రవణ యంత్రాలు లేక
యినా ఫరవాలేదు. కానీ ధ్వని గాంభీర్యతలేనివారు
ాత్రం కష్టపడాలి. "ధ్వని"కి చూచుకుంటే భావమూ,
ాద్యాలేపనూ, మార్దవమూ మంటగలుస్తాయి. వీటివిష
ం శ్రద్ధవహిస్తే "బిగ్గరగా చెప్పండీ" అని ప్రేక్షకులు
ుస్తారు.

మొత్తంమీద సౌండులోపంవల్ల నాటకం పాడుకా
డా వుండేలాగున సౌండుసిస్టమ్ ఏర్పాటుచేసుకోవాలి.

ఔత్సాహిక నాటక ప్రయోగం

(f) ప్రదర్శన

ప్రదర్శన నిమిత్తం నాటకంతయారు చెయ్యటం ఒక
త్తా దాని ప్రదర్శన మరొక ఎత్తూను. మనంఎంత పకడ్బం
ా నాటకం ప్రాక్టీసుచేసి నప్పటికీ ఎన్ని హంగులతో ప్రద

ర్శిస్తున్నప్పటికీ యెన్నెన్ని క్రొత్తవిషయాలు ప్రదర్శింప తలపెట్టి నప్పటికీ ''ఔనౌనని'' తలలూపించుకో గలిగేది యీ ప్రదర్శన సరిగా జరిగితేనే. అందుచేత ప్రదర్శనలో మీరు మీ సర్వశక్తులూ ధారపోసి ప్రదర్శనమును విజయవంతం చేయాలి. ఎక్కడ మాత్రం తప్పటడుగు వేసిన చేసిన ప్రయత్నమంతా వృథాయిపోతుంది.

నాటకం ప్రకటించిన టైముకు ప్రదర్శింప లేకపోవటం ఒక పెద్దలోపం కాగా టైము నిర్ణయించుకోడంలో కూడా కొంత దూరదృష్టి వుండాలి.

సాయంత్రం 7-30, 8గంటలమధ్య నాటకం ఎప్పుడూ ప్రారంభించ కూడదు. (చిన్న నాటకం అయితే తప్ప) సాధారణంగా నాటక ప్రదర్శన 3గంటలు పట్టవచ్చు. సాయంత్రం 7-30 గంటలకు భోజనాలుచేసి బయల్దేరేందుకు సరైన టైము కాదు. కాగా భోజనాలు లేకుండా ప్రేక్షకులు రాత్రి 10-30 దాకా ఆగరు. మీ ప్రదర్శన బాగున్నా, ఆకలితట్టుకో లేక ప్రదర్శనమధ్యలో లేచి వెళ్ళిపోయే వార్ని చూస్తూ మీరు కించపడాల్సి వస్తుంది. ప్రారంభిస్తే సాయంత్రం 6, 6-30గంటల మధ్య ప్రారంభించండి, లేకుంటే రాత్రి 9-30, 10 గంటలమధ్య ప్రారంభించండి.

సభలూ, సమావేశాలా నంతరం ప్రదర్శన ఏర్పాటు చేసుకోటం అటు సభలు నిర్వహించే వారికీ ఇటు నాటకం నిర్వహించే వారికీ కూడా మంచిదికాదు. ఎంత గొప్ప

ఉపన్యాసం చెబుతున్నా నాటకంకోసం వచ్చిన సభికులు ఉపన్యా
సాలకు విసుక్కుంటారు. ఉపన్యాసకుడ్ని వెళ్ళిపొమ్మని ఈలలూ
చప్పట్లూ కొడ్తారు. ఇక నాటకసమాజం పాత్రధారణపూర్తి
చేసుకొని వేదికను రంగస్థలంగా ఎప్పుడు మారుద్దామా అని
నోట్లో వేళ్ళేసుకొని కూర్చుంటుంది.

ఉపన్యాసాలకి జనాకర్షణకోసం నాటకాన్ని ఉపయో
గించుకోటం చాలా చోట్ల ప్రారంభమయింది. కాగా ఆర్గ
నైజర్సు మీదభక్తిశ్రద్ధలున్న జనం అయితే ఉపన్యాసాలన్నీ
అయేదాకా నోరుమూసుకొని కూర్చుంటారు. లేకపోతే ఉప
న్యాసకుడి భరతం పట్టిస్తారు.

నాటకం ముందు పెద్దపెద్ద వ్యక్తుల వుపన్యాసా
లేర్పాటుచేసి వాళ్ని చిన్నతనం చేయటం భావ్యంకాదు.
ఈ విషయంలో భేదాభిప్రాయాలుండవచ్చు. కాదనను.
కాని కొంతవరకూ యీ విషయంలో నా యభిప్రాయంతో
నేకీభవిస్తారని నమ్ముతున్నాను.

కొన్ని కొన్ని సభలలో ననేక సమాజాల నాహ్వా
నించి యనేక తరహా ప్రదర్శనలొకేరాత్రి యేర్పరుస్తారు.
ఇది మరీ దారుణం. ఇంచుమించు నాటకసమాజాల చిత్ర
వధ యని చెప్పవచ్చు. కార్యక్రమ మాలోచించి రచించని
కారణాన యిప్పటికప్పుడే సమాజం తయారుగా వుంటే
వారికి రంగస్థలమెక్కే యవకాశం లభిస్తూంటుంది. ఈ
యేర్పాటు వలన కొన్నికొన్ని మంచి ప్రదర్శనలు కూడా

బూడిదలో పోసిన పన్నీరౌతాయి. (హాస్యం తరవాత గంభీర ప్రదర్శన రక్తికట్టదు). ఇటువంటి సందర్భాల్లో సహాయాలన్నీ సమరసభావంతో ముందుగానే నాటక ప్రోగ్రాము నిర్ణయించుకుని యీ వరుసప్రకారం ప్రదర్శించటం మంచిది.

నాటకం కొందరి ప్రేక్షకుల కోసం మాత్రం ప్రదర్శిస్తున్నామన్న విషయం మర్చిపోనంతకాలం మనం ఎంత గొప్పనాటకం ప్రదర్శిస్తున్నా సరే! ప్రేక్షకులు దాన్ననుసరిస్తూ ఆనందించినప్పుడే మీ ప్రదర్శన సార్థకత చెందుతుంది.

'సభా సప్తాంగలక్షణం' మీ ప్రేక్షకుల్లో ననేక రకాల వారుంటారు. ఏరకం ప్రేక్షకుడయినా సరే మంచి ప్రదర్శన యేదో చెడ్డ ప్రదర్శనయేదో చెప్పగలడు. కొన్ని కొన్ని మంచి ప్రదర్శనలతన్ని "మెచ్చుకోదగినవి"లన్నంత సంతోష పెట్టకపోవచ్చు. కాని ప్రదర్శన బాగుంటేను యసంతృప్తిగా యే ప్రేక్షకుడూ వెళ్ళిపోడు.

మీ ప్రదర్శనకు సరైన రెస్పాన్సు లేకపోతే లోపం ప్రేక్షకులమీద తోసెయ్యకండి. కారణాలను మరొకచోట కూడా వెతకండి.

ప్రదర్శన ప్రారంభించేముందు నటీ నటులంతా కలసి యిష్టదేవతా ప్రార్థన చేసుకోవచ్చు. అది తెర వెనుకనైనా చేసుకోవచ్చు, తెర ముందుకు వచ్చియైనా చేసుకోవచ్చు, లేక యెవరిమనసులో వాళ్ళైనా చేసుకోవచ్చు. అసలు ప్రార్థన

చేయని సమాజాలూ వున్నాయి. ఉన్నా ఫరవాలేదు. అది వారి వారి యిష్టానిష్టాలతో కూడుకున్నది.

అయితే ప్రార్థనను (తెరముందుగాని వెనుకగాని) చేసే టప్పుడు యీ గీతాన్ని యింతా కలసి చక్కగా ప్రాక్టీసు చేసినవారే పాడాలి. గాడిదలూ, గుర్రాలూ కలసి బండ్లు లాగినట్లుండకూడదు. నాటక ప్రదర్శనలో ప్రేక్షకులు ముందుగా వినేది యిది. దీనిమీద మీరు శ్రద్ధవహించరు. అప్పటి కప్పుడు నలుగురైదుగురుని ప్రోగుచేసి యిష్టంవచ్చిన వరు సలలో 'వందేమాతరం' యనో మరో ప్రార్థన గీతమో మొత్తుకుంటారు. మీ టీమ్ వర్కులోని లోపం ప్రేక్షకుల కప్పుడే తెలిసిపోతుంది. సరిగా ప్రాక్టీసు లేకపోతే ప్రార్థన గీతం విరమించండి. అంతగా మీకు భగవంతునిమీద భక్తి వుంటే మనసులోనే ధ్యానం చేసుకోండి. కర్పూరం వెలి గించి కొబ్బరికాయలు కొట్టి ఓ దణ్ణం పెట్టండి చాలు.

తెర ఎత్తగానే అంతవరకూ రణగొణధ్వనిగా నున్న ప్రేక్షకలోకం నుంచి నిశ్శబ్దం పుట్టుకురావాలి.

ఇందుకు గాను మీ ప్రారంభం తమాషా పంథాలో వుంటే మంచిది కానీ అన్ని ప్రదర్శనలలోనూ వినూత్నంగా ప్రారంభించే అవకాశం వుండదు. గారడీవాడు కనికట్టుచేసే విధంగా మీరు నాటకం ప్రారంభించ లేకపోతే సాధ్యమైనంత త్వరలో ప్రేక్షకుల గోల యణగి పోయేలా ప్రయత్నించాలి. ప్రారంభంలో మీరు సభాషణలు మెల్లగా చెబితే 'యేమ

న్నాడు' అని ప్రక్కవారిని యడిగే ప్రేక్షకుల మాటలూ 'అబ్బ వినవయ్యా!' యని విసుక్కునేవారి గోలా యివి వరకటి గోలని యెక్కువ చేస్తుంది. అరగంట దాకా మీరేం మాట్లాడుతున్నదీ ప్రేక్షకులకు (వినిపించక) యర్థం కాదు.

రంగస్థలం మీద మీరు చేసే ప్రతి యంగ విన్యాసమూ ప్రేక్షకులకు కనిపించాలి. మీరు చెప్పే ప్రతిమాటా (జనాంతికమైనా సరే) వినిపించాలి. ప్రేక్షకుల కనుమరుగయ్యే దృశ్యంగాని వినిపించకూడని మాటగాని నాటక ప్రదర్శనలో యెక్కడా యుండ కూడదు. ఉంటే యది నాటకం కాదు.

ముఖ్య దృశ్యాలేవీ రంగస్థల మూల మూలల యేర్పాటు చేయకూడదు. ప్రేక్షకులలో యివి కనుపించని యొక వర్గం నిక్కి నిక్కి చూస్తారు. వెనకవాళ్లు 'కూచో కూచో' మని గోల చేస్తారు. ఈ గోలలో మనదృశ్యం, అనుకున్న స్థాయికి రాదు.

తెరకూ తెరకూ, దృశ్యానికి దృశ్యానికీ మధ్య కాల విలంబన వుండకూడదు ఇందుకుగాను యీ మధ్య వచ్చే నాటకాలు ఒకే దృశ్యం (సెట్టు) మీంద నాటకం ముగిసేలా రచింప బడుతున్నాయి కాని పూర్వ పద్ధతి నాటకాలలో యంకాలూ, రంగాలూ యుండి, తెరదించి యెత్తేసరికి దృశ్యం (సెట్టింగు) మారే యేర్పాట్లుండేవి. ఇలాంటి నాటకాలకు రివాల్వింగు స్టేజి యవుసరం.

మన పాత నాటకాలలో యొకదృశ్యమూ మరొక దృశ్యము మార్చబోయేముందు వీధి దృశ్య మొకటిపెట్టి తెర వెనుక (దృశ్యం మార్చ వలసిన) యేర్పాటుల కవకాశం కల్పించిన రీతి యొకటివుంది.

ఏది యేమైనా తెరదించి యెత్తే సరికి కాలవిలంబన జరుగకుండా కట్టుదిట్టం చేసుకునే యేర్పాటు సమాజానిది.

నాటక ప్రదర్శనలో తెర ముందు ప్రదర్శనలిచ్చే వ్యక్తు లెంతముఖ్యులో తెర వెనుక నున్నవారు కూడా యంతముఖ్యులే. తెర వెనుక వ్యక్తులు సరియైనవారు కాక పోతే 'రామునితోక పివరుండిట్లనియె' లాగుంటుంది ప్రదర్శన!

ఈ తెరచాటు వ్యక్తులలో ప్రాంప్టరతిముఖ్యుడు. తెరలు లాగేవారుకూడా నాటకంతో పరిచయమున్నవారై యుండాలి. లేకపోతే తెర లే యభినయం ప్రారంభిస్తాయి వెనుక్కుపోయి ముందుకు వచ్చేను. ఇక యీరోజుల్లో స్పాట్ లైట్లనీ, పిస్టల్స్ పేల్చాలనీ తుఫానురావలనీ యనేక ప్రయోగాలు జరుగుతున్నాయి వీటన్నిటికీ కూడా సరియైన టైమింగు లేకపోతే మంచి యెఫెక్టురావటం మాటటుంచి యభాసయ్యే యవకాశాలు యెక్కువ.

రంగస్థలంమీాద ప్రవేశనిష్క్రమణాలు ముందుగా నిర్ణ యించుకోవడ మతిముఖ్యం. ఒకవైపు బయటనుంచి మరొక వైపు లోపలనుంచి యని నిర్ణయంచేసుకోవాలి. రంగస్థలం మధ్యలో గుమ్మం యేర్పాటు చేసుకుంటే యది బైటనుంచి

యని నిర్ణయం చేసుకోవచ్చు ఏయేనటు డేయే సందర్భాలలో యెటువైపునుంచి రావాలి, యెటుపోవా లనే నిర్ణయం చేసుకుని యామాదిరిగా చేయాలి. లేకపోతే 'అరే గోపాల మొస్తున్నాడే' యని రంగస్థలంమీది నటుడు కుడివైపుకు చూస్తుంటే యా గోపాలం కాస్తా యెడంవైపునుంచి నడిచి చక్కా వస్తాడు. ముందునిర్ణయం జరగక యెటువైపో యటు వైపునుంచి రావలసి వస్తే రంగంమీది వ్యక్తి ముందు దటూ యిటూకూడా చూసి గోపాలంపాత్ర యెటువైపు వున్నదో చూచుకోవాల్సి వస్తుంది.

ప్రదర్శనకు కావలసిన పరికరాలన్నీ ముందే లిస్టు రాసుకు జాగ్రత్త చేసుకోవాలి. అలా సేకరించిన వస్తు సముదాయానికి యొకమనిషి కాపలాయుండి యవసరమయి నప్పుడాయా వస్తువుల నందిస్తూండాలి. ఈ యేర్పాటు లేన ప్పుడు నటుల పాట్లు వర్ణనాతీతం! స్టేజిమీద యనవసరపు వ్యక్తులెక్కువగా నున్నప్పుడిలాంటివి జాగ్రత్త పెట్టు కోవడం మరీకష్టం.

ఒక దృశ్యంలో మిఠాయి, పళ్ళూ కావాలి. అవి తెచ్చి బల్లమీద సర్దాం. వాటిమీదే దృష్టిపెట్టుకు నెవడు కాపలా కాస్తాడు? రంగంమీది దృశ్యంలో 'యిదిగో యీ పళ్ళూ మిఠాయీ యారగించం' డని వాటివంక చూస్తే యేముంది? ఖాళీ ప్లేట్లు ప్రత్యక్షం! అప్పుడా నటులపాట్లు యిక యడగాలా? ఓమారు ఫ్లాస్కులోని కాఫీకాస్తా తాగేసి

ఖాళీ ఫ్లాస్కు మూత తిప్పేసి జాగ్రత్తగా బల్లమీద పెట్టారు 'కాఫియాస్పిరిన్ లేదుగాని ఫ్లాస్కులో వేడివేడి కాఫీవుందని ఫ్లాస్కు యెత్తేసరికి యేముంది, ఖాళీ! ఓమారు తమలపాకులు వక్కలు మాయమైపోయినాయి. ఇలా నీటిని కైంకర్యం చేసేవారికి యిదేమంత పెద్ద తప్పుగా కనపడదు. నిజంగా మరోటప్పుడైతే కాదు కూడాను. అతిసుంబతమంత తాము యారగించటం కంటె కావల్సిందేముంది? కాని యిక్కడీ యవుసరం లేదు. ఒక్కొక్కప్పుడిలా యవుసర వస్తువులు మాయమవుతుంటే మహాచెడ్డకోపం వస్తుంది.

ప్రదర్శనకోసమే యిదవుతామా. వీళ్ళందరికీ కాపలాలే కాస్తామా ?

ఏదియేమైనా రంగస్థలంమీద యభినయించే నటుల నింకోపాలు యతిప్రమాదావస్థలో పెడ్తాయి.

ఒక్కొక్కప్పుడు సమయస్ఫూర్తితో ఏదైనా వస్తువు లేని లోటు సవరించుకోవచ్చు.

“ఈ శాలువ కప్పుకు జైలుకువెళ్ళు.” అని ఓసంభాషణున్నప్పుడు శాలువ తెచ్చుకోడం మర్చిపోయారనుకోండి. “శాలువకు” బదులు “దుప్పటి” అని చెప్పేస్తే సరిపోతుంది. కానీ యెప్పుడూ యిలాంటి సమయస్ఫూర్తులు పనిచెయ్యవు. ఒకోవస్తువు తప్పక కావలసివస్తుంది. అందుచేత అన్నివస్తువులూ జాగ్రత్తచేసుకోడం ఆ వస్తువులు సందర్భానుసారంగా నందించడానికి ప్రత్యేకంగా యొకమనిషి వుండటం అవుసరం.

ప్రదర్శనలో నటుని వాచికం స్పష్టంగా వుండాలి. అప శబ్దాలు రాకూడదు. తప్పు శబ్దాలుండకూడదు. కంఠం బాగుండటానికని కషాయాలూ వగైరాలు నములమని యెవరో యిచ్చిన సలహాప్రకారం నటుడు స్టేజిమీద నములుతూ నెమర్లు వేయకూడదు, ఆ పనులేవో అంతకుముందే నమిలి ఖాళీ నోటితో రంగస్థలం ప్రవేశించాలి.

వాచికంవిషయం రానేవచ్చింది కనుక మాడ్యులేషను ఎక్సెంటుయేషను మీద రెండు ముక్కలు చెప్తాను. ఈ రెండూ అలవడనివా డసలు నటుడే కాడు. ఇవి చక్కగా సాధించి నేర్చుకోవాలి. "నిన్న నువ్వు తెనాలి వెళ్ళావా?" అన్న వాక్యంలో ఒక్కొక్క మాటను నొక్కి ఒక్కొక్కమారు చెప్పిచూడండి, అర్థంలో ఎంత తేడావస్తుందో. నిన్న అనే మాటను నొక్కితే నిన్న కాక మరెప్పుడో వెళ్ళవా లేక ఖచ్చితంగా నిన్ననే వెళ్ళావా? అన్న అర్థంవస్తుంది. నువ్వు అన్నమాటను నొక్కితే నువ్వే వెళ్ళావా లేక మరొకడు వెళ్ళారా అనిగాని లేక సిబ్రతుక్కి నువ్వు తెనాలి వెళ్ళొచ్చావా యనిగాని అర్థంవస్తుంది. తెనాలి నొక్కితే తెనాలే వెళ్ళావాయనిగాని తెనాలివంటియూరు వెళ్ళావా అనిగాని అర్థం అవుతుంది. వెళ్ళావా అనే పదం నొక్కితే అసలు వెళ్ళావా లేదా అన్న అర్థం వస్తుంది.

మాడ్యులేషనులేని సంభాషణ కర్రపాటుగా పాఠం వప్పచెప్పినట్లుంటుంది. వినేవారికి విసుగుపుడుతుంది.

ప్రేక్షకులసంఖ్యనుబట్టి స్థాయి హెచ్చుతగ్గులు నిర్ణయించుకుని ఒకే స్థాయిలో మాట్లాడాలి. ప్రేక్షకులు ఒక పాత్ర చెప్పినదానికి నవ్వుతున్నప్పుడు వెంటనే యేపాత్రా మరోసంభాష నెత్తుకోకూడదు. అదినవ్వులోకలిసివినిపించదు. బాగా పాజ్ తీసుకుని మరీ చెప్పాలి.

ప్రేక్షకులస్థాయినిబట్టీ వారి రియాక్షనుబట్టీ అప్పటికప్పుడు నటనవగైరాలలో మార్పులు చేయాలనే సిద్ధాంతం ఒకటి వుంది. ఇది వృత్తి నటులకు కావలసిననేర్పు. దీని బాగోగుల విషయం తర్కించేముందు యీవిధంగా ఎవరన్నా చెయ్యగలుగుతున్నారా అంటే లేదనేచెప్పవచ్చు. ప్రేక్షకులభిరుచులనుబట్టి నటించటం అంటే వారు ఏదో నాటకంలో ఏదో పాడమంటే అది పాడెయ్యటమూ "వన్సమోర్" అనీ అనగానే చచ్చిపోయినవాడు ,అమాంతం లేచి మళ్ళా ఆపద్యం పాడటమూ కాదు. నటనలో కొన్ని రకా లభినయాలున్నాయి. స్థూలాభినయమూ సూక్ష్మాభినయం అని రెండు రకాలు. సూక్ష్మాభినయ మన్నది చాలావరకు అంగాలు వగైరాల కదలిక లేకుండా వాచికంద్వారానూ ముఖభంగిమల లోనూ నేత్ర విన్యాసాలతోనూ చేస్తారు. స్థూలాభినయం అంటే యీచెయ్యి యిటూ ఆచెయ్యి అటూ తిప్పుతూ ఇంచుమించు భరతనాట్యపు ముద్రలూ తాళాలూ పాటిస్తూ ఆంగిక చలనంతో ప్రదర్శించేది. ఉదా : "ఆకాశంబునడాగనీ" అన్నచోట చెయ్యిపైకెత్తి ఆకాశాన్ని చూపటం అన్నమాట (ఒక్కొక్కప్పుడు క్రిందికికూడా చూపుతాడు!)

ఈ రెండు తరహాలలో మొదటితరహా కొందరి ప్రేక్షకులకు కవిపించరా, సరిగా యర్థం యువరా, నచ్చరా వారు మూలుగులు ప్రారంభించవచ్చు. అప్పుడు యున్నట్లుండి స్థూలాభినయం ప్రారంభించడం, ప్రేక్షకుల రియాక్షను బట్టి నటన మార్చటం "అనే శీర్షిక క్రిందికి వస్తుంది. ఇది యీ విధంగా మార్చట మొక్కొక్కప్పుడు యవుసరం. ప్రేక్షకులలో కొంతమందన్నా మనసూక్ష్మాభినయానికిది యాక్షను చూపుతుంటే యానటన మార్చనక్కర లేదు కాగా యెవరూ మన నటన మెచ్చుకోనట్లు కనిపిస్తే మార్చాలి. ఇది చాలా యనుభవంమీదగాని తెలిసిరాదు. అయితే యిలా మార్పు చేసుకునేటప్పుడు ప్రక్కపాత్రలు కంగారుపడకుండా వారికి రిహార్సల్సులో ప్రాక్టీసు యయినవిధంగా (Cue) 'క్యూ' లు యందిస్తూండాలి. కదలికలు (Movements) చేస్తూండాలి. అంతా యీవిద్యలో ప్రవీణులే యయితే ఫరవాయేలేదు. మరోనాటకమే ఆడేస్తారు!

స్పెషల్ ఎఫెక్ట్సు :— ఇటీవల నాటకాలలో స్పెషల్ ఎఫెక్ట్సు చాలా చూపిస్తున్నారు. ఒక్కొక్కరి వూహను బట్టి యొక్కొక్కవిధంగా వినూత్న పోకడలతో వీటిని యాలోచించుకుని నిర్దుష్టంగా ప్రదర్శించాలి.

ఈ స్పెషల్ ఎఫెక్ట్సు పెట్టుకునేవారు చాలా సుశిక్షితులై యుండాలి. ప్రతి విషయమూ క్షుణ్ణంగా తెలిసి యుండాలి. ఉయ్యాలలో పసిపిల్లలను పెట్టి ఊపరికార్డరు పిల్ల

ఏడుపు ప్రసారం చేస్తుంది. పిల్లయేడుపు యథాతథంగా రికార్డు చేస్తే యది రెండుపిల్లులు పోట్లాడుకున్నట్లుంటుంది. వాల్ట్ డిస్నీ ఈ విధమైన స్పెషల్ ఎఫెక్ట్సులో నిధి. చాలా కృషి చేసాడు. అతని యనుభవాలు చదివి తెల్సుకోడం చాలా మంచిది. తలుపుమూత శబ్దానికి యతను డ్రాయరు లాగి కొట్టిన ఉదాహరణలున్నాయి. బ్రిటిష్ బ్రాడ్ కాస్టింగ్ కార్పొరేషనులో స్పెషల్ ఎఫెక్ట్సు నిపుణులున్నారు. వారు కూడా జగద్విఖ్యాతి నందినవారే. మనిషి యడుగుల చప్పుడు రికార్డు చెయ్యడానికి మనిషిని నడిపించి రికార్డు చెయ్యరు. కొబ్బరిచిప్పలవంటివి నాలుగైదు పెట్టి పిడికిళ్ళతో వాటిని కొంచెం శబ్దమయేలా కొడ్తూంటే మనిషి యడుగుల చప్పుడు రికార్డు యవుతుంది. తలుపులు బడాబడా బాది యని పగుల కొట్టిన ఎఫెక్టును నేను యొక మేజాబల్లను బాది దానిమీద నొక విరిగిన కుర్చీ చేతికర్రను నిలబెట్టి (వదలి) పడేసి ఎఫెక్టు సాధించాను. నిజంగా తలుపులు బాది పడకొడ్తే యసలు ఎఫెక్టు రాదు.

Flash back లూ మనస్సుతో మాట్లాడ్డాలూ వగైరా ఎఫెక్ట్సులో కూడా చాలా లోపాలు కనిపిస్తున్నాయి. పిల్లి కళ్ళుమూసుకు పాలుత్రాగుతున్నవిధంగా ప్రవర్తిస్తే సరిపోదు. తెరవెనుక (ఫ్లాష్ వేయించుకునేవారు) పుస్తకం పుచ్చుకు పోర్షను చదివితే వారితోబాటు పుస్తకం కూడా తెరమీది బొమ్మలో పడ్తుందనే జ్ఞానం యుండాలి. కనీసం యిది రిహార్సల్సులోనన్నా గమనించుకోవాలి. ఇక తుఫాను

వగైరాలు—చాలా యసందర్భంగా ప్రదర్శిస్తున్నారు. శబ్దం వోమారు యిసుక వోమారూ మనిషి నటన మరోమారూ.

ఈనాటి సమాజాలు స్పెషల్ ఎఫెక్ట్సు విషయంలో చాలా యసందర్భంగా ప్రవర్తిస్తున్నాయి యని చెప్పడానికి చాలా విచారిస్తున్నాను. ఇవి ప్రదర్శనలో సాధించాలన్న సరదాలో వాట్ని నిర్దుష్టంగా నేర్చుకొని ప్రదర్శిస్తామన్న జిజ్ఞాస కనిపించటం లేదు. ఇది లేనినాడు యిటువంటి దృశ్యాలను ప్రేక్షకు లూహకే వదలివేయడం మంచిది. ప్రేక్షకు లూహించుకునే "స్పెషల్ ఎఫెక్ట్సు" నిజాని కేవి చాలవు! వాట్ని సరైన లైనులోకి తీసుకువెళ్ళినట్లైతే స్వర్గాన్నే నూహించుకుంటారు!! మనకి అది సృష్టించాల్సిన బాధ తప్పుతుంది!!!

సంగీతవాయిద్యాలు :— సంగీతవాయిద్యా లవసర మున్నవీ లేనివీ డాబుసరికోస మేర్పర్చట మనవసరవ్యయం. పాటలూ పద్యాలూ వున్నా నాటకాలకైతే హార్మనీ తబలాలు తప్పనిసరికదా! ఇక క్లారినెట్టూ, ఫిడేలూ, సారంగీ, బుల్ బుల్, కొబ్బరిచిప్పలూ, కుండలూ, బిందెలూ ఒక టేమిటి ఎక్కడెక్కడివీ తెచ్చిపెడ్తుంటారు. ప్రాక్టీసు తక్కువైన యీనాటి ప్రదర్శనల కివన్నీ అనవసరం. అందులోనూ పాటలూ పద్యాలూ కట్టుగా నభ్యసించనివారి నివన్నీ కంగారు చేస్తాయి.

ఈ వాయిద్యాలకు కొందరు రంగస్థలానికి ముందు (pit)లో కూర్చో పెడ్తారు. కొందరు రంగస్థలం ప్రక్కను తెరమరుగున కూర్చోబెడ్తారు.

పాటలూ పద్యాలూ వున్న ప్రదర్శనకైతే ముందు కూర్చో పెట్టడమే మంచిది. ప్రక్క కూర్చున్న వాయిద్యాలు పాడేవారిని సరిగా ననుసరించ లేవు. ఎఫెక్టుకోసంమటుకు సంగీత వాయిద్యాలు వుపయోగించే ప్రదర్శనలో ప్రక్క కూర్చో బెట్టడం మంచిది. కర్యాలు తేలిగ్గా అందించవచ్చు. ఎఫెక్టు కోసం వాడే వాయిద్యాలలో హార్మనీ తబలాలు లేకపోయినా ఫరవా లేదుగాని క్లారియోనెట్టూ, ఫిడేలు, దొరికితే సారంగి లేక వీణా చాలా అవసరం. వీటితో అద్భుతఫలితాలు సాధించవచ్చు. తబలాకన్నా డోలక్ గాని మృదంగంగాని వుంటే మంచిది.

ఆ ఖ రి తె ర

నాటకప్రారంభం, దానిగమనం, దానిపరిసమాప్తి ఈ మూడూ ప్రదర్శనలో నిర్దుష్టమైనభాగాలు! ఈ మూడూ చాలా చక్కగా నిర్వర్తించాలి. నాటకం ప్రారంభంలో ప్రేక్షకులపై ప్రయోగించిన కనుకట్టు నాటకాంతంవరకూ పనిచేసేలా ప్రదర్శనసాగించాలి. నాటకాంతంలో కనుకట్టు తీసేసి ప్రేక్షకులు ఇంటికెళ్ళినాకకూడా నాటకాన్ని గురించి ఆలోచించే "మంత్రం మరోటి వెయ్యాలి. కాని నేటి ప్రద

ర్శన లిందుకు భిన్నంగా వుంటున్నాయి. నాటకాంతాన సభికులమూ ఎలావున్నా సామాజికులుమాటుకు నీరస మనుభవిస్తున్నారు. నాటక మయేటప్పటికి షడ్రసోపేతంగా భోజనం చేసిన తృప్తి ప్రేక్షకులకూ యిలాంటిభోజనంపెట్టిన తృప్తి సామాజికులకూ వుండాలి.

ప్రసంగాలూ బహుమతి ప్రదానాలూ, యేమన్నా వుంటే ఆఖరిదృశ్యం ముందు తెర పడ్డప్పుడే చేసుకోవాలి. నాటక మయిపోయినాక లడ్డూలుపెడతామని ప్రాధేయపడ్డా జనం కూర్చోరు. (అయితే యీ నాటకాలు కొన్ని యెంత మయిందీ లేనిదీ తెలీని సందిగ్ధావస్థలో ప్రేక్షకులనుయుంచి నాటక మయిపోయిందనీ, యిక వెళ్ళవచ్చునీ చెప్పేదాకా తెలిసేస్థితిలో వుండటంలేదు. ఇది రచనాలోప మనియనను. వెనుక భరతనాట్యంలాంటి వాటితో ముగించేవారు. సినిమాలలో 'The end' యన్నా యనకపోయినా లైట్లన్నీ వెలిగించి తలుపులు తీసేస్తారు. (మరికొందరు ఫాన్లన్నీ యాపేస్తారు కూడాను) పాత నాటకాలెందుకూ పనికిరావనుకుంటున్న యీనాటి నవ్యనట సమాజాలు ప్రేక్షకుల మనసులను దృష్టిలో నుంచుకోవడం లేదు. తమకు ప్రదర్శన యెప్పుడైపోతుందో తెల్సునకదా, ప్రేక్షకులకు మటుకెందుకు తెలీదనే యభిప్రాయంలో నున్నట్టు కనిపిస్తోంది. నాటక మయిపోయిన సూచన ప్రేక్షకులకు తెలియబర్చాల్సిన విధి సమాజం వారిది. నాటక మయినాకూడా ప్రేక్షకు లింకా

కదలకుండా కూర్చున్నారంటే యిదేదో మన నాటక ప్రద ర్శన వాళ్ళని చైతన్యహీనుల్ని చేసేసిందని పొంగకూడదు. నాటక ప్రయోజన మిసుమంతయినా సాధించలేదని కించ పడాలి.

బహుమతీ ప్రదానాలూ ప్రసంగాలూ క్లుప్తంగా యుండాలి. ఆనాడు పాత్ర సరిగా నటించక చెడగొట్టిన నటు డెవరన్నా వుంటే యతడ్ని (ముందు నిర్ణయించుకున్నాం గనుక) రంగస్థలంమీదకు వచ్చి బహుమతి నందుకోమని బల వంతం చెయ్యకూడదు. అందరు నవ్వులపాలు కావలసి యుండుట మటుంచియసలు బహుమానాలకే విలువ యుండదు.

మనం చేసిన ప్రయత్నమూ, పడ్డశ్రమా రాణింపుకు రావలసింది ప్రదర్శనలోనే. మన సమాజ మెంత కష్టపడి పనిచేసిందీ, యెంత శాస్త్రీయంగా వ్యవహరించింది వూరికే చెప్పుకుంటే ప్రయోజనం లేదు. ప్రదర్శనలో యివన్నీ కని పించాలి. ప్రదర్శననాడు సామాజికులందరూ వొళ్ళుదాచుకో కుండా మనస్పర్థలు లేకుండా కలిసికట్టుగా పనిచేసి ప్రదర్శన దిగ్విజయమయేలా చూడాలి. ఏవిషయంలోనూ ప్రదర్శన దెబ్బ తినకుండా అంతా వెయ్యికళ్ళ కనిపెట్టివుండాలి. నాటకంలో పాల్గొంటూ రంగస్థలం మీద పనిచేసేవారికన్నా పదింత లెక్కువగా తెరమరుగున నున్నవారు శ్రమించాలి.

మనమిచ్చే ప్రదర్శన యాహ్వానితులకూ, అభిమాను లకూను. (ఔత్సాహిక నాటక ప్రదర్శన) అందుచేత ప్రేక్షక

స్థానంలో తగు యేర్పాట్లు చేయాలి. ప్రేక్షకులనాహ్వానించి వారికి తగుయాసనాలు చూపించేందుకు ప్రత్యేకించి కొందరు తప్పక యుండాలి. ఈ విషయంలో యశ్రద్ధ జరిగితే మన మెంత చక్కని ప్రదర్శన లిచ్చినా కొంద రభిమానులను మన సమాజం పోగొట్టుకునే యవకాశం కలుగవచ్చు. అలా గని వారికడుగులకు మడుగులొత్తాలనికాదుగాని మామూలు సభ మర్యాదనైనా పాటించాల్సిన యవుసరం, యందులోను ప్రత్యేకాహ్వానాలంటూ యున్నప్పుడు వున్నదికదా!

—O—

నాటకశిల్పం

V. నాటకానంతరం

నేటి వృత్తినటులు తమపాత్ర ఐపోగానే (ఒక్కొక్క-ప్పుడు ఐపోకుండానే!) రంగుకడిగేసుకుని పైపంచ బుజానేసుకుని రైలుస్టేషనుకు దారి తీస్తారు.

ఔత్సాహిక నటులకు నాటకం యయిన యరగంట దాకా యసలు నాటకం యయిపోయిందన్నట్లే యనిపించదు, ప్రదర్శననుగురించి తీయతీయని కలలుకంటూ యుంటాడు ప్రతివాడూ తననూ తనపాత్రనూ యభినందించాలని యాశిస్తూంటాడు. వీరీ యభినందనలకు యర్హులుకూడాను.

నాటకం యయిపోంగానే వీలులేకపోయినా మా మర్నాటి సాయంకాలమైనా యొకచిన్న సమావేశం యేర్పర్చాలి. ఈసమావేశానికి ప్రేక్షకులలోని కొందరు పెద్దలను, నాటకాభిమానులనూ యాహ్వానించి వీలైతే ఓచిన్న టీపార్టీ, ఫోటో కూడా యేర్పాటుచేసుకోవచ్చు.

ఈ సమావేశంలో యభినందనలూ వగైరా యయిపోయినాక నాటకాభిమానులు (సమాజేతరులు) చెప్పిన మంచి సలహాలు ముందుముందు పాటించాలి.

సాధారణంగా మీరు యూరికే నాటకం చూపించి ఓచిన్న టీపార్టీకూడా యిచ్చిన పెద్దమనిషీ నిర్మొహమాటా

టంగా మీ ప్రదర్శనలోని చెడ్డవిషయాలు ముఖాముఖి చెప్పేవాడు యెవరన్నా నాబోటివాడు చెప్పాడంటే వారిని మీ సన్నిహిత బంధువులుగా యెంచుకోండి! యింతేగాని వాళ్ళ చెడ్డసంగతులు చెప్పారని వాడికేం తెల్సు పోదూ యని చెప్ప రించకండి.

కాగా కొందరు కొందరికి యెంత మంచి ప్రదర్శనైనా నచ్చదు. (అసలిలాంటివారికి యేమీనచ్చవు) వారు యెక్కడికివెళ్ళినా చెడుతప్ప మంచినిచూడలేరు. చూసినా మెచ్చుకోలేరు. అలాంటివారిని యొకటిరెండు తడవలుచూచి మూన్నో మాటు వెలిగానుంచండి.

మీరు ప్రదర్శన యెంత చెడగొట్టినా యెక్కడో అక్కడ యెవరో యొకరు కాస్తో కూస్తో బాగానే చేసి యుంటారు. చెడగొట్టినచోట్ల మాత్రం చెప్పి బాగాచేసిన విషయాలు చెప్పకపోతే మీకు కష్టంగానే యుంటుంది.

సరైన విమర్శకుడు మంచిచెడ్డలను సమానదృష్టితో పరిశీలించి తగు సలహాల రూపంలో విమర్శ చేస్తాడు. అలాంటి వారిని మీరు యెంతమాత్రమూ మీ సమాజానికి దూరం కానియ్యవద్దు. అతను మీకు కొన్ని చేదుమాత్రలు యిచ్చినా సరే.

సమాజేతరుల విమర్శ యయినాక వారిని వెళ్ళనిచ్చి మీకు మీరు విమర్శచేసుకోండి. మీలో యొకరిద్దరు ప్రదర్శనను ప్రేక్షకస్థానంనుండి చూసినవారుంటారు. ముందువారిని

చెప్పనివ్వండి, ప్రదర్శన యెలాగున్నదీ ప్రేక్షకులు దాన్ని యెలా ఆస్వాదించారు వగైరా వగైరాలను. తరువాత రంగ స్థలం ప్రక్కనుంచి చూసినవారూ ప్రక్కనటులూ చెప్పండి.

ఓ సమాజంలో యిలాటిసమావేశానికి నేను హాజరైనాను. వారిలో ప్రేక్షకులలోనుంచి చూచిన యొక సభ్యుడు చెప్పినది "ఫలానివాడు పైగుడ్డ పొరుగింట్లోకుర్చీమీద వదిలేసి వెళ్ళి పోయాడు"

"ఫలానివాడు మీసం మాటిమాటికి (వూడ్తుందనే భ్రమతో) తడుముకున్నాడు" ఇలాంటివేవో యరడజను ఓపిగ్గా నోటుచేసుకుని యేకరువుపెట్టాడు. ఇలాంటి విమర్శలు కావలసినవే కానీ యిక్కడ మనకు వీటివల్ల ప్రయోజనం సూన్యం.

విమర్శ చేయబడిన విషయాలు చర్చనీయాంశాలై ముందుముందు మన సమాజం ఉత్తమ తరగతికి చెందిన ప్రదర్శన లిచ్చేందుకు యుపకరించేవిగా యుండాలి.

పై చెప్పినలాటి స్వల్పతప్పిదాలు ప్రతిప్రదర్శనలోనూ యుంటూంటాయి. ఈవాళ పైగుడ్డ పొరుగింటి కుర్చీమీద మర్చిపోయిన ఆసామీ మీరు చెప్పినందువల్ల (చెప్పకపోయినా యిది యతను తెల్సుకుంటాడు) రేపు మరో ప్రదర్శనలో ఆతప్పు చేయకపోవచ్చు. కానీయలాంటిదో యంతకన్నా యెక్కువదో మరోటి చెయ్యవచ్చు. ఇలాటివి జరక్కుండా చూచుకోడం చాలామంచిదే. కానీ జరిగిపోయాక వీట్ని

గురించి విమర్శ యంతగా యనవసరం. అలాగని యీమాదిరి తప్పులు చెయ్యమని కాదుగాని ఆ తప్పులుచేసిన నటునకు తనుచేసినతప్పు మీరు చెప్పకుండానే తెలిసిపోయినప్పుడు మళ్ళీ మీరదే పదేపదే యతనికి చెప్పాల్సిన యవుసరంలేదు.

అతనికి ఉపయోగపడే విమర్శ కావాలి! అంటే ఇతరులు చెప్పకుండా తను తెలుసుకోలేని తప్పు లతనికి చెప్పటమే మంచి విమర్శ. అతను ఒకవిధంగా నటిస్తే ప్రేక్షకులు మరొకవిధంగా అర్థంచేసుకున్న సందర్భాలూ, అసలుభావం అందనటువంటి ఘట్టాలుచెప్పాలి. వాచికంలో అంగవిన్యాసంలో దోషాలుగా కనిపించినవి చెప్పాలి. అంతేగాని పత్రికలో పేరు పడటానికని కొందరు సినిమావిమర్శలు చేస్తున్నట్టు చేస్తే ప్రయోజనంలేదు.

ఏదన్నా వ్యతిరేకాభిప్రాయంవస్తే ఓ చిన్నవాదనను కూడా లేవదీసి ఏది తప్పో ఏది రైటో నిర్ణయించడానికి ప్రయత్నంకూడా చేయాలి.

నాటకప్రయోగం మొత్తంమీద ఫలించిందీ లేందీ తెలుసుకోవాలి. ప్రదర్శన బాగుండకపోతే ప్రయోగలోపమో మరేలోపమో తెల్సుకోవాలి. వీలైతే లోట్లన్నీ మరో ప్రదర్శనలో సవరించుకోవాలి నాటక మెందుకూ పనికిరానిదైతే ఓదణ్ణంపెట్టి యిక దానిజోలికి పోకూడదు.

కానీ సాధారణంగా మీరానాటకాన్ని మరొకళ్ళు బాగా ప్రదర్శించారని ఎత్తుకునివుంటారు. అటువంటప్పుడు

మీచేతుల్లో ప్రదర్శన చెడిందంటే లోపం ఎక్కడవుందో తీవ్రంగా ఆలోచించండే ఆనాటకాన్ని వదలవద్దు.

వేరొకచోటు ప్రదర్శన బాగుండి మీరుచేసిన ప్రదర్శన చెడిపోవటం బహుశా మీలోటు కాకపోవచ్చు! ఆ ప్రదర్శన చేసినవారికి కొన్ని ప్రత్యేకహంగులు (ప్రేక్షకులతోసహా) ఉండి వుండవచ్చు అందుకే ముందు చెప్పాను. ఎవరో వేసిన నాటకము బాగుందని మీరూ దాన్నే ఎత్తుకోవద్దని. పరిషత్తులో మొదటి బహుమతి సంపాదించిన నాటక మనేక సమాజా లెత్తుకుని దాన్నసహ్యంచేసి వదలి పెడ్తున్నాయి. ఇది అంటువ్యాధిలా వ్యాపించి నాటకాన్ని హరించివేయక ముందే జాగ్రత్తపడాలి.

ప్రదర్శన బాగుంటే స్పష్టంగా వివరాలు వ్రాస్తూ రచయితకు తెలియబర్చటం సమాజపు కనీసవిధి. తన రచనను మీరు చక్కగా ప్రదర్శించినందుకు సంతోషిస్తాడు వీలుంటే మీ మొదటి ప్రదర్శనకు ఆయనను ఆహ్వానించటం మంచిది. నాటకప్రదర్శనకు ముందూ చివరాకూడా ఆయన సలహాలు పొందటం అభిలషణీయం. మీ ప్రదర్శనవల్ల ఆయనకూడా కొన్నికొన్ని కొత్తసంగతులు తెలుసుకుంటాడు. ఉన్ననాటకాన్ని సంస్కరించడానికీ మరో క్రొత్తరచన చేయడానికీ యీ మాదిరి అనుభవాలు రచయితకు అవుసరం.

మరో ప్రదర్శన

వేసిన నాటక ప్రదర్శన బాగుంటే దాన్నే మరోమా రాఘ్వాళ్ళోనేగాని లేక మరో వూళ్ళోగాని ప్రదర్శించవచ్చు.

మరో ప్రదర్శన సాధారణంగా మొదటి ప్రదర్శన కన్నా బాగుండాల్సిందిపోయి పేలవంగా వుంటోంది! దీనికి ప్రబలకారణం మీ ఔత్సాహికు లవటమే! ఒక ప్రదర్శనలో పతాకస్థాయి నందుకున్న పాత్రలూ సన్నివేశాలూ మరో ప్రదర్శనలో దిగజారి పోతున్నాయి. మీ పాత్రను గురించిన యహంభావ మేర్పడుతుంది. ఇదివరకద్భుతంగా నటించిందేగా యనే నలసత్వం పొడసూపుతుంది.

నాటకమూ నటుడూ యెల్లప్పుడూ నవ్యతతో వికసిస్తూండాలి. ప్రాతకొత్తలు (పాత్రలుగాని నటులుగాని) **ఒకే విధమైన నుత్సాహంతో** ప్రదర్శించాలి. ఒకదానికన్న మరో ప్రదర్శన బాగుండాలి. మీరే యలసత్వం ప్రదర్శిస్తే చూచే ప్రేక్షకుల కెలాగుంటుంది?

మీరు చేసిన మంచి ప్రదర్శన చూచి యౌత్సాహికులు మరికొందరు మీసమాజంలో చేరనిచ్ఛగించి మీవద్దకు రావచ్చు. వారిని నిరుత్సాహ పడకుండా వీలువెంబడిని నుపయోగించుకోండి.

మరో రచయిత మీకో నాటకంప్రదర్శన నిమిత్తం ఇవ్వవచ్చు. తృణీకరించకుండా నాటకం పరిశీలించి ఏమాత్రం

బాగున్నా రచయిత అనుమతితో కావలసినమార్పులు చేసు కని ప్రదర్శించండి.

సాధారణంగా ప్రదర్శన చెడిపోతే మరోప్రదర్శనకు ప్రయత్నించే ఉత్సాహం సామాజికులలో ఉండదు. కాగా మరే సమాజమన్నా మరోనాటకం ప్రదర్శించేటప్పటికి ఎక్కడ లేని ఉత్సాహమూ వీరికికూడా తిరిగి వస్తుంది.

ఇక మళ్ళీ ప్రారంభం : నాటకం ఎన్నిక నటుల ఎన్నిక, రిహార్సల్సు, ప్రదర్శన వగైరాలు.

ఒకమారు నాటకసమాజంలో జొరబడినవారు ఎన్ని అపజయాలుపొందినప్పటికీ, ఎన్నెన్ని మాటలు పడినప్పటికీ, యెన్ని చిక్కులు యెదుర్కొన్నప్పటికీ, యీ రంగస్థలాన్ని వదలరు. అపజయాలు పొందినకొద్దీ ద్విగుణీకృతోత్సాహంతో పనిచేస్తారు. వుత్సాహమూ పట్టుదలా ప్రజ్ఞా వున్నవారు యేనాటికైనా 'ఉత్తమనటు' లనిపించుకొంటారు. మంచి నాటకాలు ప్రదర్శించిన సమాజంపేరు చిరస్థాయిగా వుంటుంది.

ఈనాడు దేశం నలుమూలలా నాటకాలకూ నాటిక లకూ పోటీలు నిర్వహించేసంస్థలు వెలిశాయి. కొద్ది సంవత్స రాలక్రిందట పోటీకార్యక్రమాలు ప్రారంభించిన ఆంధ్రనాటక కళాపరిషత్తూ యీ పోటీలనింకా నిర్వహిస్తూనేవున్నది. యీ పోటీలకుగాను తయారుచేసుకునే నాటకాలుకూడా మళ్ళీమళ్ళీ ప్రదర్శనలకునోచుకోడంలేదు. పోటీలకుకూడా ఒక Standard అనేది ఏర్పడలేదు.

ఈ పోటీలనూ వివిధ సమాజాలనూ పరిశీలించి ఔత్సాహిక సమాజాలు తాము తయారుచేసిన నాటకానికి అనేక ప్రదర్శనలుకలిగే భాగ్యం కలిగించుకునే పథకం ఒకటి తయారు చెయ్యాల్సిన అవుసరం కనిపిస్తోంది.

ఔత్సాహిక నాటక ప్రదర్శన యన్నంత మాత్రం చేత యేదో వుబుసుపోకకు కాసేపు చూచి వద్దాంలే యనే తలంపు ప్రేక్షకులకు మాన్పించాలి. ఔత్సాహిక ప్రదర్శనకు కూడా డబ్బు ఖర్చవుతుందనే విషయం మరువరాదు. కనీసం ఖర్చుచేసిన డబ్బన్నా ప్రేక్షకులనుంచి రాబట్టగలిగే స్తోమత యౌత్సాహిక సమాజాలు సంపాదించాలి. ఎల్లప్పుడూ కాన్వాసింగుమీదా 'నాటక కళ'ను ప్రోత్సహించు డనే Slogan తోనూ యీ రంగ మభివృద్ధిచెందదు. ఊరూరా తిరిగి ప్రదర్శన లివ్వలేకపోయినా కనీసం తమ యూళ్లోనన్నా నాటక మంటూ వేస్తే పదిమంది కది చూడాలనే కోరిక కలిగేలా తమ ప్రదర్శనల స్థాయిని పెంచుకోవాలి. నాటకం యెడ్వర్ టైజ్ చెయ్యగానే యదెప్పుడా యెప్పుడా యనే తహతహ ప్రేక్షకులకు కలగాలి. అంతేగాని దసరామామూళ్ళకు తిరిగినట్లు టిక్కెట్ పుస్తకాలు పుచ్చుకుని ప్రతిప్రదర్శనకూ ప్రేక్షకుల కాన్వాసింగుకు బయల్దేరే యలవాటు మెల్లిమెల్లిగానన్నా తప్పించాలి. ఇది చెప్పినంత తేలిక కాదు. నిజమే. కాని కొంత సాహసముంటే యిది సాధించడము కూడా యేమంత కష్టమైన పని కాదు. టిక్కెట్లంటూ యేర్పాటు చేయకపోయినా ప్రదర్శనకు వచ్చినవారం

విధిగా యెంతో కొంతడబ్బు యిచ్చే యేర్పాటును శ్రీ పోపంచి యజ్ఞన్న శాస్త్రిగారు ఏలూరులో తామున్న కోటల్లో నేర్పాటు చేశారు. ఈ పద్ధతిలో నెలనెలా యొక నాటకం ప్రదర్శించే యవకాశం సులువుగా యేర్పడింది.

ఏది యేమైనా యీనాటి తెలుగునాటకరంగం కొందరు పెద్దలు యనుకున్నంత యధ్వాన్నస్థితిలో లేదు. వృత్తి నాటకాలాయా ప్రేక్షకుల కీనాటికీ యానందాన్ని సమకూరుస్తూనే వున్నాయి. ఔత్సాహిక నాటకాలు క్రొత్త క్రొత్త ప్రయోగాలు చేస్తూనేవున్నాయి. వృత్తి నాటకాలలోనూ, యౌత్సాహిక నాటకాలలోనూ కూడా యెనుకటి తరంవారి ప్రతిభకు తీసిపోని నటులున్నారు. నాటక ప్రయోగంలో దిట్టలైన చేతులున్నాయి. ఎటొచ్చి వీరందర్నీ సమీకరించి యొక పద్ధతిలో నాటకాలను ప్రదర్శించ గలిగిన వ్యక్తులూ, సంస్థలే కరవుగా కనిపిస్తున్నాయి. పోటీలు నిర్వహించే సంస్థలు కొంతవరకూ చక్కని నాటకప్రదర్శనలకు బాధ్యత వహించవచ్చు. కాని కారణాంతరాలచేత యెన్ని ప్రదర్శనలు చెడితే యంతమంచిదనే మనస్తత్వంతో యివికూడా వ్యవహరిస్తున్నాయి. మొదట్నించీ చివరిదాకా నిర్వాహకులకూ పోటీదార్లకూ పోటీస్పిరిట్ తప్ప చక్కని ప్రదర్శన నేర్పాటు చేసే దృష్టి కరవౌతున్నది. ఈ పోటీలలో సంపాదించాల్సిన Standards కోసం పోటీలు నిర్వహించే సంస్థలూ యందు పాల్గొనే సమాజాలుకూడా ప్రయత్నించాలి. కేవలం బహుమతికోసం, ఇతరు లెవరెన్ని తప్పులు చేస్తారా మనమెన్ని విమర్శలు చూపగలమా యనే భావన మానుకోవాలి.

పోటీలు నిర్వహించేసంస్థలు క్రమక్రమంగానన్నా బహుమతీ విధానంలో ఒక క్రమపద్ధతిప్రారంభిస్తే కొన్ని Standards ఏర్పడ్తాయి. బహుమతీ నిర్ణయవిధానం జడ్జీలతో పాటు మారేదిగా యుండకూడదు.

కొంతవ్యయప్రయాసలతో కూడుకున్న పనే యయినా ఆంధ్రప్రదేశ సంగీత నాటక అకాడమీ యిటువంటి Standards సృష్టింపబడటానికి చర్చాగోష్ఠికలూ, సమావేశాలూ, ప్రదర్శనలూ, ఏర్పాటుచెయ్యవచ్చు. కేవలం పోటీలతో నే కాక యితరత్రాకూడా యివి సాధింపవచ్చు.

నాటకం, నటుడూ, [illegible] యివి ఒకరిపం చనుబడి యాశ్రయించకుండా తన కాళ్ళమీద తను నిలబడ గలిగి తనంత తాని ఒకరికి పెట్టగలిగినస్థితిలోకి తీసుకురావాల్సిన బాధ్యత నేటి నటులమీదా నాటకాభిమానులమని చెప్పుకొనేవారిమీదా నాటకకళాభివృద్ధి కార్యకలాపాలు సాగిస్తున్న సంస్థలమీదా యున్నది.

ఈ బాధ్యత సక్రమంగా నిర్వహింపబడ్తుందని, చేపట్టిన నాటకం తిరిగితిరిగి ప్రదర్శనల నందుకుంటుందనీ, ఆంధ్రనాటక రంగంకూడా ఏ యితర నాటకరంగాలకూ తీసి[illegible]కుంటూదనీ మనఃపూర్వకంగా నమ్ముతున్నాము.

సమాప్తం

శ్రీ కొండపల్లి ముద్రాశాల, రాజమండ్రి.